

Перша частина

Part 1

ДІЮТЬ:

КОРОЛЬ ГЕНРІ IV

ГЕНРІ ПРИНЦ ВЕЛЗЬКИЙ

ДЖОН ПРИНЦ ЛАНКАСТЕРСЬКИЙ

} сини КОРОЛЯ

РІЧАРД СКРУП, АРХИЄПИСКОП ЙОРКСЬКИЙ

ЕДМОНД МОРТИМЕР ГРАФ МАРЧ

РАЛФ НЕВІЛ ГРАФ ВЕСТМОРЛЕНД

ГЕНРІ ПЕРСІ ГРАФ НОРЗЕМБЕРЛЕНД

ТОМАС ПЕРСІ ГРАФ ВУСТЕР, його брат

ГЕНРІ ПЕРСІ, на прізвисько ГОТСПЕР, син НОРЗЕМБЕРЛЕНДА

АРЧІВАЛД ГРАФ ДУГЛАС

ОВЕН ГЛЕНДАУЕР, велзький отаман

СЕР ДЖОН ФАЛСТАФ

СЕР ВОЛТЕР БЛОНТ

СЕР РІЧАРД ВЕРНОН

СЕР МАЙКЛ, слуга АРХИЄПИСКОПА ЙОРКСЬКОГО

ЕДВАРД (НЕД) ПОЙНС

ПЕТО

ГЕДСГІЛ

БАРДОЛФ

ФРЕНСІС, СЛУЖНИК у шинку

ЛЕДІ КЕТ ПЕРСІ, дружина ГОТСПЕРА і сестра МОРТИМЕРА

ЛЕДІ МОРТИМЕР, дружина МОРТИМЕРА і дочка ГЛЕНДАУЕРА

ПАНІ КВІКЛІ, ХАЗЯЙКА шинка «Кнурова голова»

ЛОРДИ, ОФІЦЕРИ, ШЕРИФ Лондону, ВІНАР, ОДВІРНИЙ
гостиниці, два ГІНЦІ, МАНДРІВНИКИ, СЛУГИ

Кін: різні частини Англії та Велзу.

Enter
Flour E. of Lancaster bar ~~S. small~~

King Henry
Sr Walter ~~S. Blunt~~ and
Attendance.

King ~~So~~ ^{now} taken as we are, so war with us,
finds me a time for forgotten peace to part
and break part wounded accents of ^{troubled rest} ~~new~~ ~~unrest~~
~~To be common in friends of our realm.~~
No more ~~to~~ ~~live~~ ~~before~~ ~~of~~ ~~his~~ ~~land~~
shall pass for folks ⁱⁿ ~~our~~ ~~own~~ ~~country~~ ~~blood~~
No more shall bring ~~us~~ ~~down~~ ~~for~~ ~~fail~~
Nor bruise our flour with ~~of~~ ~~armed~~ ~~forces~~
of ~~evil~~ ~~part~~. ~~As~~ ~~of~~ ~~of~~ ~~of~~ ~~of~~

Початок «Генрі IV» у сучасному Шекспірові списку сера
Едварда Дерінга

First lines of „King Henry IV“, in the handwriting of Sir Edward
Deryng. From Halliwell's „Shakespeare's Play of King Henry
the Fourth, printed from a contemporary manuscript“, 1845

ДІЯ ПЕРША

1

Вестмінстер, королівський палац.

Вихід: КОРОЛЬ, ПРИНЦ ДЖОН, ВЕСТМОРЛЕНД з іншими.

КОРОЛЬ

Ми знебулись і зблідли. Ми в турботах.
Та вирішили ми, що вже пора,
Щоб боязливий мир здригнувся і гуком
Раптовим бурі в берег дальній вдарив.
Ми хочем, щоб землі жадібній нашій
Кров дітищ власних не бруднила губи,
Щоб не була вона покопана ровами,
І квіти ніжні на полях її
Вороже копито не толочило.
Єства єдиного противники,
Як вогнеліти на бурхливім небі,
Стрічалися недавно в ворожді,
Провадивши взаємну різанину...
Тепер же разом, спільними рядами,
Дорогою одною рушать: більше
Не бути ворохобні з рідними,
Із ближніми, з сусідами, — гостряк
Війни, що ніби ніж, який у піхву
Погано ліг, не буде ранити
Господаря свого. Тож, друзі, рушим
Із військом до Господнього ми Гробу!
Ми рушим під хрестом благословенним,
Який ми носим. Ним зобов'язались
Боротись ми. До війська ж додамо
Також і рекрутів нових англійських.
Ще чи не в материних чревах їхні
Училися руки нищити паганство —
Тож являть вміння на полях святих,

Перша сцена. Король — Павль Вегенер. Вистава Макса Райнгардта, Берлін, 1912

*„König Heinrich IV.“, erste Szene. Paul Wegener als der König.
Max Reinhardt-Inszenierung*

Там, де сліди від ніг благословенних,
Що перед чотирнадцятьма віками
За наш рятунок на хресті гіркому
Були прибиті цвяхами. Вже з рік
Нам світить ця мета, — тож час найвищий!
Скажіте, милий Вестморленде, нам,
Що вчора наша рада ухвалила
Для підтримки такого починання?

ВЕСТМОРЛЕНД

Королю мій, аби прискорити
Похід, обговорили ми ретельно
Й на витрати багато приділили.
Та всьому всупереч учора ніччю
Недобрі вісті з Велзу прибули.
Найгірша — та, що Мортімер шляхетний,
Із військом Герфордшіру йшовши проти

*Король — Павль Веґенер. Вистава Макса Райнгардта.
Берлін, 1912*

Paul Wegener als der König. Max Reinhardt-Inszenierung

Глендауера безпутного, потрапив
У лапи Велзцеві, і тисячу
Порізано було його жовнірів,
А над тілами їхніми наругу
Жінки вчинили велзькі, ще й таку
Гидку й стидку, що сором і казати.

*Перша сцена. Театр «Олд Вік», Лондон, 1945
„King Henry IV“, the first scene. The Old Vic Theatre*

КОРОЛЬ

Здається, що відомості такі
Спинили справу про Святу Землю?

ВЕСТМОРЛЕНД

І це, і інше, милостивий пане.
Бо більше бурні й неприємні вісті
До нас із півночі наспіли: в день
Воздвиження блискучий Генрі Персі,
Що зветься Готспер, «Жар-Острог», напав
Під Голмдоном на Дугласа,
Хороброго хваленика-шотляндця.
Була година суму й крові там:
Гарматні вибухи та й ще ознаки
Ймовірні в цьому нас запевнили.
Та чим скінчилось там — ніхто не знає,
Бо той, який приніс відомості,
Конем покинув ще невіршений змаг.

КОРОЛЬ

Тут є мій дорогий, трудящий друг,
Сер Волтер Блонт, що тільки но зіскочив
З коня, весь у пилу, який вставав

Між Голмдоном та нашими місцями.
Він нам привіз відомості приємні:
Розбито Дугласа, й шотляндців десять тисяч
Та лицарів аж двадцять два в своїй
Втопились крові. Взяв Гарячий Персі
В бран Мордека, Файфського графа, —
Це страшний Дугласа побідженого син.
І ще в полоні графи: Етол, Мюррей,
Ангус і Ментізі. Що, почесна здобич?
Приємна дань? Хіба не так, кузене?

ВЕСТМОРЛЕНД

Так, справді, личила б ця перемога
І принцеві.

КОРОЛЬ

Оце мене й печалить,
Оце мене і до гріха доводить,
Бо заздрю лордові Норземберленду:
Він батько вдатного такого сина,
Що на язичі всіх шляхетних,
Що серед гаю — найстрункіше древо,
Улюбленець Фортуни та її
Найкраща гордість. І коли хвалу
Йому я чую, — зараз бачу бруд,
Ганебну пляму, що лежить на юнім
Чолі в мого нащадка Генрі. О,
Якби ж мені та хтось довів, що фея
Вночі десь потовкуща в колисках
Дітей перемінила наших: Персі
Дала ім'я моєму, а йому —
Плантагенет. Тоді б у мене Гаррі
Його, а в нього мій були б. Та геть
Його з моїх думок! Якої ви,
Кузене, гадки про цього ось Персі,
Такого юно гордовитого?
З тих бранців, що відвагою здобув він,
Він Мордека мені лиш віддає,
Файфського графа, — решту ж сам затримав.

ВЕСТМОРЛЕНД

Це дядько. Він навчив його. До вас
Наставою злобливий Вустер вельми.
Його під'юджує весь час, щоб він
Їжачив верх свого шолома
Супроти вашої шановности.

КОРОЛЬ

По нього я послав. Він відповідь
За те. Тому і намір наш святий —
Похід в Єрусалим — відкласти мусим.
Кузене, в середу в Вінздорі буде в нас
Нарада. Лордів сповістить і знов
Вертайтеся мерщій: і слів, і діл
Є сила. Все це потребує стану
Не в межах гніву.

ВЕСТМОРЛЕНД

Все зроблю, королю.

Відхід.

2

Інша кімната у палаці.

Вихід: ПРИНЦ ГЕНРІ і СЕР ДЖОН ФАЛСТАФ.

ФАЛСТАФ

Ну, хлопче, Галю, котра година?

ПРИНЦ ГЕНРІ

Ти так отупів від жлуктання з старого міху, від спання після вечері розстібнувшись і від валяння на ослонах після полудня, що забув навіть правильно запитувати про те, що бажаєш правильно знати. І на яку лиху годину тобі отая година? Години повинні бути кужлями для міху з вином. Хвилини повинні бути каплунами. Годинникові стрілки повинні бути язиками зводниць. Циферблати повинні бути вивісками на домах розпустити. А само благословенне сонце повинно бути прекрасною гарячою дівчиною у кольорі полум'яної тафти. Інакше я не бачу резону запитувати вдень про годину.

ФАЛСТАФ

Так, Галю, ти підійшов дуже близько до розуміння речі. Для нас, що ловлять чужі гаманці, показником часу буває місяць і сім зірок, а не Феб, цей прекрасний мандрівний палядин. І я тебе прохаю, жартуне милий, якщо ти станеш королем, — хай Бог тебе спасає! — тобто, я мусів би сказати: королівською милістю — — А втім, милости ти таки ніколи не матимеш.

Фалстаф — Фрідріх Л. Шредер. Риговина 1780
Friedrich L. Schroeder als Falstaff. Stich von 1780

- ПРИНЦ ГЕНРІ Що? Я не матиму милости?
- ФАЛСТАФ Ніколи. Ніколи, слово чести. Бо ніколи не знадобиться «милість», щоб бути прологом до яйця та масла.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Добре. До справи, ближче до справи.
- ФАЛСТАФ Так от, мій милий жартуне, якщо ти будеш королем, — не дозволяй, щоб нас, дворян ночі, хтось називав злодіями краси дня. А хай називають нас Діяжними мисливцями, панами тині, улюбленцями місяця або щось у цьому роді. І хай про нас люди говорять, що ми доброї поведінки, що ми стоїмо під таким самим добрим керівництвом, як стоїть море під керівництвом нашої пані Люни, нашої цнотливої покровительки. Отієї, під обличчям та ласкою якої ми крадемо.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Говориш добре і з'ясуєш теж добре. Під нашою Фортуною ми ті люди, що керуються місяцем, як припливи й відпливи теж керуються ним. Для доказу: гаманець із золотом ми рішуче відбираємо у понеділкову ніч, — і це приплив. А витрачаємо його з гуком ми у вівторок уранці. І це — відплив. Беремо з закляттям: «Стій!» А витрачаємо з стогоном: «Давай!» І саме зараз відплив такий низький, як перший щабель у драбині. А незабаром буде такий високий, як у шибениці верх.
- ФАЛСТАФ Йй-богу, ти говориш правду, хлопче. І чи не правда й те, що наша господиня шинка — найсмачніша молодичка?
- ПРИНЦ ГЕНРІ Як мед Гіблі, мій старий залізоде. А чи не буде буйволова куртка тобі за смачнішу одягу для тюрми?
- ФАЛСТАФ Що таке, що таке? Ти божевільний. І що за ущіпливість, і що за підтекст? Яку чуму я маю робити з цією буйволовою курткою?
- ПРИНЦ ГЕНРІ А що за пранці маю я робити з тією господинею шинка?

- ФАЛСТАФ** Гаразд. Але ж ти кликав її багато разів до рахунку?
- ПРИНЦ ГЕНРІ** Але ж чи я коли кликав тебе платити твою частку?
- ФАЛСТАФ** Ні, в цьому віддаю тобі належне. Тобто: я віддаю тобі все, що належалося б платити мені, — і ти завжди платиш за обох. Це свята правда.
- ПРИНЦ ГЕНРІ** І ще більше й краще. Я завжди платив, наскільки сягали мої гроші. А де не ставало, я там робив на себе кредит.
- ФАЛСТАФ** Ще більше й краще: ти не робив би собі кредиту, якби не було ясно, що ти очевидний спадкоємець престолу . . . Але я прошу тебе, серце, скажи: чи ставитимуть в Англії шибениці, коли ти будеш королем? І чи так само в'язатимуть відвагу, як тепер, іржавими ланцюгами, тобто засобами старого батька закону? Чи ти, коли ти будеш королем, повісиш злодія?
- ПРИНЦ ГЕНРІ** Ні. Вішати будеш ти.
- ФАЛСТАФ** Я? О, який привілей! А їйбогу, я буду праведний судія.
- ПРИНЦ ГЕНРІ** Ти судиш завжди неправедно. Краще, коли ти сам вішатимеш злодіїв. Катюга з тебе буде таки справді привілейований.
- ФАЛСТАФ** Гаразд, Галю, гаразд. Ще так до шмиги моїй натурі, як і чекання у королівському дворі. Запевняю тебе.
- ПРИНЦ ГЕНРІ** Чекання — на що? На одержання прошеного?
- ФАЛСТАФ** Більше. Чекання на одержання того, що кат не мав спроможности сховати собі під одягу. Ху, запахло кров'ю! Але до чорта, я такий сумний, як старий кіт. Або як засмиканий ведмідь.
- ПРИНЦ ГЕНРІ** Або як старий лев. Або як сопілка закоханого.
- ФАЛСТАФ** Так. Або як деренчання волинки у Лінколншірі.

- ПРИНЦ ГЕНРІ А чому ти ще не кажеш: як заець? Крім того, сум можна порівняти також до квакучого болота.
- ФАЛСТАФ Твої порівняння найбездарніші у світі. Ти маєш базарний смак, мій милий юний принце. Але годі, Галю, не турбуй мене більш суєтою. Бо я вже дякував би Богові, якби ми з тобою та знали, де перепродують добрі мення. Ми купили б собі бо-дай по одному. Оце вже другий день, як старий лорд з королівської ради ляв мене на вулиці. За вас, мій пане. Щоправда, я його не помічав. Та він ще більше гворив, і говорив дуже мудро. Я знову не звертав уваги. А він тоді ще дужче та ще мудріше, та все посеред вулиці.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Добре помічення. Мудрість викрикує посеред вулиці, — і ні одна людина не звертає на неї уваги!
- ФАЛСТАФ О, ти маєш препаскудні цитати. Ними можна заразити й святого. Ти зробив мені багато шкоди, Галю, нехай Бог простить тобі за це. Раніше, поки я тебе не знав, Галю, я не знав нічого. А тепер, якщо говорити правду, — я мало чим кращій від розпутника. Таке життя я мушу облишити. І я його облишу. Бо їйбогу, як я цього не зроблю, з мене буде справжній негідник. А навіки проклятим я не хочу бути ані за одного королівського синка в усьому християнському світі.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Джеку, а де ми взавтра добудемо з грішми гаманець?
- ФАЛСТАФ Ну й Ірод! Де хочеш, хлопче. Я добуду. А якщо ні, — назви мене негідником і дай у пику.
- ПРИНЦ ГЕНРІ От так поправа життя! Від побожності — до тягання гаманців.
- ФАЛСТАФ Нічого не вдієш, Галю, це моє покликання. А хіба ж то гріх, коли людина трудиться за покликанням?

(Вихід: ПОЙНС.)

Пойнс! Ось тепер ми знатимемо, чи Гедсгіл щось винохав . . . Якби людина бувала спасенна по заслугі, якої ж дірки у пеклі треба для нього, щоб була достатньо гаряча! Це наймогутніший негідник, який колинебудь на дорозі кричав чесній людині: «Стій!»

ПРИНЦ ГЕНРІ

Доброго ранку, Неде.

ПОЙНС

Доброго ранку, любий Галю. А що говорить тобі пан Гризи-Совість? І що говорить сер Джон, міх із підсолодженим вином, наш Джек? Як погодився диявол про твою душу, — пам'ятаєш, як ото ти йому продав її останньої п'ятниці за кухоль мадери і ніжку холодного каплуна?

ПРИНЦ ГЕНРІ

Сер Джон стоїть на своїм слові. Диявол матиме свій борг. Сер Джон ніколи не порушував прислів'я: «Віддайте дияволу дияволове.»

ПОЙНС

Тоді ти будеш проклятий за пильнування слова дияволу.

ПРИНЦ ГЕНРІ

І навпаки: як не додержить слова дияволу, то проклятий буде теж.

ПОЙНС

Та, хлопці, мої хлопці, взавтра о четвертій годині ранку треба бути у Гедсгіла. Тудою ідуть прочани до Кентербері з багатими пожертвуваннями і ідуть купці з набитими гаманцями до Лондону. Уже я маю й машкари для всіх вас, а коні ви маєте свої. Гедсгіл цю ніч ночує у Рочестері, а я вечерю замовив на завтрішню ніч в Істчїпі. Свою справу ми можемо обробити з такою ж безпекою, як і заснути. Коли згоджуєтесь, я наб'ю ваші гаманці коронами. А коли ні, — ледачуйте вдома, і вас буде повішано.

ФАЛСТАФ

Чуєте, ви? Коли я ледачуватиму вдома, а ви поїдете, то я вас повісю, що мене покинули.

ПОЙНС

Ну. гладка пико, згоджуєтесь?

ФАЛСТАФ

Галю, ти будеш це робити?

ПРИНЦ ГЕНРІ

Хто — я, грабувати? Ти здурів.

- ФАЛСТАФ А коли так, то в тебе нема нічого: ні благородства, ні мужности, ні товаришкості. І ти й гетьто не королівської крові, коли не можеш постояти за якихось там десять шилінгів.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Гарзд. Один раз на житті я стану відчаяною.
- ФАЛСТАФ Гей, це добре сказано!
- ПРИНЦ ГЕНРІ А втім, ні. Будь що будь... а я ледачуватиму вдома.
- ФАЛСТАФ Як так, то, їйбогу, я буду зрадником, коли ти будеш королем!
- ПРИНЦ ГЕНРІ Про мене.
- ПОЙНС Сер Джоне, прошу, лиши нас удвох із принцем. Я викладу йому такі докази, що він теж піде.
- ФАЛСТАФ Хай буде так. Дай Боже тобі духу переконати, а йому вуха — переконатися. Зворуши його, і то так, щоб те, що ти скажеш, принесло плоди, а те, що він почує, стало ймовірним. Нехай імовірний принц для відпочинку стане неймовірним злодієм. Маленькі злочини в наш час потребують моральної підтримки, — бо великі її й так мають. Прощайте. Ви знайдете мене в Істчпі.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Прощавай, спізнена весно, прощавай, літо всіх святих!

Відхід: ФАЛСТАФ.

- ПОЙНС Отже, мій добрий, солодкий, мій медовий пане, — їдьте з нами взавтра. Я хочу запровадити один жарт, але сам ним не можу вкерувати. Фалстаф, Бардолф, Пето і Гедсгіл ограбують тих людей, що ми їх ото винохали. Ви ж і я не будемо там. А як вони вже матимуть здобич, то зніміть ось цю голову з моїх плечей, коли ми удвох їх не переполюємо.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Яким робом?

І за щитом, — та будить більшу спрагу.
Щоб потім ще дивніше знов явитись
І вщент розсіяти гидкий туман,
Що задушити хтів його, здавалось.
Якби забави цілий рік тяглись,
Нудною гра була б так, як і праця.
Забава бажана лише нерясно:
Найприємніше те, що рідкісне.
Покинувши гульню, я борг сплачу, —
До речі, той, що не хвалився платити!
Тим я себе явлю настільки ж кращим,
Наскільки люди думають погано
Про мене. Як метал у ґрунті сяє
Понурім, так я зваблю більш очей,
Ніж те, що не відтінено нічим.
За вдаваням я вміло сповню труд:
Час надолужу — й ошелешу люд.

Відхід.

3

У Віндзорському замку.

*Вихід: КОРОЛЬ, НОРЗЕМБЕРЛЕНД, ВУСТЕР, ГОТСПЕР,
СЕР ВОЛТЕР БЛОНТ та інші.*

КОРОЛЬ

Я мав холодну і помірну кров,
Не здатну й ворухнутись на образи.
Ви це спізнали й звикли тим терплячку
Мою топтати. Але будьте певні:
Віднині я собою більше буду —
Могутніший, страшніший, аніж був,
Коли в моєму ставленні вбачали
Олії пливкість ви і м'якість пуху.
'Ось через те згубив повагу титул,
Що горді лиш за гордим визнають.

ВУСТЕР

Королю, не заслугував наш дім
На те, щоб ганила його величність,
Та ще й ота величність, що в пригоді

Багато ми ставали їй.

НОРЗЕМБЕРЛЕНД

Мій пане — —

КОРОЛЬ

Геть звідси, Вустере! Я непокірність,
Я небезпеку бачу в тебе в зорі.
Ви, пане, і нахрапний, і зухвалий.
Величність не терпітиме того,
Коли підлеглий супитьсь на неї.
Ви звільнені. Якщо потребувати
Ми будем ваших рад, — по вас пошлем.

(Відхід: ВУСТЕР.)

(До НОРЗЕМБЕРЛЕНДА.) Ви щось хотіли го-
ворити?

НОРЗЕМБЕРЛЕНД

Так,

Мій добрий пане. Полонених тих,
Яких величність ваша вимагає,
Тих, що під Голмдоном узяв у бран
Ось тут присутній син мій Генрі Персі, —
Віддати вам ніхто не відмовлявся
Так гостро, як ото вам донесли.
Це помилка, якої винна задрість,
Лихе тлумачення, — лиш не мій син.

ГОТСПЕР

Королю, вам не відмовляв я бранців.
Але пригадую собі таке —
Дозвольте, розповім. Скінчилась битва.
Від люті пересохлий і знебулий
Я був: утомлений, без віддиху стояв,
На свій схилившись меч. І ось тоді
До мене підійшов — не підійшов,
Підтанцював! — свіженький, прибраний,
Неначе наречений, лорд якийсь.
Він щойно був поголений, з гладеньким
І круглим підборіддячком, немов
Стерня на свято урожаю. Пахнув
Задушливо парфумами, мов швачка,
Між пальцями великим і середнім
Тримав — ось так — коробочку з пахучим
Якимось місивом і раз-у-раз до носа

Все підставляв — і зараз же назад
Відсмикував, бо ніс сердито чмихав.
Цей лорд сміявся, щебетав, базікав,
Коли ж несли жовніри мертвих так,
Що опинялися між ним та вітром,
Їх узивав поганцями за те,
Що бруд у ніс його шляхетности заносять.
Недбало, по-жіночому манірно
Розпитував мене про все — й при тому
Він зажадав аж половину бранців
Для вашої величності. Горіли
У мене рани, і терпів я вельми,
Хоча від битви вже і прохолов.
Судіть самі: чи ж я в такому стані
Папузі міг би чемно відповісти?
Тепер не знаю навіть, що сказав я:
Дозволив я йому чи не дозволив.
Він так вилискував і тхнув так солодко,
Такою мовою двірської пані
Варнякав про гармати, бубни, рани,
Що — хай боронить Бог! — довів мене
До божевілля. Твердив він також,
Мовляв, річ найважливіша у світі
Це — пармацет на внутрішні болячки...
І ще казав: як шкода, що з нутра
Невинної землі викопують салітру! —
Вона, мовляв, багато молодців
Ставних і добрих занпащує.
Він сам би не від того, — так казав, —
Жовніром стати, якби не оті
Гармати підлі! Йї саме отаке
Верзякання пусте і недоладне
Звело мене на відповідь непевну.
Я прошу, отже, хай звідомлення його
Обвинувальним актом між мою
Любов'ю й вашою величністю не стане!

БЛОНТ

Грунтовно взявши до уваги, слово,
Мій добрий пане, що особі тій —
У час такий, та ще й в такому місці —
Сказав і тут переказав нам Генрі Персі,
Гадаю, заслуговує на те,

Щоб назавжди воно розумно вмерло
І не верталось кривдити його.
Тепер бо й сам того він слова зрікся.

КОРОЛЬ

Але і зараз віддає він бранців
З умовами і застереженнями!
Ми викупити, каже він, повинні
Його дурного швагра Мортімера,
Який, кленусь душею, вмисне зрадив
Людей, що їх на чаклуна провадив
В бій, на Глендауера проклятого.
Його дочку, я' чув, оцей граф Марч
Посватав у міжчасі. То чи ж ми
Повинні випорожнювати скрині,
Щоб викупити зрадників із брану?
Повинні ми оплачувати зраду
Й вступатися за добровільних бранців?
Ні! Хай в пустельних горах голодує!
Не приязний мені язик, що просить
Хоч пенні — викупити Мортімера,
Який відпав від нас.

ГОТСПЕР

Відпав від нас?

Ніколи б не відпав, державний мій
Владико, якби не воєнне щастя —
Або сказати б краще тут: нещастя.
Щоб це довести, треба язика
Тих ран лише, кричущих ран, яких
Зазнав, хоробрий, він над берегами
Тієї Северн-річки тихої,
Де між осок відбувсь двобій немилосердний.
Сливе годину цілу він тримався
Проти Глендауера могутнього:
Передихали тричі і пили
Із Северна, за обоюдною
Догодою, щоб освіжитись, воду.
Їх поглядів кривавих налякалась
Ріка — їй-богу, бігла між тремтливих
Очеретів і з страхом кучеряву
Ховала голову під берегами,
Що їх змочила кров тих двох змаганців.
Підлота чи гидота не могла б

Свій чин тим кольором зафарбувати!
Ніколи ще шляхетний Мортімер
Багато так і доброхітно так
На полі брані не трудивсь. Що він
Відпав, — це наклеп, отже, безпідставний.

КОРОЛЬ

Олжеш про нього, Персі, — так, олжеш!
З Глендауером він сутички не мав!
Кажу тобі, зустрінеться від радше
З дияволом в бою, ніж з Овеном
Глендауером. І як тобі не сором?
Глядіть мені, вам раджу: щоб віднині
Про Мортімера я від вас не чув!
Найшвидше присилайте ваших бранців,
А то почувте від мене щось,
Для вас не вельми радісне. Мій лорде
Норземберленде, вас укупі з сином
Додому відпускаємо. Пришліте ж
Нам бранців, щоб того ви не почувли.

Вихід: КОРОЛЬ, БЛОНТ і ПОЧЕТ.

ГОТСПЕР

Хай зареве про них і сам диявол,
То не пришлю! Піду за ним і зараз
Йому скажу, щоб серцю легше стало,
Хоч би я й головою ризикнув!

НОРЗЕМБЕРЛЕНД

Хильнув ти жовчі? Зачекай ще поки.
Іде он дядько твій.

Вихід: ВУСТЕР.

ГОТСПЕР

Про Мортімера
Не говорити! Чорт же забирай!
Я говоритиму про нього, коли ж ні —
Спасіння хай душа моя не має!
За нього спорожню свої я жили,
В пил дорогу по краплі кров сточу,
А Мортімера стоптаного вгору
Так підніму високо, як невдячний
Стоїть оцей король, оцей невдячний,
Розвиразкований, паршивий Болінгбрук!

- НОРЗЕМБЕРЛЕНД Мій брате, небожа тут вашого король
Зробив ось божевільним.
- ВУСТЕР Так діткнувся
Вогню, либонь, як вийшов я?
- ГОТСПЕР Всіх бранців
Він забажав. Коли ж зайшла розмова
Про те, щоб викупити з брану брата
Моеї жінки, зблід він і поглянув
На мене зором смерти. Він тремтить,
Почувши лиш імення Мортімера.
- ВУСТЕР Його не ганю: чи ж покійний Річард
Не йменував його найближчим спадкоємцем?
- НОРЗЕМБЕРЛЕНД Це так. Сам проголошення я чув.
Це сталося, коли король нещасний, —
Що скривдили його, прости нам Боже! —
В Ірляндію рушав походом. Звідти
Вернутися примусили його,
З престолу скинули й невдовзі вбили.
- ВУСТЕР За смерть його уста широкі світу
Знечестили й зганьбили наше мення.
- ГОТСПЕР А цитьте! Правда те, що Едмунд Мортімер,
Мій швагер, був від короля своїм
Наступником призначений?
- НОРЗЕМБЕРЛЕНД Сам чув я.
- ГОТСПЕР Тоді і я не ганю короля,
Який бажає, щоб кузен у горах
Пустельних тих голодував. Так буде,
Бо чи не ви ж поклали на чоло
Цьому забудькові корону? Пляму
Від душогубства чи не носите
З ним разом? Чи ж повинні ви й надалі
У світі славні бути як сіпаки
Його, як зброя підла, як шнури,
Драбини чи й кати його? Простіте,
Що я ступнув так низько, щоб той ступінь
Вам показати, де ви стоїте
На табелі про ранги в короля

Цього хитрючого. Чи ж на ганьбу
Сучасних днів, ба — і майбутніх днів,
Що їм літопис буде свідчити, —
Ви житимете як шляхетства й сили люди,
Які шляхетству й силі виклик
Зробили, — хай простить вам Бог обом! —
Як Річарда, троянду запахущу,
Ви скинули й шипшину посадили,
Цього ось Болінгбрука? І невже,
На ваш найбільший сором, скажуть ще:
Зневажив вас, усунув, обтрусив
Із себе той, за кого ви взяли
На себе сором? Ні! Ще служить час
На те, щоб гідність вигнану вернути!
Ви можете у добрій думці світу
Себе ще відновити і помститись
На цьому королеві за його
І глум, і пиху, — на володареві,
Який щодня й щоночі вже ж міркує,
Як стерти те, що вам заборгував,
Рахунок смертю вашою покривши.
Тому й кажу — —

ВУСТЕР

Вже більше не кажіте,

Мій небоже. Тепер таємну книгу
Розкрию я і прочитаю дещо
Для вашого незадоволення,
Яке так швидко можна зрозуміти.
Я прочитаю речі небезпечні,
Глибокі речі, повні ризику
Й пригодицького духу: щоб ревучий
Потік по списі хилиткому перейти.

ГОТСПЕР

Якщо упав — добраніч! Потони
Чи випливай! Від сходу аж на захід
Шліть небезпеку, їй же наперейми
Від півночі на південь рушить гідність, —
І хай зітнуться! Кров буяє швидше,
Коли підводимо із лігва лева,
Ніж як зриваємо із місця зайця.

НОРЗЕМБЕРЛЕНД

Уявлення про подвиги великі
За межі терпеливості виносить.

Зав'язуєш ти вуха, не язик?

ГОТСПЕР

З якої речі? А з такої ось:
Пошмаганий дубцями я, побитий
Малахаями, кропивою вщент
Обжалений і геть покусаний
Я комашнею, тільки но почую
Про Болінгбрука підлого цього!
В час Річарда — — Як місце зветься те?
Чума б на нього! — Та воно лежить
У Глостершпірі — божевільний герцог
Обладував його, той дядько, — ну,
Його той дядько, Йорк — — Де я уперше
Схилив коліна перед королем
Цим сміховинним, перед Болінгбруком — —
Коли то з Равенспургу ви і він
Верталися — — Ну?

НОРЗЕМБЕРЛЕНД

Замок Берклі.

ГОТСПЕР

Правда!

Так от у тому саме замку він,
Нюхач оцей, лизучий хорт-слідець,
Казав мені: «Коли неповнолітнє
Це щастя віку досягне» — й так далі,
І ще: «Мій любий Гаррі Персі», «Мій
Кузене щонайкращий» — — Ох, чорти б
Такого крутія вхопили! — Хай
Простить мені Господь! — Кажіть но, дядьку,
Що ви хотіли. Я бо вже скінчив.

ВУСТЕР

А може ні? Провадьте далі, ми
Озволення від вас пождем.

ГОТСПЕР

Скінчив я.

ВУСТЕР

Тоді я про шотляндських бранців знов.
Віддайте їх без викупу назад,
А з сина Дугласа зробіте конче
Ви посередника між вами
Й шотляндцями. Через причини різні —
Про ці причини я вам напишу —
Він легко дійде з вами згоди. (До НОРЗЕМБЕР-
ЛЕНДА.) Ви ж,

Мій лорде, коли діяти почне
В Шотляндії ваш син, слизніть у серце
Прелатові шляхетному, якого
Скрізь люблять: архієпискупові.

ГОТСПЕР

Йорку?

ВУСТЕР

Так.

Він лорда Скрупа, брата, що його
У Брістолі спіткала смерть, утрату
Переживає гостро. Я про це
Кажу не так, мовляв, це може бути, —
Лише кажу як про таке, що вже
Погоджене всебічно й схвалене
І тільки жде, коли кивне нагода,
Щоб із'явитися на світло денне.

ГОТСПЕР

Я відчуваю: пощастить, їй-богу!

НОРЗЕМБЕРЛЕНД

Ще поки не рухнулася дичина,
Пса не пускай!

ГОТСПЕР

Все вийде нам надобре:
Потуги Йорку та шотляндські будуть
Із Мортімером з'єднані. Чи так?

ВУСТЕР

Так мусить статись.

ГОТСПЕР

Знаменито це
Задумано й націлено!

ВУСТЕР

І те,
Що спонукає поспішати нас,
Немалозначний має ґрунт: спасем
Тим голови, що голови піднімем.
Сидівши тихо, ми дамо лиш привід
До того, щоб король про борг нам думав:
Гадатиме, що сплати ми ждемо.
Ви ж бачили, як він почав на нас
Дивитись поглядом, чужим любові.

ГОТСПЕР

Що робить він, те й робить. Наша ж — помста!

ВУСТЕР

Прощайте, небоже. Не йдіте далі
За шлях, який в листах окреслю вам.
Коли ж пристигне час, — це буде скоро! —

Я до Глендауера прокрадуся
Й до лорда Мортімера. Ви ж і Дуглас
І всі потуги там щасливо зустріч
Моїм трудом відбудете, — і долю
Ми вхопимо могутньою рукою,
Оту, що нині надто ще непевна.

НОРЗЕМБЕРЛЕНД Прощайте, брате. Щастя сподіваймось!

ГОТСПЕР Щасливо, дядьку! Зменшуйте години
Перед настанням бою й болю днини!

Відхід.

ДІЯ ДРУГА

1

Рочестер, корчемний двір.

Вихід: ПЕРШИЙ ВІЗНИК із ліхтарем у руці.

ПЕРШИЙ ВІЗНИК Го-гей! Щоб я повісився, коли вже не чотири ранку. Вже бо Віз он над новим коминном, а коняка й досі навантажена . . . Гей, конюхо!

КОНЮХ (*із-за сцени*) Зара!

ПЕРШИЙ ВІЗНИК Слухай но, Хомо, — вибий кульбаку з Кет. Та положи зо два пучки вовни на холку, а то бідній коняці там натерло від налогів.

Вихід: ДРУГИЙ ВІЗНИК.

ДРУГИЙ ВІЗНИК Біб і горох вогкі, як пес. Ото ще й так бідну скотину можна глистами нагородити. Як умер той конюх Робін, так усе в господарстві й повернулося догори.

ПЕРШИЙ ВІЗНИК Бідолаха, ніколи й радости не мав, як ото у ціну пішов овес. З того й умер.

ДРУГИЙ ВІЗНИК А он бліх тут скільки. З такими блохами нема заїзду по всій Лондонській дорозі. Я скусаний, немов линок.

ПЕРШИЙ ВІЗНИК Линок! А я он присягаюсь на Службу Божу, ні одного християнського короля не скусано гірше, як ото мене після перших півнів.

ДРУГИЙ ВІЗНИК Та вони ж не дають нам горщика на ніч брати.

От ми й буримо у коминок, а з того й розводять-ся блохи, неначе ті бубирі.

ПЕРШИЙ ВІЗНИК Ну що той конюх? Іди сюди, щоб ти повісився! Іди сюди!

ДРУГИЙ ВІЗНИК Я маю плічко кептюжини і два корені імбирю. Їх треба передати аж у самий Черінг-Кросс.

ПЕРШИЙ ВІЗНИК Ох, свята плащанице! Гиндички мої в корзинах тихенько собі голодують. Ну що той конюх? Чу-ма б на тебе, чи ти ніколи очей у голові не мав? Чи ти глухий? От начувайся, нап'юся добре та й розсаджу твою головешку на тобі. Бо я нахрап-ний. Іди сюди, щоб тебе повісили! Чи ти у Бога не віруєш?

Вихід: ГЕДСГІЛ.

ГЕДСГІЛ Доброго ранку, хурмани. Котра година?

ПЕРШИЙ ВІЗНИК Та, ма'ть, буде із дві.

ГЕДСГІЛ Ану позич но мені твого ліхтаря. Погляну на свого вихалашеного у стайні.

ПЕРШИЙ ВІЗНИК Е, то вже ні. Я тії свистульки знаю.

ГЕДСГІЛ Ну то як твоя ласка, позич мені ти.

ДРУГИЙ ВІЗНИК А коли ж тобі позичити, може скажеш? Позич мені ти, — він каже... Ич, хлюст! Хотів би я побачити тебе раніше на шибениці.

ГЕДСГІЛ Дядьку візник, а якого часу гадаєте приїхати до Лондону?

ДРУГИЙ ВІЗНИК Часу досить, аби лягти спати за свічок. То я вже тобі кажу. Ходімо, сусіде. Покличемо панів, вони хочуть їхати разом, бо в них багато вантажу.

Відхід: ВІЗНИКИ.

ГЕДСГІЛ Ну як, служниче?

СЛУЖНИК (за сценою) Якраз до речі сказав хап-гаманець.

ГЕДСГІЛ

Так само до речі, як і служник сказав. Ти куди ненадійніший від хапача гаманців. Бо тільки лежиш собі й метикуєш.

Вихід: СЛУЖНИК.

СЛУЖНИК

А-а, доброго ранку, майстре Гедсгіле. Ну що ж, те казане учора вечором, те важить і сьогодні. Є тут один хлібороб із дикого Кенту. З собою привіз три сотні марок золотом. Я чув, як він, вечерявши, казав одному своєму компаньйонові. А той скидається на урядовця. Хлібороб обтяжений багато вантажем, та тільки Бог один знає, яким. Обидва устали вже. Попрохали масла та яєць. Швидко вирушать.

ГЕДСГІЛ

Хлопче, якщо вони не стрінуться із клерками святого Миколая, то я віддаю тобі цю шию.

СЛУЖНИК

А я її й не хочу. Гляди її для ката. Я знаю, як ти почитася святого Миколая. Ти так його почитаєш, як ото написано: горе вам, лицеміри! Для ката, для ката гляди свою шию.

ГЕДСГІЛ

Та що ти мені верзеш про ката! Як мене вішатимуть, я замовлю аж дві шибениці, і вони не будуть безробітні. Як мене вішатимуть, то зо мною вішатимуть і старого сера Джона. А він, як ти знаєш, не з похуділих і не з охлялих. Та гей, тут є ще й інші троянці, про яких тобі й не снилося. Вони надають нашому фахові гідности, а для них самих це тільки розвага. Якби справи наші почали впадати комусь в око, то вони зробили б своє, і все шито-крито. Я не спілкуюся з гольтіпаками. У мене нема кумпанів серед диких вусанів, серед багрянопиких п'яниць. Ні, я — із шляхетними і шелягетними, з гордовитими і грошовитими. Я — з бурмистрами і великими власниками. Я з такими, що швидше б'ють, аніж мовлять, і швидше мовлять, аніж п'ють, і швидше п'ють, аніж моляться... Ех, диявол! Усе брешу... Вони безнастанно моляться святій своїй державі... Чи пак не моляться, а деруть з неї шкіру і роблять собі з неї черевики.

- СЛУЖНИК Що? З державної шкіри черевики? А вона ж не пропускає води на поганій дорозі?
- ГЕДСГІЛ Ні, не пропускає, не пропускає. Бо її смарує сама правосудність. Ми крадемо, як півень у замку: безпечно. Ми маємо рецепт на зерно папороті. Зерно робить нас невидними. Ми гуляємо незримо.
- СЛУЖНИК Ну, незримо гуляєте ви не від зерна папороті, а просто від того, що вночі мало світла буває.
- ГЕДСГІЛ Давай мені свою руку. Отак. Ти матимеш у нас долю — і долю. Зрозумів? Кажу тобі як чесна людина.
- СЛУЖНИК Ні, краще хай я її маю від вас як від неправильного злодія.
- ГЕДСГІЛ Нехай і так. Номо — це мення, яке, власне кажучи, притаманне всім людям. Скажи конюхові, щоб вивів із стайні мого вихалащеного. Ну, бувай, задрипанцю!

Відхід.

2

На Лондонсько-Кентерберійській дорозі.
Вихід: ПРИНЦ ГЕНРІ, ПОЙНС. Інші позаду.

- ПОЙНС Ідіть під накриття, під накриття! Я забрав Фалстафову коняку. Він шкарубиться тепер по дорозі, як накрохмалена спідниця.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Ставайте ближче.
- Вихід: ФАЛСТАФ.*
- ФАЛСТАФ Пойнсе! Пойнсе! Щоб тебе повісили! Пойнсе!
- ПРИНЦ ГЕНРІ Та цитьте, ви, помащений негіднику! Чого сварки здіймаєш?

ФАЛСТАФ

Де Пойнс, Галю?

ПРИНЦ ГЕНРІ

Він пішов на верх гори. Я піду пошукаю його.

Ховається.

ФАЛСТАФ

Будь я проклятий, щоб ще більше грабував у товаристві цього злодія. Падлюка узяв мою коняку та й прив'язав не знати де. Якби пройшов я пішки тільки чотири кроки, то й то б мені забило дух. Оце тільки й добре, що я врешті-решт умру прекрасною смертю, — якщо, звичайно, не буду повішений за вбивство негідника. Ось уже двадцять два роки, як я щогодинно й щохвилино клену своє потоваришування з ним. І все ж — мов приворожений до цього паскуди. Щоб мене повісили, коли негідник не дав мені напитись якогось зілля, щоб я його любив! І не інакше, а тільки так: я випив якогось зілля. Пойнсе! Галю! А чума б на вас обох! Бардолфе! Пето! Та я радше здохну з голоду, аніж буду грабувати піхотою. Гей, як пити дати, яке ж це було б добродійне діло — стати чесною людиною і покинути цих поганців! Коли це не добродійне діло, то я найправдивіший шахрай з усіх, які колибуть жували зубами. Вісім ярдів нерівного ґрунту для мене пішки — це добра дюжина миль. І вони ж, падлюки, знають це! У них кам'яне серце. А чума б на те, що злодії не можуть бути одне до одного справедливі! *(Вони свистять.)* Ф'ю-у! А чума б на вас усіх! Дайте мені мого коня, ви, негідники! Віддайте мені мого коня, щоб вас вивішали одного з другим!

ПРИНЦ ГЕНРІ *(виходить наперед)* Цитьте, ви, тельбухи! Ляж додолу і притули вухо до ґрунту. Наслухай, може почуєш тупіт коней отих мандрівників.

ФАЛСТАФ

А чи ви маєте якісь підойми підняти мене здолу? Кров'ю тхне. Я більш не нестиму свого тіла так далеко пішки і за всі монети, що в казні у вашого батька. І що це за такий зачумлений спосіб мене отелячувати?

ПРИНЦ ГЕНРІ Брешеш ти. Не отелячений ти, а окульбачений.

ФАЛСТАФ Добрий принце, доброго короля сину, Галю, прошу тебе, допоможи мені знайти мого коня.

ПРИНЦ ГЕНРІ Що? Я маю бути вашим конюхом?

ФАЛСТАФ А повіся ти на своїх безсумнівно-наслідницьких підв'язках! Ні, їйбогу, як мене арештують, я вас викажу. А якщо я на всіх вас не складу вуличних пісень і не звелю співати їх на дуже підлі мелодії, то нехай я пропаду від першого ж кужля! Жарт зайшов надто далеко. Особливо, коли взяти до уваги, що він жартується пішки. Я це смертельно ненавиджу.

Вихід: ГЕДСГІЛ.

ГЕДСГІЛ Стій! Ні з місця!

ФАЛСТАФ А як же. Я й так не можу рушитися з місця, хочу чи не хочу.

ГЕДСГІЛ О, наш собака-слідець! Я знаю його голос.

(Вихід: БАРДОЛФ.)

Бардолфе, що нового?

БАРДОЛФ Надівайте машкари, надівайте машкари! Надівайте ваші машкари! Королівські гроші спускаються з гори. Вони спускаються у королівську скарбницю.

ФАЛСТАФ Брешеш, негіднику, вони спускаються у королівську корчму.

ГЕДСГІЛ Там є досить, щоб усі ми дістали матеріальну підтримку.

ФАЛСТАФ Авжеж, з доброї матерії: мотузяну підтримку.

ПРИНЦ ГЕНРІ Добродії, ви їх засядьте з фронту вузької дороги. Нед Пойнс і я зійдемо нижче. Якщо вони уникнуть зустрічі з вами, вони неодмінно налетять на нас.

ФАЛСТАФ

А повісити б вас, товстопузі паразити! Ви загинули? Ні, товстопики, ви не загинули. Ви тільки лишите тут ваші запаси... Вперед же, кептюжино, вперед! Ах ви ж кабани! Молоді люди теж мусять жити. Ви заприсяжені перед справедливістю, що? Ну, то ми вас теж запряжемо по всій справедливості.

*Тут вони грабують їх, зв'язують і виводять.
Вихід: ПРИНЦ ГЕНРІ та ПОЙНС у цератах.*

ПРИНЦ ГЕНРІ

Злодії пов'язали чесних людей. Тепер ми повинні ограбувати злодіїв і тріумфально рушити на Лондон. Розмов буде на цілий тиждень, сміху на місяць, а доброго жарту — навіки.

ПОЙНС

Станьте ближче. Йдуть.

Вихід: ГРАБІЖНИКИ повертаються.

ФАЛСТАФ

Поділимося, добродії. І тоді ще до дня — гайда на коні! І якщо принц із Пойнсом не справдешні боягузи, тоді справедливості немає ніде. У Пойнса відвага дорівнює качачому носові.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Ваші гроші!

ПОЙНС

Негідники!

Коли ті почали були ділитися, ПРИНЦ ГЕНРІ й ПОЙНС накиннулись на них, і вони всі побігли геть. ФАЛСТАФ після одного чи двох ударів утік теж, лишивши добро.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Здобуто легко й жваво. Тож на коней! Розсіялися злодії, пойняті
Так жахом, що один на одного
Наткнулись не наважуються: в кожному
Тепер вони вбачають урядовця
Взаємно. Неде любий мій, гайда!
Фалстаф упрів досмерти, жир його
На спраглу землю капає. Якби
Це все так смішно не було, його б

Я пожалів.

ПОЙНС

А як ревів негідник!

Відхід.

3

Воркворзький замок у Норземберленді.

Вихід: ГОТСПЕР, читаючи листа.

ГОТСПЕР

«Щождо мене, мій лорде, то був би я задоволений також при тому знайтися, з огляду на любов, що її плекаю до Вашого дому.» Був би задоволений знайтися! А чого ж він не знаходиться? Плекає любов до нашого дому! Він плекає любов до своєї клуні більше, ніж до нашого дому. Що далі? «Мета, якої беретеся, є небезпечна.» Небезпечно застуджуватися, бо можна дістати нежить. І ще небезпечно спати й пити. А вам, ваша дуросте, я говорю: з небезпечної кропиви ми вирвемо квітку безпеки. «Мета, якої беретеся, є небезпечна. Друзі, що їх Ви назвали, непевні, сам час непідходящий, і вся Ваша змова легковажна, якщо ходить о протывагу такому великому опорові.» То це ви так кажете? Так кажете? А я говорю на це вам знов: ви порожній мішок і страхополохий мужик, і ви брешете. І що це за нужденний мозок! Йй-богу, наша змова — добра змова, така змова, якої ще й не було ніколи. Наші друзі правдиві й певні. А добра змова й добрі друзі — це повнота надій. Виняткова змова і знамениті друзі! І що за заморожений дух у цього негідника! Геї, та й лорд Йоркський хвалить нашу змову, хвалить мету її. Диявол! Та якби я зараз був близько цього негідника, я б його жінки віялом вибив йому мозок. Таж тут мій батько, мій дядько, я сам, лорд Едмунд Мортімер, лорд Йоркський та ще й Овен Глендауер. Крім того, і Дуглас із нами. І хіба я не маю їхніх листів про зустріч з їхніми арміями дев'ятого наступ-

ного місяця? І хіба деякі з них не вирушили вже давно? І що це за бусурменський негідник! Що за невіра! Га? Тепер із цього холодного серця й з цього гарячого жаху він ще поїде нам до короля та й відкриє все, що ми надумали. Ох, я сам би себе розшматував за те, що зачепив таку тарілку молока без вершків! Та ще й зачепив для такої шляхетної справи! А, бодай він повісився! Нехай каже й королеві. Ми вже готові. І я цю ніч виступаю теж.

(Вихід: ЛЕДІ ПЕРСІ.)

Ну що, Кет? Протягом цих двох годин мушу з вами розлучитися.

ЛЕДІ ПЕРСІ

Ох, мужу мій! Чому ви так самотні?
Кажіте, за які-такі провини
З постелі мого Гаррі вже два тижні
Я вигнана? Мій любий чоловіче,
Ти не їси, не спиш і не радієш —
Від чого все це? Очі в землю тупиш,
Здригаєшся, коли буваєш сам,
Згубив рум'янок свіжий у щоках —
Ну, чим це пояснити? І чому
Мої скарби, мої права на тебе
Ти наражаєш поглядам понурим,
Затягій меланхолії твоїй?
У сні твоїм тонкім я стерегла
Тебе: ти бурмотів щось про залізо,
Про коней, що звелися дуба, — криком
Кричав ти: «В бій!», про вилазки й про відступ
Вів балачки, і про траншеї, тури,
Гармати, гаківниці, палісади,
Про голуби воєнні, василіски,
Намети, парапети, арбалети,
Мушкети і кашкети — — Як ще там?
Язик зламати! І про викуп бранців,
І про полеглих вояків, про битви
Керунок головний... Був на війні
Ти духом, коли спав, — і краплі поту
З'являлись на чолі твоїм, неначе

*Леді Персі — Ельза Гаймс. Вистава Макса Райнгардта,
Берлін, 1912*

Else Heims als Lady Percy. Max Reinhardt-Inszenierung

Ті бульбашки в сколоченім струмку.
Щось рухалось в обличчі дивним робом,
Як у людини, що спиняє подих,
Важливу справу поспішно робивши.
Так що ж воно віщує? В мого мужа
В руках якісь важкі діла. Якщо
Мене він любить, то про них він скаже.

ГОТСПЕР

Гей-го!

(Вихід: СЛУГА.)

Чи Вільям вже повіз пакет?

СЛУГА

А так, мій пане. Десь тому з годину.

ГОТСПЕР

Привів тих коней від шерифа Батлер?

СЛУГА

Одну коняку, пане мій, привів
Оце тепер.

ГОТСПЕР

І що ж коняка? Чала?
І капловуха, так?

СЛУГА

Еге ж, мій пане.

ГОТСПЕР

І ця гніда мені престолом буде?
Гаразд. Триматиму. — О Espérance! —
Хай Батлер заведе її у парк.

Відхід: СЛУГА.

ЛЕДІ ПЕРСІ

Але ж послухайте мене, мій пане!

ГОТСПЕР

Що, пані, що?

ЛЕДІ ПЕРСІ

Що вас відсіль везе?

ГОТСПЕР

Мій кінь, мій кінь, кохана.

ЛЕДІ ПЕРСІ

Малпа ви!

І ласочка такої голови,
Як ваша, божевільної не має.
Я визнаю вашу справу, Гаррі. Брат
Мій Мортімер напевно рушив титул
Обороняти свій і ось по вас послав,
Щоб ви підтримали. Але якщо підете — —

ГОТСПЕР

Що, пішки? Так далеко? Я втомлюсь,
Моя любове.

ЛЕДІ ПЕРСІ

Йдіть собі, папуго!
Відповідайте просто на питання,
Бо ось, їй-богу, вам переломлю
Мизинчик, як не скажете поправді.

*Готспер — Альберт Бассерман, Леді Персі — Ельза Гаймс.
Вистава Макса Райнгардта, Берлін, 1912*

*Albert Bassermann als Heißsporn, Else Heims als Lady Percy.
Max Reinhardt-Inszenierung*

ГОТСПЕР

Ну, ну, з дурничками твоїми! Я
Тебе, моя любове, не люблю.
Я не турбуюся тобою, Кет.
Цей світ наш не на те, щоб гратися
В ляльки, і не на те, щоб відбувати
Солодкими губами поединки.

Носи заюшувати, розбивати
Корони, — ось життя! Мій світ — мій кінь!
Щось кажеш, Кет? Від мене щось хотіла?

ЛЕДІ ПЕРСІ

Не любите мене? Це правда? Добре.
Коли мене не любите, то й я
Себе вже не любитиму. Кажіть:
Не любите мене? Ні? Жарт чи правда?

ГОТСПЕР

Ходім. Побачите, як буду від'їздити.
Коли вже буду верхи — покленуся,
Що я тебе люблю безмежно. Кет,
Уважно ось послухай: не повинна
Ти більш питатися, куди я їду
І через віщо їду, й чи повинен.
Так, я повинен! Висновок: я мушу
В цей вечір вас лишити, ніжна Кет.
Я знаю: мудра ви, — хоч не мудріша
Від жінки Генрі Персі! — і тому,
Хоча ви й жінка, а жінки не вміють
Секретів замикати, все ж я певен:
Не видасте того, чого й самі
Не знаєте. Я, Кет, вам довіряю.

ЛЕДІ ПЕРСІ

Аж так далеко?

ГОТСПЕР

Вже ж. Та більше — ні на цаль.
А втім, поїдеш теж туди, куди
Я їду: нині я, а вввзвтра ти.
Не досить?

ЛЕДІ ПЕРСІ

Що ж! Хай хоч така утіха.

Відхід.

4

Істчпн, корчма «Кнурова голова».
Вихід: ПРИНЦ ГЕНРІ, ПОЙНС.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Неде! Ох прошу тебе, вийди з цієї засаленої
кімнати і допоможи мені трохи посміятися.

ПОЙНС

Де був, Галю?

ПРИНЦ ГЕНРІ

З трьома чи чотирма головатими — посеред трьох чи чотирьох десятків бочок. Моя скромність гучала там на найнижчій басовій струні. Хлопче, я спобратимився з гуртом служників, я звав їх усіх їхніми християнськими меннями, як от: Том, Дік, Френсіс. На спасіння своєї душі запевняли вони мене, що хоч я ще тільки принц Велзький, але вже король чемности. Вони рішуче говорили мені, що я не такий гордий парубок, як Фалстаф, а — хлопець теплий, хлопець добрий. Йй-богу, так і казали. І що коли я буду вже королем Англії, то керуватиму всіма добрими парубками в Істчпі. І як напитися так, що аж надто, — то це вони звать «підфарбованим рум'янцем». А коли ви, пивши, пробуєте передихнути, вони кричать: «Рубець!» — і велять вам випити геть. Наостанок скажу, що я став такий досвідчений за якихнебудь чверть години, що можу пити з якимсь лудярем казанів і говорити його мовою протягом цілого життя. Кажу тобі, Неде, ти загубив багато, не будши зо мною в цім ділі. Але, солодкий Неде, щоб підсолодити твое мення ще більше, на тобі цукру. Він коштує пенні. Мені його затис у руку один служник, який по-англійському ніколи не говорив нічого, як тільки отаке: «Вісім шилінгів і шість пенсів», а потім: «Ми раді вам», та ще з таким верескливим додатком: «Зараз, зараз, пане!» Записати на півмісячний кредит пляшку підсолодженого — оце йому й усе. Але, Неде, прогаймо час, доки прийде Фалстаф. Прошу тебе, стань в якійсь бічній кімнаті, і коли я питатиму служника, який мені на закінчення дав цукру, то не припиняй гукати: «Френсіс!» І його розмова зо мною не матиме нічого більше, крім «зараз». Стань туди, і я покажу, як робити.

ПОЙНС

«Френсіс!»

ПРИНЦ ГЕНРІ

Досконало.

ПОЙНС

«Френсіс!»

Відхід: ПОЙНС. Вихід: ФРЕНСІС.

- ФРЕНСІС Зараз, зараз, пане. Подивися там у Гранатову кімнату, Ралфе.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Іди сюди, Френсісе.
- ФРЕНСІС Мій пане?
- ПРИНЦ ГЕНРІ Як довго ти ще служитимеш, Френсісе?
- ФРЕНСІС Без сумніву, років з п'ять, тож до того — —
- ПОЙНС (*із-за сцени*) Френсісе!
- ФРЕНСІС Зараз, зараз, пане.
- ПРИНЦ ГЕНРІ П'ять років. Довгенько ще ти мушиш божею коровкою грюкати олив'яним посудом. А чи не зважився б ти, Френсісе, заграти з твоїм контрактом боягуза? Узяти ноги на плечі? Показати прекрасну пару п'ят? Утекти звідсіль?
- ФРЕНСІС Ох Боже мій, пане, та я заприсяг би всіма святими, які тільки є в Англії, я б з усього серця — —
- ПОЙНС (*із-за сцени*) Френсісе!
- ФРЕНСІС Зараз, пане.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Скільки тобі років, Френсісе?
- ФРЕНСІС Дивіться: на другого Михайла буде — —
- ПОЙНС (*із-за сцени*) Френсісе!
- ФРЕНСІС Зараз, зараз, пане. Прохаю трошечки почекаати, пане.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Ні, ти тільки слухай, Френсісе. Ось щодо цукру, який мені ти дав, — чи він коштував хоч пенні, а чи ні?
- ФРЕНСІС Ох Боже, я б хотів, щоб він коштував два.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Я дам тобі за нього тисячу фунтів. Спитай тільки мене, коли захочеш, і ти їх матимеш.

- ФАЛСТАФ Чи ви не боягуз? Відповідайте мені на це. Так само й Пойнс!
- ПОЙНС Га, чортяка! Ви, ситий животе, ви звете мене боягузом? Ййбогу, я проколю вас.
- ФАЛСТАФ Я зву тебе боягузом? Та я побачив тебе проклятим раніше, ніж назвав тебе боягузом. Але я дав би тисячу фунтів, якби міг бігати так само прудко, як ви можете. Ви дуже прості в плечах і не турбуєтеся тим, хто дивиться на ваші спини. Чи назвете ви таке задківництво задківництвом ваших приятелів? А чума б на таке задківництво! Дайте мені того, що до мене обличчям. Дайте мені кухлик з міху. Бо шахраєм я буду, якщо я сьогодні пив.
- ПРИНЦ ГЕНРІ О негіднику, таж твої губи ще доладу й не злизані від недавно випитого вина.
- ФАЛСТАФ Усе за одним разом буде. А чума б на вас усіх, боягузи, — я ще раз кажу. *(Випиває.)*
- ПРИНЦ ГЕНРІ Та в чому справа?
- ФАЛСТАФ Та в чому справа? Тут, сьогодні вранці нас четверо здобули тисячу фунтів.
- ПРИНЦ ГЕНРІ А де ж вони, Джеку, де вони?
- ФАЛСТАФ Де вони? Відняли у нас їх. Сто душ було на нас бідних чотирьох.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Що, сто душ?
- ФАЛСТАФ Я просто шахрай, якщо зо мною не билось у пів шаблі з дюжину. Та ще й два кінні! Я вимкнувся просто чудом. Вісім разів мене було пробито крізь куртку, чотири рази крізь панчохи. Мій щит продюравлений сюди й туди. Мій меч пощербився, неначе пилка ручна. Ессе signum! Ніколи краще не бився я за весь час мужности. І все нінащо. А чума б на вас усіх, боягузів! Нехай вони ще скажуть. І якщо скажуть більше або менше, ніж є правдою, то вони негідники і сини тьми.

- ПРИНЦ ГЕНРІ Кажіте, панове, як воно було?
- ГЕДСГІЛ Ми вчотирьох напали, мабуть, на дюжину.
- ФАЛСТАФ На шістнадцятьох, принаймні, мій пане.
- ГЕДСГІЛ І зв'язали їх.
- ПЕТО Ні, ні, їх не було зв'язано.
- ФАЛСТАФ Ах ви негідники, таж вони були зв'язані. Кожний з них був зв'язаний. А то інакше я жид, лаврейський жид!
- ГЕДСГІЛ А коли ми почали ділитися, то якихось шість чи сім свіжих цілком — напали на нас.
- ФАЛСТАФ І розв'язали решту. І зараз же після цього підійшли другі.
- ПРИНЦ ГЕНРІ І що ж — билися ви з ними всіма?
- ФАЛСТАФ Чи з усіма? Я не знаю, що ви звете «з усіма». Бо якщо я не бився з п'ятдесятьма з них, то я — пучок редьки. Якщо там не було двох чи трьох і п'ятдесятьох на бідного Джека, тоді я не двоноге створіння.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Дякуйте Богові, що ви не вбили там когось із них.
- ФАЛСТАФ Ні, вже пізно дякувати за це. Я двох із них перчив. Я двом певно заплатив, двом негідникам у цератових одягах. Кажу я тобі це, Галю. І якщо кажу тобі брехню, плюнь мені в обличчя і назви мене конякою. Ти знаєш мою стару поставу битися. Так я стояв, а так пробивав мою точку. І чотири негідники у цератових одягах дозволили собі напасти на мене...
- ПРИНЦ ГЕНРІ Що, чотири? Ти ж тількищо казав, що два.
- ФАЛСТАФ Чотири, Галю. Я казав тобі «чотири».
- ПОЙНС Так, так, він казав «чотири».
- ФАЛСТАФ Ці чотири фронтом виступили і головно кину-

Фалстаф — Людвіг Деврієнт (1784—1832), актор часів романтизму й друг Е. Т. А. Гофмана. Літографії. Австрійська Національна книгозбірня, Відень

Ludwig Devrient als Falstaff. Lithographien. Österreichische Nationalbibliothek, Wien

- ПРИНЦ ГЕНРІ лися на мене. Я не став більше клопіткий і взяв їх — усі сім точок — за свою мету, так що...
- ФАЛСТАФ Сім? Чого ж це? Тількищо ж було чотири.
- ПОЙНС У цератовім одягу?
- ФАЛСТАФ Так, чотири в цератовім одягу.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Сім було. Уповні. Або я негідник.
- ФАЛСТАФ Будь-ласка, не зачіпайте його. Ми матимемо зараз більше.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Чи ти чуєш мене, Галю?

- ПРИНЦ ГЕНРІ Так. І помічаю, Джеку.
- ФАЛСТАФ І добре робиш, бо це — гідне слухання. Ці дев'ять у цератових плащах, про яких я вже сказав тобі...
- ПРИНЦ ГЕНРІ Так, двома вже більше стало.
- ФАЛСТАФ Їхні точки було розбито!
- ПОЙНС Осунулися в них панчохи?
- ФАЛСТАФ Вони почали відступати. Але я не відставав. Я все насідав рукою і ногою, — і думаю, що сім або одинадцять одержали заплату.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Ох потворо! Одинадцять у цератових одягах вросло з двох людей!
- ФАЛСТАФ І так, як дияволові й хотілося б, три скурвої віри негідники в зелених кіндельських одягах накинулися на мене ззаду. А було вже дуже темно, Галю, ти не міг би побачити своєї руки.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Ці брехні подібні до їхнього батька, який їх вилуплює. Ростуть, як гора, відкрита й відчутима. Болотяні тельбухи, вузлоголовий дурню, скурвий сину, застрягающий салолове — —
- ФАЛСТАФ Що ти — божевільний? Що ти — божевільний? Чи не є правда правдою?
- ПРИНЦ ГЕНРІ І як ти міг побачити, що люди в зеленом кіндельському одягу, коли було так темно, що ти навіть не спроможний був бачити своєї руки? Ну, давай свої докази на це. Говори.
- ПОЙНС Давайте ваші докази, Джеку. Ваші докази!
- ФАЛСТАФ Що? Під примусом? Га, диявол би! Та щоб мене катували в усіх скрипицях світу, то й то б я не сказав вам під примусом. Дайте мені доказ на примус. І щоб ці докази на примус були такі ясні, як порічки, я б не дав ані одній людині доказу на примус. Я...
- ПРИНЦ ГЕНРІ Я не буду довше винний цього гріха. Бо цей чер-

вонопикий боягуз, давитель ліжок, кінських спин розбивач, ця величезна гора м'яса...

ФАЛСТАФ Кров'ю тхне... Ви, охлявач, карликова шкіра! Ви, сухий воловий язик, чихоня... Ох, не стає духу висловити, до чого ти подібний! Кравецький аршин, ви, піхва, зігнута накривка, довга підла шпада, що стримить правцем!

ПРИНЦ ГЕНРІ Добре, переведи покищо дух. І тоді те саме починай знов. А коли ти втомився у цих випередках, то слухай: говорю я. Але ось що...

ПОЙНС І помічай, Джеку.

ПРИНЦ ГЕНРІ Ми вдвох бачили, як ви вчотирьох напали на чотирьох. Ви зв'язали їх і стали хазяями їхнього добра. Замічай тепер, як просте оповідання вас зіб'є з ніг. Тоді то ми вдвох напали на вас чотирьох і одним тільки словом відігнали вас від вашої здобичі. Вона в нас. Так. Ми можемо показати її тут, у цьому домі. І, Фалстафе, ви рятували ваші кишки так швидко і з такою меткою жвавистю, з таким ревом про милосердя, що голосом були подібні до бузівка. І що за погань, раб! Поцербив свого меча навмисне і говориш, що це у битві таке сталося. І який жарт, яку витівку, яку спасенну дірку ти тепер можеш знайти, аби сховати себе від цього відкритого й очевидного сорому?

ПОЙНС Ну, хай ми почуємо, Джеку. Який жарт ти матимеш тепер?

ФАЛСТАФ Йй-богу, я вас враз упізнав! І то так добре, як і той, що вас зробив! Та слухайте, який я статечний. Чи було б мені можливо вбивати очевидного спадкоємця престолу? Чи мусів я ставити опір супроти правдивого принца? Гей, та ти ж знаєш, що я такий відважний, як і сам Геркулес! І тільки чуткий мій інстинкт, той, що й лева утримує, щоб не торкнутися правдивого принца, діяв тут. Інстинкт це велике діло. Через інстинкт я став і боягузом. І тепер я думатиму краще про себе протягом усього мого життя. Бо я відваж-

*Фалстаф — Вільгельм Дігельман, Принц Генрі — Алессандро Моїссі.
Вистава Макса Райнгардта, Берлін, 1912*

*Wilhelm Diegelmann als Falstaff, Alessandro Moissi als Prinz Heinz.
Max Reinhardt-Inszenierung*

ний лев, а ти — правдивий принц. Але, їй-богу, хлопці, я дуже радий, що ви маєте гроші. Хазяйко, причини двері! І цю ніч стережи, а молитися будеш уранці. Призвоїтість, хлопці, хлопчики, серця золоті, — всі назви доброго товариства підходять до вас! Що ж — ми будемо веселитися? Матимемо гру зопалу?

ПРИНЦ ГЕНРІ

Будь вдоволений. За зміст гри буде твоя втеча.

ФАЛСТАФ

Ох, про це вже годі, Галю, якщо ти любиш мене.

Вихід: ХАЗЯЙКА.

- ХАЗЯЙКА Ох Ісусе! Мій пане, мій принце!
- ПРИНЦ ГЕНРІ Ну що, моя пані господине? Що скажеш ти мені?
- ХАЗЯЙКА Ох, мій пане! Тут є один шляхтич у дворі, він із суду, хотів би з вами говорити. Він каже, що він від вашого тата.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Дайте йому так багато, як це тільки можна королівській людині, і пошліть його до моєї мами.
- ФАЛСТАФ А яка постава у цього чоловіка?
- ХАЗЯЙКА Він старий.
- ФАЛСТАФ І що виважило його з постелі серед півночі? Чи не поговорити мені з ним?
- ПРИНЦ ГЕНРІ Прошу тебе, Джеку.
- ФАЛСТАФ Вірте: я його відішлю запакованим.

Відхід: ФАЛСТАФ.

- ПРИНЦ ГЕНРІ Тепер, панове, — ви билися прекрасно. І ви, Пето, і ви, Бардолфе. Ви теж леви. Ви теж тікали через інстинкт. І теж не хотіли зачепити правдивого принца. Чи ні? Фе!
- БАРДОЛФ Справді, я побіг, коли побачив, що інші втікають.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Скажіть же мені тепер по-щирості: як було так поцерблено Фалстафів меч?
- ПЕТО Він поцербив його своїм колодачем. І казав, що буде клястися правдою всієї Англії, а доведе, що то було зроблено у битві. І переконав нас збити так само.
- БАРДОЛФ Так само він домагався, щоб ми гострою травою 'полоскотали себе в носі, щоб аж кров пішла. І щоб нею вимазали собі одяжу. І клявся, що це буде кров тих ворогів, з якими ми билися. І з мною сталося те, що вже сім років як не було: я почервонів од сорому. Почервонів од такого потворного задуму.

ПРИНЦ ГЕНРІ Ох ти ж негіднику! Ти вкрав кухлик вина з міху вісімнадцять років тому. І тебе як упіймали на гарячому і ти як почервонів зопалу від сорому, так відтоді ти й дотепер увесь червоний. Ти ж мав при боці й шаблю, і вогнепальну зброю, і все ж ти втікав. Який інстинкт мав ти для цього?

БАРДОЛФ *(показуючи на своє обличчя)* Мій пане, ви бачите оці вогнеліти? Ви бачите ці спалахи?

ПРИНЦ ГЕНРІ Бачу.

БАРДОЛФ І що ж, гадаєте ви, вони провіщують?

ПРИНЦ ГЕНРІ Гарячих живачів і холодні гаманці.

БАРДОЛФ Жовч, мій пане, як розумно подумати.

ПРИНЦ ГЕНРІ Ні, як розумно подумати, то шнур з петелькою.

(Вихід: ФАЛСТАФ.)

Ось іде худий Джек. Ось іде гола кістка. Ну, моє солодке створіння пишноти? А як давно ти підпиляв своє власне коліно?

ФАЛСТАФ Своє власне коліно? Коли я був твого віку, Галю, то в поясниці я не був орлиним пазурем. Я міг проповзти крізь усякий олдерменів перстень з великого пальця. Чума зідхань і горя надимають людину, неначе пухир... Поза нами навколо бридкі новини. Тут був сер Джон Бресі від вашого батька. Ранком ви мусите йти у двірець. Бо той самий божевільний Персі з півночі і той з Велзу, що надавав Амаймонові у п'яти палицями, Люципера зробив роконосцем і заприсяг його собі на вірність на хресті з Велзького гака... І що за чума! Назвіть, як його?

ПРИНЦ ГЕНРІ А, Глендауер!

ФАЛСТАФ Овен, Овен! Той самий, що із своїм зятем Мортімером і старим Норземберлендом та із жвавим шотляндцем над шотляндцями, Дугласом, що вилітає конем на урвисту гору...

- ПРИНЦ ГЕНРІ Той, що, мчавши конем ускачки, вбиває горобця на лету...
- ФАЛСТАФ Якраз поцілили!
- ПРИНЦ ГЕНРІ Що? Так він ніколи не поцілить горобця?
- ФАЛСТАФ Гаразд, отож цей негідник має добрий пал у собі. Він не тікатиме, не побіжить назад.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Чого ж ти, негіднику, берешся хвалити його за біганину?
- ФАЛСТАФ Він конем бігас, зозуле. А пішки він не ворухнеться й кроку.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Так. І теж через інстинкт?
- ФАЛСТАФ Я згоджуюся з вами й на інстинкт. Гаразд, то він теж там. І один Мордек та ще й тисячню блакитних шапок більше... Вустер крадькома втік уночі. Борода твого батька враз стала білою від тих новин. Ви можете тепер купувати землю так дешево, як і просмерджену макрель.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Гей, як так ітиме, то буде схоже на те, що червень стане гарячий і що провадитиметься громадянська боротьба. Ми купуватимемо дівочу цноту так дешево, як і цвяхи з великими бриліками.
- ФАЛСТАФ Заклинаюся месою, хлопче, що ти говориш правду. З усього видно, що на цьому полі ми торгуватимемо добре. Але скажи ти мені, Галю, чи не злякався ти жахливо? Бож ти, будши очевидним спадкоємцем трону, можеш подумати, чи світ зміг би тобі знайти таких ще ворогів, як демон Дуглас, як ця мара Персі і як цей диявол Глендауер? Чи не злякався ти прежахливо, чи не тремтять від цього в тебе кровonosні судини?
- ПРИНЦ ГЕНРІ Ні. І гетьо ні, справді. Я тільки потребую деяких твоїх інстинктів.
- ФАЛСТАФ Тобі взавтра жахливо докорятимуть, як прийдеш до свого батька. І якщо ти любиш мене, попрактикуйся у відповідях.

- ПРИНЦ ГЕНРІ А ти ж станеш замість мого батька? Проіспитуєш мене з окремих галузей мого життя?
- ФАЛСТАФ Чи стану? Стану. Ось цей стілець буде мені становищем, а цей колодач буде мені берлом, а ця ось подушка — моєю короною.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Твоє становище треба, щоб було із з'єднаних стільців, а твоє золоте берло щоб було із свинцьового колодача, а твоєю дорогоцінною короною — твоя жалісна лисина.
- ФАЛСТАФ Гаразд. Якщо ще огонь милосердя з тебе не вийшов, ти будеш зворушений. Дай но мені кухлик вина з міху. Треба, щоб очі стали червоними. Щоб думали, що я плакав. Бо я мушу говорити пристрасно, так, як схвильований цар Камбіз.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Гаразд, ось моя нога — вклоняюся.
- ФАЛСТАФ А ось моя промова. Шляхетство, станьте купую набік.
- ХАЗЯЙКА Ох мій Ісусе! Яка ж то, справді, гарна забава!
- ФАЛСТАФ Не плач, моя солодка королево. Даремні сльози, недоречно ллються!
- ХАЗЯЙКА Ох батьку, то оце ти так підтримуєш!
- ФАЛСТАФ Заради Бога, лорди, королеву мою тужливу геть відтранспортуйте, бо заливають сльози заставки її очей!
- ХАЗЯЙКА Господи Ісусе! Таж він це робить, неначе котрийсь із тих ланців артистів, що завжди бачу, як товчуться на базарі.
- ФАЛСТАФ Моя добряча мірко, годі, цить! Цить, моя добра лоскітко!

(БАРДОЛФ виводить ХАЗЯЙКУ з коню.)

Гаррі, я не тільки дивуюся з того, де ти витрачаєш свій час, але також і з того, з яким ти товариством це робиш. І хоч ромашка, що більше

її топчуть, то вона пишніше буяє, та юність, що більше доводиться до дичавіння, то швидше зношується. Ось ти — мій син. Цього я частково переконуюся з материних слів, а частково з власних міркувань. Переважно ж мене переконують твої шахраюваті очі і одвисла дурнувата нижня губа. І якщо ти мій син, то ось тобі мої зауваження. Чому ти, будши моїм сином, доводиш до до того сторонніх людей, щоб на тебе пальцями тикали? Чи благословенне сонце небес доводить себе до того, щоб їсти порічки? Питання не потребує відповіді. Чи син Англії може бути злодієм і тягати гаманці? Питання потребує відповіді. Гаррі, є річ, про яку ти часто чув і яка знана багатьом людям у нашій землі. Має вона мення «смола». Смола, як старі письменники пишуть, бруднить. Так робить і те товариство, якого ти тримаєшся. Гаррі, зараз я говорю тобі, не випивши, але у сльозах, і не в задоволенні приємністю, а у стражданні. Не самими словами, але самим горем... Тепер — у твоєму товаристві є один добродієльний чоловік. Я його часто помічаю. Але я не знаю його мення.

ПРИНЦ ГЕНРІ

За вашим дозволом, величносте, який із себе цей чоловік?

ФАЛСТАФ

Опасистий і вродливий. Справді, він веселий виглядом, з присмними очима, з шляхетною поведінкою. Гадаю, йому з п'ятдесят. Може й до шістдесяти набереться. Ага, тепер я згадую: його мення — Фалстаф. Якщо цей чоловік морально заболочується, то він мене обдурює. Бо з очей його видно добродієльність. І якщо дерево впізнається плодом його, то так само й плід упізнається деревом. І я беззастережно кажу: у цьому Фалстафі — саме добродієльність. Його тримайся, а решту розжени. І от скажи мені тепер, паскудний негіднику, де ти волочився цього місяця?

ПРИНЦ ГЕНРІ

І це, по-твоєму, ти говориш так, як король? Стань замість мене. Я гратиму батька.

- ФАЛСТАФ Скидаєш мене? Якщо ти хоч наполовину зробиш так поважно і так велично і у слові, і в ділі, то повісь мене за п'яти, мов кролика-сисуна або мов зайця в того крамаря, що продає дробину.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Гаразд. Я вже тут сів.
- ФАЛСТАФ А я вже тут став. Судіте, мої майстри.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Ну, Гаррі, відкіля ви прийшли?
- ФАЛСТАФ Шляхетний мій пане, з Істчпіу.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Скарги, що я 'чув на тебе, набриніли гіркотою.
- ФАЛСТАФ Заприсягаю своєю кров'ю, мій пане, вони фальшіві. (Набік, до ПРИНЦА ГЕНРІ.) Ні, я вас задовольню як юний принц, справді.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Заприсягаєшся, недобрый хлопче? Віднині щоб я тебе не бачив! Ти силою відведений від добра. Тобою став обладувати диявол в образі старого, гладкого чоловічини. Цей чоловічина-бочка тобі товаришує. Чого ти з ним знаєшся, з тим чамайданом скалозубства, з обкованою обручами кліткою скотинячости, з отим роздутим пакунком водянок, з отим величезним вибуховим шкіряним мішком, з отим начиненим кишками одежним лантухом, з отим печеним биком, повним пудингу в череві, з отим освяченим гріхом, з тією сірою несправедливістю, з отим різном батьків, з отією суетою часу? В чому його здоров'я, його чистота? Тільки в різанні каплуна і в жуванні його. В чому його добро? Тільки у смакуванні вина з міху та в питті його. В чому його хитрість? Тільки не в мистецтві. А в чому його мистецтво? Тільки в шахрайстві. А в чому його шахрайство? У всіх речах. А в чому гідність? Аж ні в чому.
- ФАЛСТАФ Я хотів би, ваша милосте, щоб ви мене врозуміли: кого ви маєте на увазі, ваша милосте?
- ПРИНЦ ГЕНРІ Цього шахрайського, цього огидного збивача юности з пантелику, Фалстафа, цього старого білобородого сатану.
- ФАЛСТАФ Мій пане, цього чоловіка я знаю.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Я знаю, що ти знаєш.

ФАЛСТАФ

Але сказати, що я знаю більше шкоди в ньому, ніж у собі, однаково, що сказати більше, ніж я знаю. Він старий і більше жалісний, ніж шкідливий. Його біле волосся про це свідкує. Те, що він — нехай це вашій шанобі не пошкодить — бардачний бандур, я гостро заперечую. Якщо міх з вином і цукор це вади, то нехай Бог допомагає недоброчесному! І якщо бути старим і бути веселим це гріх, тоді багато старих людей у натовпах, яких я знаю, — прокляті. І якщо бути ситим варте ненависти, тоді фараонові худі корови мусять бути возлюбленими. Ні, мій дорогий пане, виженіть Пето, наженіть Бардолфа, наженіть Пойнса, але солодкого Джека Фалстафа, рідного Джека Фалстафа, відважного Джека Фалстафа, справедливого Джека Фалстафа, а хороброго тим більше, що він, Джек Фалстаф, старий, — ні, його не виганяйте з товариства Гаррі. Вигнати пухкого Джека — це вигнати весь світ...

ПРИНЦ ГЕНРІ

Вижену. Я хочу його вигнати.

Вихід: БАРДОЛФ бігцем.

БАРДОЛФ

Ох, мій пане! Ох, мій пане! Із щонайбільшою вартою зараз шериф у дворі.

ФАЛСТАФ

Геть ви, босота! Треба скінчити гру. Я маю багато сказати на користь цього Фалстафа.

Вихід: ХАЗЯЙКА.

ХАЗЯЙКА

Ох, Ісусе! Мій пане, мій пане!

ПРИНЦ ГЕНРІ

Гей, гей! Диявол їде на смичку. В чому справа?

ХАЗЯЙКА

Шериф і варта вся зараз у дворі! Вони прийшли зробити обшук у хаті. Чи я мушу їх упустити?

ФАЛСТАФ

Ти чуєш, Галю? Ніколи не називай правдивий шматок золота фальшивим. Ти божевільний. справді, але не здаєшся таким.

ПРИНЦ ГЕНРІ

А ти природний боягуз без інстинкту.

ФАЛСТАФ Я заперечую вашу вагу, якщо ви заперечуєте шерифа. А як ні, то нехай він увіходить. Якщо я не стану так само добре, як і інший, на злочинців віз, то чума на мій привіз! Я сподіваюся так само швидко заплутатись у петельці, як і інший.

ПРИНЦ ГЕНРІ Іди та сховайся за запоною. Інші нехай ідуть нагору. Ті, що мають одверте обличчя і добре сумління, будьте зо мною.

ФАЛСТАФ Усе це я мав, але термін скінчився. Тому йду ховатися.

Вихід: ФАЛСТАФ.

ПРИНЦ ГЕНРІ Покличте шерифа.

(Вихід: ШЕРИФ і ВІЗНИК.)

Тепер, пане шерифе, — що ви хочете від мене?

ШЕРИФ Найперше прошу вибачення, мій пане. Крики й погоня йшли в цей будинок. Тут сховалися чоловіки.

ПРИНЦ ГЕНРІ Які чоловіки?

ХАЗЯЙКА Один з них дуже відомий, мій милостивий пане. Ситий такий та великий.

ВІЗНИК Такий ситий, як масло.

ПРИНЦ ГЕНРІ Цей чоловік, я запевняю вас,
Не тут, бо саме на цей час йому
Я дав доручення. Шерифе, слово,
Що взавтра точно в сніданковий час
Його пришлю на відповідь до тебе —
Чи, може, іншого якогось там,
Що вже нічим обтяжений не буде.
А зараз прошу вас лишити дім.

ШЕРИФ Я залишу, мій пане, певно. Двоє
Добродіїв збулися аж ста марок
У цім грабунку.

ПРИНЦ ГЕНРІ Може бути й так.

Якщо це він пограбував тих двох
Добродіїв, то відповість. Прощайте.

ШЕРИФ

Добраніч, пане мій шляхетний.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Вже,

Гадаю, добрий ранок.

ШЕРИФ

Справді, пане.

Уже напевно є година друга.

Відхід: ШЕРИФ і ВІЗНИК.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Цей помащений негідник так само знаний усім,
як і собор святого Павла. Виклич, піди, його.

ПОЙНС

Фалстафе! — За запоною міцно спить і хропе,
немов коняка.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Чуєш, як важко в нього рветься подих. Обшукай
його кешені. Що знайшов?

ПОЙНС

Нічого. Якись папірці, мій пане.

ПРИНЦ ГЕНРІ

А дозволь но, що воно таке. Читай.

ПОЙНС

«Окремо каплун 2 шил. 2 пенси.
Окремо сос 4 пенси.
Окремо міх вина, 2 галони 5 шил. 8 пенсів.
Окремо анчовси і міх вина
після вечері 2 шил. 6 пенсів.
Окремо хліб ½ пенні.»

ПРИНЦ ГЕНРІ

О потворо! Тільки півпенні на хліб, а решта, не-
стерпна доля, — на вино! Що там є далі, затри-
май. Прочитаємо на дозвіллі. Нехай спить до дня.
Вранці я йду до двору. Ми всі повинні йти на
війну. Я дам тобі пристойну посаду. А його, цьо-
го гладкого негідника, призначу в піхоту. І я
знаю, він умре від маршу на двісті сороковому
кроці. І сплатить борг з добрим гаком. Будь же
вранці вчасно в мене. Тож на добрий ранок,
Пойнсе.

ПОЙНС

На добрий ранок, добрий мій пане.

Відхід.

ДІЯ ТРЕТЯ

1

Глендауерів замок на півночі Велзу.

Вихід: ГОТСПЕР, ВУСТЕР, МОРТИМЕР, ГЛЕНДАУЕР.

- МОРТИМЕР Обітниці прекрасні, друзі певні,
Надіями квітує наш початок.
- ГОТСПЕР Чи ви б не сіли, лорде Глендауер,
І ви, кузене Мортімере, й дядьку
Вустере? Га, чума б на нього! Мапу
Забув я.
- ГЛЕНДАУЕР Ні, вона ось-о. Сідайте,
Кузене Персі, добрий Готспере.
Щоразу, як про вас Ланкастер мовить,
Його обличчя полотніє, й він
Бажає вам, зідхаючи, небес.
- ГОТСПЕР А вам бажає пекла часто так,
Як тільки чує про Глендауера.
- ГЛЕНДАУЕР Не можу винуватити його
За це. Коли вродився я, то стеля неба
Жахливих образів наповнена була,
Вогні серед небес жажтіли,
Земля трусилася у підмурівку,
Неначе боягуз.
- ГОТСПЕР Було б так само
В той час, коли б і кішка окотилась
У мамі вашої, хоч ви й самі б
Не народилися.
- ГЛЕНДАУЕР Кажу я вам:

Земля тряслась, коли вродився я.

ГОТСПЕР

А я кажу: земля була не я,
Коли, як ви гадаєте, тряслася,
Злякавшись вас.

ГЛЕНДАУЕР

Все небо у вогні
Було, уся земля тремтіла.

ГОТСПЕР

Небо
В огні побачивши, земля тремтіла,
Та тільки не тому, що ваших
Злякалася народин. Часто хвора
Природа розбивається у дивних
Тих вибухах. Земля многодостатна
В середині і корчиться і треться
Від вітру, замкненого в череві
Її. Стрясається вона, стара бабуся,
Аж урвища стрімкі зриваються додолу
Й круті, порослі мохом башти . . .
Так само й від народин ваших
Земля, прабабка наша, геть
Розладилась у пристрасному русі.

ГЛЕНДАУЕР

Кузене, насторчовости такої
Стерпіти багатьом не міг би я.
Тому нехай мені дозволено ще буде
Сказати знов: якраз під час моїх
Народин сторона небес передня
Була заповнена вогненними
Картинами, і кози бігли з гір,
Скота отари захрясали гуком
Навколо перелякані поля.
Мене відзначили ці знаки так,
Як щось і гетьо незвичайне.
І далші напрямки мого життя
Показують мене не у рестрі
Загальнолюдському . . . Та й де людина
Між нами й морем, що шумує в береги
Шотляндії, і Англії, і Велзу,
Яка мене б своїм назвала учнем
Або яка читала б щось мені?
Вкажіть людину, що була б жіночим сином
І повести могла б мене трудними,

Втомливими дорогами уміння,
Глибоким досвідом зрівнялася б зо мною!

ГОТСПЕР Я думаю, що тут нема людини,
Яка б від вас мовляла краще
По-велзькому. Обідати я хочу.

МОРТИМЕР Та цитьте, Персі. Зробіте його
Ви божевільним.

ГЛЕНДАУЕР Духів із безодні
Я викликати можу!

ГОТСПЕР Я теж можу.
І може кожна викликати їх людина.
Але чи прийдуть на ті виклики вони?

ГЛЕНДАУЕР Я можу вивчити, кузене, вас
І чортом керувати.

ГОТСПЕР Можу теж я
Тебе навчити, як диявола
Докраю засоромити можливо:
Це можна тільки говорінням правди.
Скажіть її — і засоромлений диявол!
А маєш силу ти його сюди
Покликати, — кленусь, що силу матиму
Так само й я — спровадити його
З стидом відсіль. І доки ви живі,
Кажіте правду, — й присоромлений
Диявол буде.

МОРТИМЕР Годі, годі вже
Тих балачок, ніяк нам не корисних.

ГЛЕНДАУЕР Три рази Генрі Болінгбрук чоло
Моїм потугам ставив, і три рази
Від Вайських берегів, від Северну
Від піскуватого я слав додому
Його, ще й босого. Негода ж біла
Його у спину.

ГОТСПЕР Ще й без черевиків?
Та ще й поганої негоди? Як він
У чорта не заслаб на лихоманку?

ГЛЕНДАУЕР

Ну годі. Мапа ось. Поділимо права
З потрійною умовою у згоді.

МОРТИМЕР

Це поділив архієпископ рівно
На три частини: Англія від Тренту
Та Северну і аж сюди на південь
І ось на схід — приділена мені.
Усе на захід: Велз від побережжя
Севернського й плодюча вся земля
В тих межах — частка Овена Глендауера.
Кузене дорогий мій, а для вас —
Відрізок той, який від Тренту ліг
На північ. Наша трьохпартійна згода
Накреслена, і треба ще печатки.
Всю справу цю ніч ми закінчити
Повинні. Взавтра ж ви, кузене Персі,
І я, і добрий лорд мій Вустер —
Всі вирушимо вашого зустріти
Вітця та сили із Шотляндії,
Як ми погодились у Шрусбері.
Глендауер, мій батько, не готовий ще,
Його нам допомоги треба буде
Неділь аж через дві. (До ГЛЕНДАУЕРА.) В цей
саме час

Ви можете стягти докупи всіх:
І наймачів своїх, і друзів, і сусід.

ГЛЕНДАУЕР

Невдовзі я до вас вернуся, лорди,
І ваших приведу дружин, яких
Ви крадькома повинні залишити,
Не попрощавшись, — бо інакше світ потоне.

ГОТСПЕР

Мені здається, що моя частина
Із півночі до Бартону сюди
Не рівна ні з одною вашою.
Дивіться: вигинається ріка
Й одрізує найкращий шмат землі,
Як величезний місяць-молодик.
Я в цьому місці течію спиню —
І потече тоді прекрасний, срібний
Новим річищем струнко Трент, — і вигин
Тоді глибоким зазубнем не буде
Захоплювати дно моє багате.

Відхід: ГЛЕНДАУЕР.

МОРТИМЕР

Фе, Персі, і чого ви насторч
До батька стаєте отак мого?

ГОТСПЕР

Не можу вибирати я, бо він
Мене верзяканням дратує часом:
Про комашину й про крота, і про
Мерліна сонного й його пророкування,
І про дракона, про безплавникову рибу,
Про кібця з стриженими крилами,
Про ворона облізлого, про лева
Лежачого, і про kota, який
Тримається навгопки... Просто віру
Збива мені з душі. В тім признаюся.
А ніч останню, то тримав мене
Годин із дев'ять, підраховувавши все
Чортів тих мення, що на побігеньках
Собі він має. Я ж бурчав лише
То «гм», то «добре», «ще кажіте» — та
Ні слова жадного не пам'ятаю.
Такий нудний він, ніби кінь охлялий
Чи жінка пересерджена. Він гірший
Від хати, що її геть дим просяк.
Вже краще жити часником та сиром
У вітряку далеко від людей,
Ніж їсти добре та оповідань
Його при тому слухати у літній
Хатині поміж християнським світом.

МОРТИМЕР

Але насправді дуже гідний пан він:
Начитаний і користується
З наук таємних. А хоробрий, наче лев.
І простий він напрочуд. А вже щедрий
Такий, немов копальні в Індії.
Скажу, кузене, вашу він натуру
Шанує справді вельми. А коли
Йому ви насторч ідете, то він
Бере у карби сам себе. Бо вірте, —
Застерігаю вас, — ще ні одна людина
Жива не спокушала так його,
Як ви, до небезпеки та до гніву.
Тож не робіть цього ви часто,

Благаю вас.

БУСТЕР

А й справді, пане мій,
Свавільні надто ви. З тієї хвили,
Як прибули сюди, ви супокій
Силкуєтесь йому з терпіння вибити.
Ви, пане, мусите навчитися
Цю помилку залагодити якомсь.
Буває часом, те, що ви явили,
Говорить про хоробрість, про величність,
Про кров. Це найкоштовніша прикраса.
Та часто вияви такі це гостра лють,
І поведінки брак, і неуміння
Собою керувати, і бундючність,
І гордість, і про себе думання
Високе, — і зневага до всіх інших.
Все це, траплявшись у шляхетної людини,
Серця прихильні відкида від неї
І залишає плями на красі
Властивостей її нормальних інших.
Обманос така невідповідність.

ГОТСПЕР

Гаразд, я вже прошколений, і добру
Вже поведінку матиму для вас
Я швидко. Наші йдуть сюди жінки,
Тепер ми попрощаємося з ними.

Вихід: ГЛЕНДАУЕР з ПАНЯМИ.

МОРТИМЕР

Лютить мене злоба смертельна:
Моя не вмiє жінка по-англійськи,
А я по-велзькому не вмiю.

ГЛЕНДАУЕР

Моя дочка все плаче, розлучатись
Не хоче з вами. Хоче на війну
Жовніром теж іти.

МОРТИМЕР

Скажіть їй, батьку
Мій добрий, що й вона, і тітка Персі
Поїдуть швидко з вами разом.

*ГЛЕНДАУЕР говорить до ЛЕДІ МОРТИМЕР по-велзькому,
а вона йому відповідає тією ж мовою.*

ГЛЕНДАУЕР Вона в розпуці, і сварлива, і свавільна.
Негідниця! Її ніхто не може
Розбакати задля добра ж її.

ЛЕДІ МОРТИМЕР говорить по-велзькому.

МОРТИМЕР Я розумію погляди твої,
Гарнесенька валійко, ти бо їх
З небес розбухлих випромінюєш:
Я почуваю в них себе гаразд.
Але, собі на сором, мушу я
З тобою розмовляти тільки так.

(ЛЕДІ МОРТИМЕР говорить по-велзькому.)

Твої я поцілунки розумію,
А ти мої. Це — диспут почуттів.
Але не хочу бути я лінивим,
Не буду доти ним, моє кохання,
Аж доки мову я твою не вивчу —
Лиш ради уст твоїх! Бо велзька мова
Така солодка в тебе, мов пісні,
Написані в найчарівніших звуках,
Мов королівни спів в альтанці літній,
Який схвильована сопілка супроводить.

ГЛЕНДАУЕР О ні, якщо розтопитеся ви, —
Вона не стямиться від божевілля.

ЛЕДІ МОРТИМЕР знов говорить по-велзькому.

МОРТИМЕР Не одукований я в цьому.

ГЛЕНДАУЕР Пропонує
На буйні комиші лягти і дати
Спочити вашій ніжно голові
У неї на полі. Вона приємну
Вам пісню проспівас, й бог спання
Повіки ваші сном укорує
І зачарує кров обтяженням
Слажди, яке нагадує ту смугу,
Що є і між бадьорістю та сном,
І поміж днем та ніччю, насвітанку,

Коли в своїй небесно-ранній зброї
Бог їде в золотий похід на схід.

МОРТИМЕР

Від щирого мого усього серця
Я, сівши, слухатиму спів її.
Тим часом, думаю, і книга наша
Зготовлена вже буде.

ГЛЕНДАУЕР

Так зробіть,
І ті музики, що вам гратимуть,
Хоч будуть і в повітрі, відсіля
За тисячу добрячих миль, але
Вони присутні будуть тут якраз.
Сідайте, слухайте.

ГОТСПЕР

І ти йди, Кет. Ти гарно вмєш класти . . .
Та швидше, швидше, щоб і я покласти
Міг мою голову тобі у полу.

ЛЕДІ ПЕРСІ

Іду, гусаче легковажний мій.

Музика грає.

ГОТСПЕР

Тепер я відчуваю, що диявол
По-велзьки розуміє. Та й не диво,
Бо він такий забавний. І кленуся
Святою Ненькою, що він — музика добрий.

ЛЕДІ ПЕРСІ

Тож мусиш бути лиш музикою,
Та й годі. Порядкуєте з ним разом
Забавами. Лежіте, злодію,
Ви тихо! Слухайте, як леді
По-велзькому співає.

ГОТСПЕР

Мені вже краще слухати, як вие
В Ірляндії моя мисливська сука.

ЛЕДІ ПЕРСІ

Ти хочеш мати голову розбиту?

ГОТСПЕР

Їі.

ЛЕДІ ПЕРСІ

То тоді тихеньким будь.

ГОТСПЕР

Жіноча
Це помилка.

ЛЕДІ ПЕРСІ

Хай Бог тобі допоможе.

*Леді Персі — Маргарет Лейтон, Готспер — сер Лоренс Олів'є.
Театр «Олд Вік», Лондон, 1945*

*Margaret Leighton as Lady Percy, Sir Laurence Olivier as Hotspur.
The Old Vic Theatre*

То ми печатки прикладем і зараз
Притьмом на коні.

МОРТИМЕР

Що ж — з усього серця.

Відхід.

2

Вестмінстер, королівський палац.
Вихід: КОРОЛЬ, ПРИНЦ ГЕНРІ та інші.

КОРОЛЬ

Лишіте вдвох нас, лорди. Велзький принц
І я порадитись приватно хочем.
Але не йдіть далеко — хутко ви
Потрібні будете.

(Відхід: ЛОРДИ.)

Не знаю я, чи Бог цього так хоче
За помилки мої сподіяні,
Коли судом Своім таємним Він
Створив з моєї крові мстивий бич
На мене. Поведінкою своєю
В житті ти тільки знаком став
Для помсти неба і його удару
Як покарання за переступи мої.
Бо як же з'ясувати нам безпутність,
Усі оті низькі твої бажання,
Оголені, мізерні та брудні,
Усі оті спустошені утіхи,
Що віддаєшся їм у товаристві,
Образливому гідності твоїй,
З ним порівнявшись, всмоктавшись
Величністю своєї крові в нього?
І як то може серце принцеве
У панібратстві бути з отакими?

ПРИНЦ ГЕНРІ

Аби величності вгодити вашій,
Очистити огиду я хотів би
Тут вибаченням. І так само міг би,

Без сумніву, багато винувачень
Я скинути із себе. Тож прохаю
Дозволити послабити оте,
Що слухати величність ваша мусить
Із уст обвинувальників моїх
Так часто: тих баришників чутки
Та тих облесників підсмійки!
І помилки щодо речей правдивих,
Що молодість моя перебула,
Напевно знайдуть опрощення ваше
При найщирішому моєму каятті.

КОРОЛЬ

Хай Бог тебе простить. Дивуюсь, Гаррі,
З твоїх захоплень, що своє крило
Тримають в супокої, а не в леті,
Як то робили пращури твої.
Недоглядом ти грубим місце втратив
У раді, де тепер твій брат молодший.
Став чужинцем для серць двірських і принців
Моєї крові. Всі сподіванки,
Надії твого віку зруйнувались.
Твоє падіння кожної людини
Душа тепер передбачає. Спробуй
Лиш уявити, якби я розтринькав
Себе, мов кінь, яким щоденно їздять,
В дешевім і смердючім товаристві!
Та думка, що допомогла мені
Корони досягти, льояльна будши
Щодо ідеї влади, — геть мене
Негайно б видалила у безславне,
Без значення, без виглядів вигнання!
Тож знавши це, очам з'являвся я зрідка,
І то лише немов комета завжди,
До себе подив викликаючи.
І люди дітям говорили: «Глянь!
Це він!» А інші: «Де?» А інші ще:
«Которий Болінгбрук?» Тоді то я
Всю шану й чемність неба відбрав,
Сам прибиравсь у лагідність таку,
Що здобувала з людських серць прихильність
І змушувала голосно гукати,
Мене вітати з уст усіх навколо.
Таке мені траплялося ще навіть

І в короля приявності, того,
Що ще носив корону . . . Так тримав я
Свою особу свіжою, новою.
Моя приявність, ніби панські шати,
Усюди подив викликала. Так
З'являвся я рідко, але завжди пишно:
Була моя поява наче свято,
І навіть блідість лиць моїх справляла
Врочисте, виняткове враження.
А попередник мій, король-скакун,
Що вгору швидко вибіг іноходом
І збіг так само іноходом вділ,
Жартуючи життя порожнім жартом
І нерозважним розумом рвучися,
Займаючися швидко й швидко гаснучи, —
Становище своє програв він.
Свою він королівську суть змішав
З цапиною істотою дурних,
Своє звання велике з їхнім хамством.
В нім стала пристрасть проти короля.
Метою сміху став і скализубства,
Із нього кпили хлопці безбороді,
Він став товаришем для суетних,
Себе подарувавши шуму вулиць.
Тож людські очі, кожен день його глитавши,
Солодким вкрай перенаситились,
І це зогидило їх смак до нього.
Бо завжди так: чого є дуже мало,
То дороге воно — і страшно дороге.
Коли його побачити траплялось, —
Він був зозулею тією в червні:
Чутний був, а невидний. Якщо ж видний,
То тільки в тих очах, що отупіли
І занедужали прилюдністю,
Бо поглядом не вміли прихилитись
До сонцесяйної величності,
Що в рідких з'явах очі полонить.
Були далеко очі сонні ті
З повіками, опущеними вниз,
Вони куняли у своїм обличчі
З тим виглядом, який бува в людини,
Незадоволеної з ворогів своїх,
Що їх вона по горло наковталась.

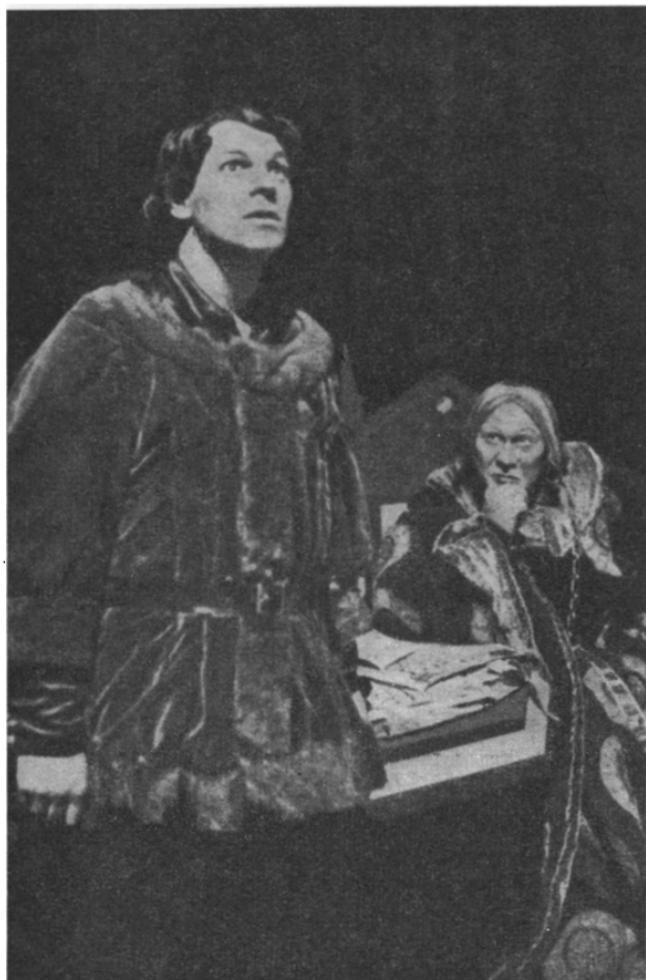
Так, Гаррі, в черзі цій стоїш і ти,
Бо ти вже втратив перевагу принца
Посеред підлого розподілу.
Ніщо, як тільки змучений твій вид
Зове мене дивитися на тебе.
Мого бажання не повинно б бути,
Воно мене розніжує й сліпить . . .

ПРИНЦ ГЕНРІ

Віднині, трижди милосердний батьку,
Собою буду я вже більше.

КОРОЛЬ

Для всього світу, от як ти тепер,
Тоді, в свій час, так само був і Річард,
Коли я з Франції на Равенспург ішов.
А я подібний був до нинішнього Персі.
І берлом закликаюся й добром
Душі своєї, що вартніший він держави,
Ніж ти, тїнь успіху. Бо він без права,
Без вигляду найменшого на право
Поля переповняє шумом зброї
В державі й повертає голову
Супроти лютої левиної пащеки.
Від тебе бувши тільки трохи старшим,
Він старовинних лордів за собою
Веде і біскупа статечного
В криваві бойовиська й на каліцтва.
Він гонор ще тоді собі здобув,
Коли змагався з Дугласом славетним,
Чий відважні вчинки й напади
Гарячі й мення бойове держиться
І поміж воїнами, й поміж їх
Отаманами геть по всіх державах,
У християнстві знаних. Цей от Готспер
Є трижди Марс, в одержу вбраний, воїн —
Дитина, Дугласа великого
Він розбивав — і полонив був раз.
Без викупу ж його пустивши, другом
Собі зробив, і ось тепер вони,
Наповнившись бунтарства аж по вінця,
Стрясають мир і трону нашого безпеку.
То що ж ви скажете на це? І Персі,
І той Норземберленд, і архибіскуп,
Статечність Йорку, Мортімер і Дуглас —

*Принц Генрі — Алессандро Моїсси, Король — Павль Вегенер.
Вистава Райнгардта, Берлін, 1912*

*Alessandro Moissi als Prinz Heinz, Paul Wegener als der König.
Max Reinhardt-Inszenierung*

Супроти нас вони капітулянти —
А ось повстали ж! Та для чого я
Всі вісті сповіщаю ці тобі?
Таж, може, Гаррі, з ворогів моїх
Ти щонайближчий і найнебезпечніший?
Збентежений підлеглістю, можливо,
Озлоблений, розпочинаєш ти
Супроти мене боротьбу — за плату
Від Персі? Хочеш псом при п'ятах в нього
Зробитись, послухом його чола
Насупленого? Впав ти так глибоко?

ПРИНЦ ГЕНРІ

Я так не думаю. Ви не побачите
Цього. Хай Бог простить отим, які
Від вас про мене добрі думи відганяли.
Я все спокутую — лиш Персі головою.
Уже зближається той славний день,
Коли я вимовлю зухвало: я — ваш син!
Той день, коли одержу понесу
В крові, а цей заплямлений свій гонор —
У машкарі кривавій. Він, від сорому
Відмившись, очиститься. Той день
Освітлить чин: дитина слави й чести,
Блискучий Персі, лицар, що його
Усі навколо хвалять, буде мати
Нагоду стрітись з бездумним вашим Гаррі.
Хай з почестями багатьма шолом у Персі
Помножиться ще однією, — мій же
Нехай подвоїться ганьбою! Буде час,
Коли змінється юнак північний
Своєю славою із соромом моїм.
Во Персі — мій лиш управитель, добрий пане:
Він славу діл своїх побільшив
На всій моїй частині, — і покличу
На точний розрахунок я його.
Кожнісіньке прославлення віддасть він, —
Ба, більше! Перевагу найдрібнішу
Років його рахунком вирву в нього
Із серця. Обітницю я складаю
Во ім'я Бога — й з Його ласки сповню!
У вашої величності ж прохаю
Цілющих ліків ранам, ятреним
Моєю всенестриманістю довго.

Як ні — скасує смерть моє життя.
Сто тисяч раз умру раніше, ніж
Найменшу часточку присяги я порушу.

КОРОЛЬ

За це умре сто тисяч бунтарів.
Тобі на те довір'я й повновлада.

(Вихід: БЛОНТ.)

Ну що, мій добрий Блонте? У вічу
У тебе повно поспіху.

БЛОНТ

Та справи
Такі вже, що прийшов про них сказати.
Лорд Мортімер з Шотляндії звістує:
В цім місяці дня одинадцятого
З'єднався силами при Шрусбері
З англійськими бунтівниками Дуглас.
Страшна й могутня голова у війська,
І як умов дотримують усіх,
Які вже мають, то погана буде
Для нашої держави гра.

КОРОЛЬ

Сьогодні
Граф Вестморленд і з ним мій син, лорд Джон
Ланкастерський вже вирушили. Звістка
Ота стара вже п'ятий день. Тож, Гаррі,
В наступну середу рушаєте і ви.
А у четвер я вимаршую й сам.
У Бріджнорзі ми стрінемося. Гаррі,
Підете ви почerez Глостершір
З рахунком тим, що за дванадцять день
Потуги наші в Бріджнорзі зберуться.
Тож поспішімо. Повні руки діла.
На затримках жирує вража сила.

Відхід.

Істчін, корчма «Кнурова голова».
Вихід: ФАЛСТАФ і БАРДОЛФ.

- ФАЛСТАФ** Бардолфе! Чи не почав я поволі занепадати після останньої події? Чи я не зменшився? Чи я не схуд? Бо на мені шкура висить так, як на старій пані сукня. Я зів'яв, немов старе яблуко на сонці. Добре, я покаюсь. І то найшвидше, поки я ще схожий на щось. А то я так знеможуся, що й сил не стане каятися. Хіба я не забув уже, що й у церкві всередині? Чи я не зерно перця, не броварська шкапа для середини церкви? Товариство, підле товариство спаскудило мене.
- БАЛДОЛФ** Сер Джоне, якщо ви будете так дратуватися, то ви довго не зможете жити.
- ФАЛСТАФ** Гей! А це так. Заспівай мені якусь стидку пісню, розвесели мене. Я був із себе доброчинство видавав так, як і всякому шляхтичеві личить. Досить був чесний, мало клявся, грав у кості не більш, як сім разів на тиждень, ходив у непутящий дім тільки раз на тиждень, і то на чверть години, та й годі. Платив борги тричі або чотири рази. Жив добре і добре керувався. А тепер живу без усякого ладу і вийшов поза межі навіть будь-якого керування.
- БАРДОЛФ** А справді, ви такий гладкий, сер Джоне, що не повинні потребувати якихось меж. Навіть розумних меж, сер Джоне.
- ФАЛСТАФ** А ти справ свою пику. Тоді я справлю своє життя. Ти наш адмірал. Ти на стерні тримаєш завжди ліхтаря — свого носа червоного. Ти лицар незагасимої лямпки.
- БАРДОЛФ** Гей, сер Джоне! Моє обличчя не робить вам ніякої шкоди.
- ФАЛСТАФ** Ні, ні, щоб я був проклятий. Я роблю такий же добрий ужиток із твого носа, як робить собі часто

людина з черепа або з memento mori. Я ніколи не дивлюсь на твоє обличчя, щоб не думати про пекельний вогонь. Я думаю при тому про багача, що жив у багряниці, а тепер у ній палахкотить та й палахкотить. Якби ти мав хоч якусь чесно-ту, то я присягався б тільки твоїм обличчям. Моя клятва була б: «Кленуся тим вогнем, що є у Божого ангела!» Але ти погіблий навіки. Тільки глянути на твоє обличчя, то вже видно, що ти син тьми. Коли ти гонив за Гедсгілом ловити мого коня, хіба я не міг подумати, що ти був ignis fatuus або кавалок блудного вогника, що його ніде за гроші не можна купити? О ти, безнастанний тріюмфе смолоскипів, ти, незгасиме, вічне вогнище! Ти врятував мені тисячу марок на свічках, коли я вночі з тобою ходив поміж шинками. Але замість отого вина, що ти випив на мій рахунок, я легше й дешевше купив би найдорожче світло європейських свічкарів. І я підтримував цю вашу саламандру з вогнем якихось двадцять чи тридцять років часу. Боже, вознагради мене за це!

БАРДОЛФ

Заклинаюся своєю кров'ю, я хотів би, аби моє обличчя було у вас у животі.

ФАЛСТАФ

Побожно дякую. Якби так сталось, я пропав би від згаги.

(Вихід: ХАЗЯЙКА.)

Ну як, пані курочко? Чи ви вже допиталися, хто вивернув мою кешеню?

ХАЗЯЙКА

Гей, сер Джоне, що ви думаєте, сер Джоне! Чи ви думаєте, що я злодіїв передержую у моїм домі? Та я вже й розшукувала, вже й разом з чоловіком допитувалась і кожної людини, і кожного хлопця, і кожного слуги. Та й десятої частини волоска раніше в моїм домі ніколи не пропадало.

ФАЛСТАФ

Брешете, господине. Бардолф недавно стригся і загубив багато волосся. І я присягаюся, що моя кешеня була вивернута. Кажіте, ви, жінко, кажіте!

- ХАЗЯЙКА Хто? Я? Жінка? Світло Боже, таж ніхто мене ніколи в моєму власному домі так не називав!
- ФАЛСТАФ Кажіть, кажіть! Я знаю вас досить добре.
- ХАЗЯЙКА Ні, сер Джоне, ви не знаєте мене, сер Джоне, а я знаю вас, сер Джоне. Ви винні мені гроші. І тепер ви вивернули не кешеню, а сварку, щоб мене обманити. А я ж і купила вам була дюжину сорочок на вашу спину.
- ФАЛСТАФ Коленкор, цупкий коленкор. Я віддав їх хлібопекарським жінкам. Вони поробили решета з них.
- ХАЗЯЙКА Кажу, як чесна господиня: з галанського полотна. По вісім шилінгів за лікоть. Та ви винні мені гроші й крім цього, сер Джоне: і за вашу дісту, і за випивку. Та ще й позичила я вам двадцять чотири хунти.
- ФАЛСТАФ І він користувався з того. Хай платить і він.
- ХАЗЯЙКА Він? Лихо! Таж він бідний. Таж не має він нічого.
- ФАЛСТАФ Як? Бідний? Подивіться на його обличчя. І що ви звете багатим? Та нехай з його носа викарбовують усякі гроші так само, як і з його щік, — я нічогосінько не заплачу. Як? Ви робите з мене хлопчиська? Чи я не можу відпочити в моєму шинку без того, щоб мені вивертали кешені? І я втратив перстень-печатку. Він був ще від мого діда і коштував сорок марок.
- ХАЗЯЙКА Ох Сусе, та чи ж я не чула, як принц йому говорив, — не пам'ятаю, скільки раз, — що той перстень мідний?
- ФАЛСТАФ Принц — мужик і підбріжувач! Кленуся своєю кров'ю, якби він тут був, то я потяг би його палюгою, неначе пса, за таке говорення.

(Вихід: ПРИНЦ ГЕНРІ і ПОЙНС маршем. ФАЛСТАФ іде назустріч ПРИНЦЕВІ, який грає на палицю, як на сопілку.)

- Ну що, хлопче? Чи вітер у ці двері, справді? Чи повинні ми всі маршувати?
- ПРИНЦ ГЕНРІ Так. По два й по два. За модою в Ньюгейтській тюрмі.
- ХАЗЯЙКА Мій пане, прохаю вас вислухати мене.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Ну що, добродійко Квіклі? Як твій чоловік? Я дуже люблю його. Він чесна людина.
- ХАЗЯЙКА Добрий, мій пане, вислухайте мене.
- ФАЛСТАФ Прошу облищити її, а слухати мене.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Що ти, Джеку, говориш?
- ФАЛСТАФ Це вже друга ніч, як я тут був заснув за запоною, і мені вивернули кешеню. Заїзд перевернувся в сороміцький дім. Вивертають кешені!
- ПРИНЦ ГЕНРІ А що ти згубив, Джеку?
- ФАЛСТАФ Повіриш, Галю? Три або чотири квитки по сорок фунтів кожен. І перстень-печатку, ще від мого діда.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Дурничка. Справа якихось вісьмох пенні.
- ХАЗЯЙКА Так я й говорила йому, мій пане. І я говорила, що чула, як і ваша милість казали те саме. А він, мій пане, найгідотніше говорив про вас. Говорив, неначе отакий самий паскудноротий, як і він сам. І говорив, що він би вас палюгою потяг би, он що!
- ПРИНЦ ГЕНРІ Так? Та він же цього не зробив?
- ХАЗЯЙКА Якщо я брешу, то немає в мене ні віри, ні правди, ні жіночності.
- ФАЛСТАФ У тобі тут не більше віри, ніж у варених сливках, і не більше правди, ніж у зацькованої лисиці. А щодо жіночності, то дівчина Мар'яна, муринська танцюристка, може бути кращою жінкою для сторожа, ніж ти. Ну, йди ти, вельми важна річ, іди...

- ХАЗЯЙКА Кажи, що за річ? Ну, кажи: що за річ?
- ФАЛСТАФ Що за річ? Річ, яка, дякувати Богові, є.
- ХАЗЯЙКА Я не річ, яка, дякувати Богові, є. Я б хотіла, щоб ти знав це. Я чесного свого чоловіка жінка, і, лишаючи збоку твое дворянство, ти негідник називати мене так.
- ФАЛСТАФ А лишаючи збоку твою жіночість, ти тварюка, щоб могла говорити інакше.
- ХАЗЯЙКА Що за тварюка? Ти, негідний, ти!
- ФАЛСТАФ Що за тварюка? Та ти ж видра.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Видра, сер Джоне? А то чого видра?
- ФАЛСТАФ Чого? Вона ні риба, ні м'ясо, і людина не знає, з якого боку її мати.
- ХАЗЯЙКА Ти безсовісний чоловік, отак говоривши. Ти чи якийсь другий чоловік добре знаєте, з якого боку мене мати, ти, негіднику, ти!
- ПРИНЦ ГЕНРІ Ти говориш правду, господине. А він оббріхує тебе все більше й більше...
- ХАЗЯЙКА Він робить так і вам, мій пане. Вже другий день він говорить, що ви йому винні тисячу хунтів.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Хлопче, я винен вам тисячу фунтів?
- ФАЛСТАФ Тисячу фунтів, Галю? Мільйон. Твоя любов варта мільйон. Ти винен мені твоєю любов.
- ХАЗЯЙКА Ні, мій пане, він називав вас мужиком і казав, що потягне вас палюгою.
- ФАЛСТАФ Бардолфе, казав я?
- БАРДОЛФ Справді, сер Джоне, ви казали так.
- ФАЛСТАФ Еге ж, якщо він казав, що мій перстень був мідний.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Я сказав, що він мідний. Чи тепер ти посмієш бути таким самим добрим, як і твое слово?

- ФАЛСТАФ** Еге-ге, Галю! Ти знаєш, що якби ти був тільки людина, я посмів би. Але через те, що ти принц, я боюся тебе так само, як ревіння левеняти.
- ПРИНЦ ГЕНРІ** А чому ж не так, як цілого лева?
- ФАЛСТАФ** Сам король тільки такий страшний, як цілий лев. Чи ти гадаєш, що я боютимусь тебе так само, як твого батька? Ні, не боютимусь. Бо інакше прошу Бога, нехай лусне в мене пояс.
- ПРИНЦ ГЕНРІ** О, якби таке сталося, то твої тельбухи бухнули б на коліна. Але, хлопче, в тобі немає місця ні для віри, ні для правди, ні для гідності. Там тільки повно кишок та діяфрагми... Обвинувачувати чесну жінку у вивертанні твоєї кешені! Та якби, байстрюче, безстиднику, викарбуваний негіднику, якби в тебе щось було в кешені, крім корчемних рахунків та пам'яток із сороміцьких домів і ще на один пенні цукерків, що гонять вітри у череві, — отож, якби твоя кешеня містила ще якусь іншу гидоту, крім переліченого, то тоді вже негідником буду я! І як ви ще смієте заперечувати, коли кешеня ваша не була нічим ушкоджена? І не сором?
- ФАЛСТАФ** Слухай, Галю. Ти ж знаєш, Адам упав у становищі невинності. Що ж мав робити бідний Джек Фалстаф за днів спідлености? Я ж маю тіла більше, ніж інші люди, тим то я й більш вутлий. Отож, ви самі признаєтеся, що це ви мою кешеню вивернули?
- ПРИНЦ ГЕНРІ** Це виявляється з розмови.
- ФАЛСТАФ** Хазяйко, я прощаю тобі. Йди, готуй сніданок, люби свого чоловіка, наглядай за слугами і опікуйся відвідувачами. Ти матимеш мене завжди згідливим на всяку сумлінну рацію. Ти бачиш, я геть утихомирений. Прошу, отже, щоб тебе не було.

(Відхід: ХАЗЯЙКА.)

- Ну що, як, Галю, з новинками при дворі? Як у справі грабунку, хлопче? Як скінчилося?
- ПРИНЦ ГЕНРІ Моя мила говядино, я повинен там ще бути твоїм ангелом. Гроші віддали назад.
- ФАЛСТАФ Не люблю віддавати назад. Це подвійна праця.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Ми вже з батьком добрі приятелі. Я можу тепер робити що завгодно.
- ФАЛСТАФ Першим ділом ограбуй державну скарбницю. Зроби це, не занадто обмиваючи руки.
- БАРДОЛФ Ограбуйте, милостивий пане.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Я знайшов тобі, Джеку, обов'язки у піхоті.
- ФАЛСТАФ Я хотів би, щоб то було у кінноті. І де б я міг знайти одного такого, що вмів би добре красти? Доброго злодія, років двадцятьох двох, отак приблизно. Я огидно незабезпечений. Але гаразд. Треба дякувати Богові за ці бунти. Вони кривдять нікого іншого, як тільки добродесних. Я хвалю їх, я ціню їх за це.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Бардолфе!
- БАРДОЛФ Мій пане?
- ПРИНЦ ГЕНРІ Іди, неси цей лист до лорда Джона Ланкастерського, — мого брата Джона. А цей — до лорда Вестморленда. Пойнсе! На коні, гей! На коні! Тридцять миль Проїдем до сніданкового часу. А ти бо, Джеку, взавтра зустрічай Мене у Темпел-голлі, пополудні О другій. Там тобі дадуть посаду, І ти одержиш гроші і наказ, Як витратити їх. Горить земля. Стоїть високо Персі. Чи вони, Чи ми — хтось полетить з височини.

Відхід: ПРИНЦ ГЕНРІ, ПОЙНС і БАРДОЛФ.

ФАЛСТАФ

Чудове слово! Славний світ! Хазяйко, їсти!
Хай буде ця корчма — мій барабан боїстий!

Відхід.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

1

*Табір бунтівників недалеко від Шрусбері.
Вихід: ГОТСПЕР, ВУСТЕР і ДУґЛАС.*

ГОТСПЕР Гаразд промовлено, шотляндцю благородний.
І щоб у витончений вік цей не казати
Нам правду через лестощі, — ось знак,
Що нині жаден воїн більш не має,
Лиш Дугласові в душу він вкарбований,
Як він іде путь найважнішу в світі.
Кленуся Богом, лестити не вмію
І язики лестиві зневажаю.
Та в моім серці найпилльніше місце
Ви посідаєте, — і більш ніхто.
Що я сказав, те доведу, мій пане.

ДУґЛАС Король ти чести. Ні одна людина
Не дихає на цій землі, потужна
Така, що я не став до бою б з нею.

ГОТСПЕР Так і роби. Це добре.

(Вихід: ГІНЕЦЬ з листами.)

Що приніс ти?
(До ДУґЛАСА.) Я можу тільки дякувати вам.

ГІНЕЦЬ Листи від батька вашого.

ГОТСПЕР Від батька?
А через що ж він сам сюди не іде?

ГІНЕЦЬ Не може він, мій пане. Тяжко хворий.

Так негаразд було б! Бо прочитати
Повинні ми були б тоді до дна,
До меж останніх душу сподівань,
Що їх пов'язуємо з нашим щастям!

ДУГЛАС

А й справді! Що хотілося б нам знати?
Приваблива можливість відвороту.
Але чи можемо випустити те,
Що нас до цілі сподівань зближає,
І жити сподіванням лиш самим?

ГОТСПЕР

Нехай же і з'єднання, і добро
Летять на це, хоч би недоля й чорт
На нашу справу витріщились чесну!

ВУСТЕР

А бажано таки було б, аби
Ваш батько був тут. Смужити і сталкувати
Нам нашу справу не годиться.
Його відсутність викличе гадки,
Мовляв, льояльним залишився граф
І справі нашій спільній — неприхильний.
Подумайте, як затримка така
Приплив породить сумнівів новий,
Поставивши під запит наше право.
Ви знаєте, що гострих іспитів
Віддалеки ми мусимо триматись.
Щілини й діри треба затулити
Від будь-чиїх досвідчених очей.
Ваш батько неприявністю своєю ж
Якраз підняв запону тим очам,
Тож можуть невтямковані такий
Дістати жах, що ще нам і не снився.

ГОТСПЕР

Зайшли ви задалеко. Я собі
Так висновковую, що значно краще,
Як розголос могутній піде нині
Про підприємство наше саме так,
Ніж як лунав би, якби й граф тут був.
Тепер гадатимуть: якщо без допомоги
Від нього ставимо чоло державі,
То з поміччю його ми й поготів
Її поставим дриґом догори.
Все зараз добре: з'єднане і ціле.

Закутий в панцер, буде возсідати
На вівтарі своїм по вуха в крові Марс...
Я ввесь в огні, як чую: плата близько,
Та ще нам не належить! Гей, коня!
Мене, мов блискавка, він понесе
На принца Велзу. Гаррі проти Гаррі!
Гаряча шпора, Готспер, на гарячій
Коні — проти коня гарячого ж!
Із них з котрогось вже ж один впаде...
Та ось Глендауер ще не з нами.

ВЕРНОН

Більше

Новин я маю. Подорозі взнав я,
Що рушить Вустер не раніш, як за два тижні.

ДУґЛАС

А ця новизна й справді гірш за всі.

ВУСТЕР

Мороз по шкірі, вірою кленуся.

ГОТСПЕР

Яке б число король у бій поставив?

ВЕРНОН

Та тисяч, мабуть, з тридцять.

ГОТСПЕР

Хай і сорок.

Глендауера не буде з нами й батька
Мого, — та сили наші ще спроможні
Великому послугувати дневі.
Гей! Огляд війську! Близько Страшний Суд!
Та буде наш загин веселий тут!

ДУґЛАС

Не мовте про загин! Ми в це півріччя
Потойбік страху смерти пограниччя.

Відхід.

2

Ворікшір, дорога поблизу Ковентрі.

Вихід: ФАЛСТАФ і БАРДОЛФ.

ФАЛСТАФ

Йди вперед, Бардолфе, до Ковентрі. Добудь мені
пляшку вина. Наші жовніри маршуватимуть ту-
дою. Наніч нам треба у Саттон-Калфілд.

БАРДОЛФ А ви ж дасте мені грошей, копитане?

ФАЛСТАФ Бери, бери.

БАРДОЛФ Пляшка коштує ангола.

ФАЛСТАФ Навіть коли й так, то бери. А що лишиться, візьми собі за труд. І коли лишиться й двадцять анголів, то забери їх собі всі. За гроші я відповідаю. Звели моему лейтенантові Пето зустріти мене в кінці міста.

БАРДОЛФ Зроблю все, капітане. Прощайте.

Відхід: БАРДОЛФ.

ФАЛСТАФ Якби мені було ще тільки не совісно моїх жовнірів, то був би я просто рибиною в підливі. Зловживав я королівськими вимогами надзвичайно. Я діставав в обмін за півтори сотні жовнірів триста фунтів з гаком. Некрутував я тільки синів хуторян та домовласників. Відкуплялися в мене від некрутства парубки, яких я на це діло тягав двічі. Крам щиріх рабів, вони з більшою охотою слухали б диявола, аніж барабан. А самопала бояться гірше, ніж зарізана курка або підстрелена дика качка. Некрутував я тільки таких, що повибахкувалися від їжі. Хоробрість в їхніх черевах дорівнює голівці на шпильці. І всі вони відкупилися від служби. Всі. І тепер мій цілий загін складається з прапороносців, з лейтенантів та з інших панів-голодранців. Своїм шматтям вони нагадують Лазаря. На килимах малюють, як то голодні собаки лижуть у нього рани. Вони ніколи не були жовнірами. Вони були або лакузами, що прокralись, або молодшими братами молодших братів. Вони були то заплутаними конюхами, то корчмарськими слугами, що повтікали, то самими промотаними корчмарями. Одне слово — виразки, що пороз'ятрювалися завдяки супокоеві та довгому мирові. І цією шарлотою я замінив тих, що відкупилися від служби. Тепер я маю сто п'ятдесят худих обжи-

рак, які хилитаються від охлялости, понаїдавши-ся коло свиней помий та лушпиння. Один боже-вільний зустрів мене на дорозі і сказав мені, що я порозвантажував геть усі шибениці й повіше-них виставив на службу королеві. І воно й справ-ді так, бо жадне ще око у світі не бачило на своєму житті таких опудал. Ні, я не маршува-тиму з ними проз Ковентрі. Це було б по-дурно-му. Ні, бо ці негідники ще й ходять розкарячив-шись, неначе їх забито в колодки. Більшість із них я, справді, набрав у тюрмах. Добре, як є в них сорочка чи навіть півсорочки на весь загін. Зв'язана з двома серветками, перекинута через плечі, півсорочка, щоправда, нагадує герольдів плац без рукавів. Правду сказати, її мій гурт украв, мабуть, хоч у господаря при святому Аль-бані, а хоч у червононогого корчмаря у Дайнтрі. Але це все-одно, бо досить білизни вони можуть знайти на кожному тину.

Вихід: ПРИНЦ ГЕНРІ та ЛОРД ВЕСТМОРЛЕНД.

- ПРИНЦ ГЕНРІ Ну що, роздутий Джеку? Ну що, гаптована ков-дро?
- ФАЛСТАФ О Галю, жартуне божевільний! Якого диявола ти у Ворікшпірі? Добрий мій лорде Вестморленде, я кричу: простіте мені, бо я гадав, що ви вже, ва-ша милосте, у Шрусбері.
- ВЕСТМОРЛЕНД Правда, сер Джоне, треба вже бути там. І вам теж. Але мої сили вже на місці. Король, кажу я вам, дивиться за нами всіма. Ми всі повинні прибути наніч.
- ФАЛСТАФ За мене не бійтеся. Я невсипущий, мов той кіт, що намислив поживитися сметаною.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Я теж гадаю, що твої крадіжки сметани зробили з тебе самого масло. Але скажи ти мені, Джеку, чиї то люди йдуть за нами?
- ФАЛСТАФ Мої, Галю, мої.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Ніколи я ще не бачив таких жалюгідних негід-ників.

- ФАЛСТАФ Не кажи, вони досить добрі для нападу. Страва для пороху, страва для пороху. Усі вони здатні наповнити яму так само добре, як і найкращі люди. А люди ж бо вмирущі, люди вмирущі.
- ВЕСТМОРЛЕНД Але, сер Джоне, мені здається, що вони надзвичайно бідні. Дуже вже вони по-жебрацьки голі.
- ФАЛСТАФ Справді, вони дуже бідні. Але я не знаю, як це з ними сталося. Я певен, що свої нужденности вони навчилися не від мене.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Звичайно, ні. Бо заклятий я буду, коли ви на своїх ребрах не маєте пальців на три сала. Але, хлопче, треба швидше. Персі вже на полі битви.
- ФАЛСТАФ Хіба король уже отаборився?
- ВЕСТМОРЛЕНД Так, сер Джоне. І я боюся, що ми набагато спізнимось.
- ФАЛСТАФ Гаразд.
У битву пізній, ранній на бенкет
Голодний гість, кому важкий мушкет.

Відхід.

3

Табір бунтівників коло Шрусбері.

Вихід: ГОТСПЕР, ВУСТЕР, ДУґЛАС і ВЕРНОН.

- ГОТСПЕР Ми з ними битимемося вночі.
- ВУСТЕР Не можна.
- ДУґЛАС Що ж, тоді — їх перевага.
- ВЕРНОН Ані на крихітку.
- ГОТСПЕР Так кажете?
Не знаєте, що він підсилення чекає?
- ВЕРНОН Ми теж.
- ГОТСПЕР У нього певність, а в нас — сумнів.

- БЛОНТ** Від короля я з милостивим словом,
Яке він пропонує вам. Завгодно
Пошанувати й вислухати слово?
- ГОТСПЕР** Сер Волтер Блонте, просимо, будь-ласка.
Якби ж то Бог і вас був приєднав
До справи нашої. Вас дуже люблять
Ті самі навіть, що заслуженості вашій
І йменню доброму щосили заздять.
Та ви не однієї з нами якості:
Ви стоїте супроти нас як ворог.
- БЛОНТ** І покріплятиме Господь мене,
Щоб так стояв, аж поки неслухняні
Володареві ви законному своєму.
Але до справ. Король мене послав
Спізнати горя вашого причину,
Спізнати, через віщо ви з грудей
Цивільного спокою ворожнечу
Таку нахрапну вичаровуєте
І лютости вчите землі підданців?
Якщо забув якусь король заслугу
З тих — це він визнає — у вас численних,
То просить він про неї нагадати,
І вашу волю вволять якнайшвидше,
А з тим прощення прийде вам і всім,
Хто впливом вашим спантеличені.
- ГОТСПЕР** Король, безспірно, добрий. Нам відомо,
Що знає він, як треба обіцяти,
А як — платити. Батько мій і дядько,
Та й сам я на престіл його звели.
Коли він мав щось років з двадцять шість,
Недужий в світі людської поваги,
Нещасний, занепалий і нужденний,
Прибув він крадькома тоді додому.
На березі звітав його мій батько,
І він тоді ж то Богом заприсягся,
Мовляв, з вигнання по своє прийшов лиці
Він герцогство Ланкастерське. І слізьми,
Здавалося, невинними він плакав.
Мій добрий серцем батько зворушився
І обіцяв йому допомогти —

І сповнив обіцянку до кінця.
Та ось, барони й лорди у державі
Відчули приязнь ту Норземберленда
До Болінгбрука, — ну й собі давай!
І більші, й менші — всі пішли до нього,
Шапки гнучи, коліна пожилявши.
Стрічати в селах, у містах, містечках,
Прислужували навіть на містках,
На кладках, на стежках, по всіх завулках,
Дарунки покладали перед ним,
Пропонували вірности йому
Присяги, а своїх дітей — у джури.
Отак блискучим натовпом ходили
За п'ятами його. Тож він, великість
Відкривши у собі, звівсь децю вище
За ту клятьбу, що батькові моєму,
Як був ще сам нужденнокровний, дав
На голім березі при Равенспурзі.
Коли ж ото едикти та декрети
Обтяжили державу надзвичайно,
На зловживання він почав кричати
І плакати почав, що кривдять край.
Ну, й людям видавалось, що з обличчя
Сама у нього справедливість сяє!
Тим він серця привабив, ніби ставши
За ангола. А далі, глянь, відсік
Він голови тим Річардовим людям,
Що владу королівську заступали,
Як на війні Ірляндській був король.

БЛОНТ

Не це я слухати прийшов.

ГОТСПЕР

Тоді —

До діла і до крапки. Час недовгий
Минув, як скинув короля й життя
У нього відібрав він. Крок за кроком
Стрясав і кривдив він державу. Гірше:
Він графа Марча, родича свого, —
Того, що був би королем, якби
Всяк посідав своє належне місце, —
У Велзі залишив без викупу.
Мене в моїх щасливих перемогах

МАЙКЛ Ласкавий пане, я здогадуюсь
Про їх важливий зміст.

АРХИЄПИСКОП Як так, то добре.
Узавтра, добрий пане Майкле, день,
Коли повинна доля доторкнутись
Аж до десятків тисячів людей.
Узавтра, пане, в Шрусбері, як дав
У цих листах я зрозуміти, з військом,
Що нашвидку зібралося, король
Зустріне лорда Гаррі. Я боюсь,
Мій пане Майкле, що Норземберленда,
Який їх сили врівноважував,
Хвороба перешкодить стати в бій
Його потугам. Глендауера сили,
Що м'язами великими були б,
Також відсутні будуть там: він, Овен,
Був спантеличений пророкуванням
І спілки зрікся. Сили лорда Персі
Послаблені, й відбити королівський
Рагтовий напад будуть неспроможні.

МАЙКЛ Ласкавий пане, вам страхатися
Нема чого: там Дуглас, Мортімер...

АРХИЄПИСКОП Ні, Мортімера там нсма.

МАЙКЛ Але
Там є ще Мордек, Вернон, Гаррі Персі,
Ще є лорд Вустер — ще є славне військо
Відважних воїнів, бійців шляхетних!

АРХИЄПИСКОП То так. Але й король привів голів
З усіх земель: і принца Велзького,
Й Ланкастерського Джона, й Вестморленда
Шляхетного, і Блонта бойового,
Та й ще багато дорогих людей,
Красу і славу армії своєї.

МАЙКЛ Їм безсумнівно, пане, буде опір.

АРХИЄПИСКОП Надіюся на те не менше й я.
Страхатись їх я маю теж підстави.
Щоб запобігти, отже, пане Майкле,

Найгіршому, — в дорогу поспішіте!
Якщо лорд Персі не зазнає щастя,
Якщо король його потопче силу,
То, як здається, й нас відвіда він, —
Бо чув про спілку нашу. Мудрість каже
Замки зміцнити всі супроти нього.
Тому спішіть! До інших напишу я
Ще друзів. Прощайте, пане Майкле.

Відхід.

с

- ВУСТЕР Володар мене вислухати зволють!
Я міг би, як на мене особисто,
Вдоволено тягти кінець життя
Мого у повнім супокої. Я
Також супроти того протестую,
Що день собі нелюбий цей шукав.
- КОРОЛЬ Цього ви, отже, не шукали? Як же
Суди прийшов він, день оцей? Чи сам?
- ФАЛСТАФ У нього, бачте, бунт лежав на дорозі, — ну, він
і знайшов сокирку під лавкою...
- ПРИНЦ ГЕНРІ Та цитьте, ви, жувако, цитьте!
- ВУСТЕР Вам
Було, вєличносте, завгодно око
Ласкаве відвернути і від мене,
І від усього дому нашого
Тоді, як ви б повинні пам'ятати,
Мій пане, що були ми вашими
Найпершими, найкращими із друзів.
За Річарда ще часу через вас
Ознаку влади власної зламав я,
Своєї служби булаву, й погнався
Стрічати вас, вам руку цілувати.
І це тоді, коли ви ще були
І місцем, і рахунком — геть ніщо!
Ні силою, ні щастям нам ви не рівнялись.
Тож я, мій брат і син його дали
Вам дім, підставивши свою відвагу
Під небезпеки того часу. Ви
Заприсяглися нам і потім склали
В Донкастері присягу ще раз: ви
Сказали, що ніякої мети
Нема в вас щодо влади у державі,
Що вас ніщо інакше не обходить,
Як тільки ваші герцогські права,
Що вам, Ланкастерові, вже ж довліли.
Запряглись ми допомгти. І швидко
На вас фортуна дощ свій пролила.
Так, це потоп великості був просто!
Сприяло все вам: наша допомога,

Відсутність короля, часів отих
Безправ'я і мінливість — це бо вас
Підтримало, й перенесли ви лихо.
Вам теж сприяв і супротивний вітер,
Який тримав так довго короля
В нещасній тій війні Ірландській, що про смерть
Його вже в Англії були заговорили.
Серед таких ось заворушень ви
Вхопилися своєї переваги
Й, зачарувавши всіх, сягли по владу.
Забулася Донкастерська присяга!
Із нами, котрі вас відгодували,
Так повелись, немов зозуля, птиця
Тупа і нечутлива, з горобцем,
Що висидів її в гнізді. На нашім
Так вибуяли ви, що й про любов
Свою до вас казати ми не сміли,
Боявшися, щоб ви нас не ковтнули.
Тож відлетіти вам з-перед очей
Ми мусіли — і мусіли підвести
Ми голову і стати проти вас.
Самі на себе ви цю викували зброю:
Своїм недобрим ставленням до нас,
Зухвалістю, зламанням слова й віри,
Які значили ваших дій світанок.

КОРОЛЬ

Це все, звичайно, ви перечисляли
І на базарних перехрестях, і в церквах,
І вигляд прибирали бунтарям
У кольори, привабливі для ока
Для всіх несталих і для тих, що вічно
Незадоволені, що роззявляють
Роти і труться ліктями об кожному
Озброєну безладдя новину.
А треба знати, що ніколи
Повстанням не бракує засобів
Підмалювати фарбами причини,
Ніколи не бракує жебраків,
Спустошень, розрухів, руїни спраглих.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Заплатять дорого численні душі
Обох цих армій, зводивши рахунок.
Скажіть небожеві вашому:

Принц Велзький приєднався до всього світу
У похвалі йому. Кленусь моїми
Надіями: віднісшися від того,
Що зараз коїться, я заявляю:
Нема хоробрішого шляхтича
Над Генрі Персі — так, нема ніде
Зухвало-юного, діяльного такого,
Що славними ділами час красить.
Собі ж на сором я сказати можу,
Що час для вчинків лицарських прогавив.
Таким і він мене вважа, я чув.
Так от: перед величністю, що носить
Мій батько, свідчу про вдоволення своє
Із слави й мення, що мені передували,
І — щоб кровопролиття відвернути, —
Я кличу Генрі Персі на двобій.

КОРОЛЬ

Що ж, принце Велзький, зризикуюм тим,
Хоч є й навпроти сила застережень...
Ні, Вустере мій добрий, негаразд
Ви чините. Ми любим наш народ.
Ми любим навіть тих, що помилково
Тримаються ще боку вашого:
Готові жертву милости від нас
Ми їм принести, — і тоді і Генрі Персі,
І всі вони, і ви нам будуть друзі,
А ми їм теж усім. Так і скажіте
Своєму небожеві — й принесіть
Від нього слово згоди. Та коли ж
Не буде слова згоди, то чекають
На нас усіх ганьба і жах, що сповнять
Свою гвалтовну службу. З тим ідіть.
З турботою чекатимем одвіту,
Не знехтуйте ж нагоду знамениту.

Відхід: ВУСТЕР і ВЕРНОН.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Одвіту нам ніякого не буде,
У тому я кленусь моїм життям.
Готспер і Дуглас — проти всього світу!

КОРОЛЬ

І через те то кожен наш начальник
Хай до своїх обов'язків приступить.

По відповіді їхній нападём,
І Бог поможе нашій правій справі!

Відхід: КОРОЛЬ, БЛОНТ і ПРИНЦ ДЖОН.

ФАЛСТАФ Галю, якщо ти мене побачиш серед битви на землі, то сядь на мене верхи. Це буде найвища точка дружби.

ПРИНЦ ГЕНРІ Ніхто цього тобі не зможе зробити. Хібащо якийсь особливий велетень виявив би тобі отак свою дружбу. Проказуй свої молитви і бувай здоров.

ФАЛСТАФ Ех, Галю, як би хотів я, щоб це був час ліжка. Ото було б добре!

ПРИНЦ ГЕНРІ Гай-гай! Ти винен таки Богові смерть.

Відхід: ПРИНЦ ГЕНРІ.

ФАЛСТАФ Ні, це ще не обов'язок. А якби й так, то платити його перед цим днем я не хотів би. І що за потреба йти за ним наперед, коли він мене туди й не кличе? Гаразд. Але це не діло. Гонор мене таки коле. Так, ну а якщо гонор мене проколе геть, наскрізь, коли я собі отак ітиму? Як тоді бути? Але чи може гонор дати ногу? Ні. Або руку? Ні. Чи може гонор зменшити страждання від рани? Ні. Чи гонор мудрий до хірургії? Ні. Що ж таке тоді гонор? Слово. А що воно за таке слово «гонор»? Повітря. Нівроку собі гарнесенський рахуночок! Що ж воно справді таке? Чи той, що вмер у середу, відчуває гонор? Ні. Може, чує його вухом? Ні. Тоді гонор і гетьо не відчутний? Для мертвого не відчутний. Значить, він і з живими не житиме? Ні. А чому ні? Бо наклепи й брехня роз'їдають його, і він не витримує. Значить, про нього я не хочу нічого й знати. Гонор це тільки дощечка з написаним прізвищем на похоронному поході. І тут і всі кінці мого катехизму.

Відхід.

Табір бунтівників під Шрусбері.

Вихід: ВУСТЕР і ВЕРНОН.

ВУСТЕР

О ні, сер Річарде, мій небіж знати
Про королівську ласку не повинен.

ВЕРНОН

А краще, коли б знав.

ВУСТЕР

Тоді ми всі
Загинули! Того не може бути,
Щоб слова нам король свого дотримав
З любов'ю. Нас підозрівати буде
І рано або пізно знайде час,
Щоб нас за щось інакше покарати.
Тому, хто зрадив раз, настільки ж вірять,
Як тій лисиці, що, вже ніби свійська
І пецена у загорожі, все ж
Плекає пращурів своїх лукавство.
Хоч як дивитимемось ми: чи сумно,
Чи весело, — тлумачитимуть кожен
Наш погляд навпаки. Нас годуватимуть
Так, як биків у стайнях: кращий догляд —
Тим гірше для бичків, тим ближча смерть їм!
Провини мого небожа забути
Ще сяк-так можна: молодість, імення, —
Таж Готспер, кров, мовляв, гаряча, юна! —
Отим усім його пробачать якось.
Та поготів його образи королеві
Впадуть на голову мою — ще й батька
Його старого: виховали ми ж бо
Юнацьке те ество! Тож і зіпсутість,
Виходить, ми йому ту прищепили!
На нас — на джерело — покута ляже.
Тим, дорогий кузене, в жаднім разі
Нехай не визнає Гаррі, що король сказав.

ВЕРНОН

Кажіть, що хоче. Я на все лише
Підтакуватиму. Іде ваш небіж.

Вихід: ГОТСПЕР, ДУґЛАС, ОФІЦЕРИ й ЖОВНІРИ.

БЕРНОН

О ні! В житті не чув я, слово чести,
На бій сумирнішого виклику.
Так, наче брат свого наваживсь брата
Просити, щоб явив великодушно
Своє йому знання у вправах збройних.
Він вівсь як муж і мовив словом принца
Вам похвалу, і про заслуги ваші
Так говорив, немов би літописець.
Почервонівши, визнав сам себе
Нічим ще не заслуженим в лицарстві:
Мовляв, він досі гаяв тільки час.
Він говорив з розважністю такою,
Неначе учень був і вчитель разом.
Отак сказав. І хай на ввесь я світ
Посвідчу: якщо принц переживе
Всю заздрість нинішнього дня, — це буде
Така надія Англії прекрасна,
Якої ще вона не мала і в якій
За легковажністю вона ества не бачить.

ГОТСПЕР

Здається, мій кузене, закохались
Ви в дурощі його. Хто чув колись
Ще про розпутного такого принца?
Та буде хай собі такий, як хоче.
Ще заки прийде ніч, його в вояцькі
Мої вхоплю обійми, — й трісне він
Від залицянь моїх... До зброї, гей!
Жовніри, друзі, браття, що робити, —
Ви краще знаєте, ніж я, промовець кепський,
Вам пояснити міг би, намагавшись
Переконати вашу кров кипіти!

Вихід: ГІНЕЦЬ.

ГІНЕЦЬ

Мій лорде, тут листи до вас.

ГОТСПЕР

Тепер

Не можу їх читати. Гей, джентлмени!
Життя — коротке. І оту короткість
Протринькувати ще — було б задовго,
Хоч би на циферблаті лиш година
Була на те відміряна. Живем
На світі ми для того, щоб топтати

Вщент королівські голови. Вмираем —
Для того, щоб явити смерть хоробрих,
З якими разом умирають принци.
І ще щодо сумління: добра зброя
Усяка, коли намір її чесний.

Вихід: другий ГІНЕЦЬ.

ГІНЕЦЬ

Мій лорде, споготовтеся, бо йде
Король поквапно.

ГОТСПЕР

Дякую йому,
Що зупинив мої думки, бо я
Не надаюся на розмовника.
Хіба ще так: хай кожен робить те,
Що робить він найкраще! Ось і я
Цю шаблю витягаю, мавши намір
Заплямувати крицю кров'ю
Найкращою, яку я тільки стріну
В пригоді дня цього страшного.
Тож: Espérance! Гей, Персі! Нападай!
Гучить, струменти голосні війни!
Та й обнімимось під останню гру,
Бо йде земля супроти неба, й дехто
Вже з нас такої куртуазії
Удруге не зазнає і довіку!

Сурми. Вони обнімаються. Відхід.

3

Рівнина під Шрусбері.

*Гуки сурем. Тривога битви. Вихід: ДУГЛАС і БЛОНТ,
з різних сторін.*

БЛОНТ

Хто ти такий, що ось посеред битви
Пересікаєш путь мені? Якої чести
Здобути хочеш ти моєю головою?

ДУГЛАС

Тож знай: я звуся Дуглас. Я мислюю
Тут за тобою, бо сказали: ти — король.

му кроці. Тут записують у борг не інакше, як на лобі. Тихо! Хто ви такі? Гай, сер Волтер Блонт. Ви маєте ваш пай у гонорі. Тепер тут уже немає суєти. Але я гарячий, немов розтоплений свинець, і такий же важкий. Боже, вижени свинець із мене! Я не потребую ваги, важчої від ваги моїх тельбухів... Я привів свою шарпанину туди, де її найкраще посипали перцем. Тепер їх уже не сто п'ятдесят, а всього три. Та й ті добрі лише для того, щоб сидіти край міста й жебрати всю решту життя.

Вихід: ПРИНЦ ГЕНРІ.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Чого тут байди б'єш? Позич мені Твого меча. Багато шляхтичів Під копитом у смерті задубіли, Непомщені. Позич мені меча.

ФАЛСТАФ

Ой Галю, прошу я тебе, лиши мене ще трошки подихати. Турецький яничар ще справ таких ніколи рукою збройною не доказував, як я сьогодні доказав. Також і Персі вділив його пайку. Він уже напевно готовий.

ПРИНЦ ГЕНРІ

А він насправді ще живий, аби тебе Вперіщити. Позич меча, я прошу.

ФАЛСТАФ

Ні, Галю, як перед Богом: якщо Персі ще живий, мого меча ти не дістанеш. Але візьми пістоля, коли хочеш.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Давай його сюди. Як? Він у мішку?

ФАЛСТАФ

Ох, Галю, він гарячий. Він такий гарячий, такий гарячий, що й мішок мішанкою від нього може стати.

ПРИНЦ ГЕНРІ витягає щось із мішка і бачить, що це — пляшка.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Таки вибрав час для дурного жарту?

Кидає пляшкою на ФАЛСТАФА. Відхід.

ФАЛСТАФ

Гаразд, якщо Персі живий, я проколю його, але тільки коли він ітиме навпроти мене. А якщо він не йтиме навпроти мене, а я йтиму добровільно до нього, то нехай він робить з мене січеники. Я не люблю такого оскаленого гонору, як ото сер Болтер має. Дайте мені моє життя, а я вже його рятуватиму, як сам умію. А рятувати конче треба, бо як не врятую, то слідом за мною прийде непередбачений гонор, і тоді по всьому.

Відхід.

4

Інша частина поля битви.

*Тривога. Сутички. Вихід: КОРОЛЬ, ПРИНЦ ГЕНРІ,
ПРИНЦ ДЖОН і ВЕСТМОРЛЕНД.*

- КОРОЛЬ Прохаю, Гаррі, втримайся,
Йди в намет, бо ти стікаєш кров'ю.
Лорд Джон Ланкастерський хай відведе його.
- ПРИНЦ ДЖОН Я — ні, мій пане! Сам кривавитись я мушу.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Величносте, вас прошу йти вперед.
Відсутність ваша налякає друзів.
- КОРОЛЬ Іду, вже йду. Мій лорде Вестморлендський,
Ви до намету відведіть його.
- ВЕСТМОРЛЕНД Ходім, мій лорде, я вас відведу.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Мене відводити, мій лорде? Я
Не потребую помочі. Боронь нас Боже,
Щоб через роздряп там якийсь нікчемний
Покинув поле бою Велзький принц,
Коли кривавиться в пилюці шляхта
І різанину тріумфує бунт!
- ПРИНЦ ДЖОН Задовго спочиваєм. Вестморленде,
Кузене, йдім, обов'язок нас кличе.
Заради Бога, йдім!

Відхід: ПРИНЦ ДЖОН і ВЕСТМОРЛЕНД.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Ланкастере,

Мене ти обманув: я й не гадав,
Що маєш дух такий! Раніш тебе
Любив як брата, Джоне, нині ж так
Тебе шаную, мов би власну душу.

КОРОЛЬ

Я бачив, як від Персі відбивався
З таким завзяттям він, що й сподіватись
Від юности його було вже годі.

ПРИНЦ ГЕНРІ

О, всім нам хлопець додає снаги!

Відхід: ПРИНЦ ГЕНРІ. Сутички. Вихід: ДУГЛАС.

ДУГЛАС

Що, ще один король? Ростуть, ростуть,
Неначе в гідри голови. Я — Дуглас,
Рокований усім отим, що носять
Цей королівський колір на собі.
Ти хто, що граєш роллю короля?

КОРОЛЬ

Я сам король, якому, Дугласе,
Болить на серці, що в його подобі
Влучав ти, а в самого нього — ні.
Я маю двох синів, вони шукають
Тебе і Персі. Але ось мені
Щасливо нагодивсь ти. Захищайся ж!

ДУГЛАС

Мене страхає, що і ти подоба,
Хоча й тримаєшся ти як король.
Та хто б ти там уже не був, а я
Тебе напевно подолаю.

Б'ються. КОРОЛЬ у небезпеці. Вихід: ПРИНЦ ГЕНРІ.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Гей, вгору голову, шотландцю підлий,
Абож її вже більш не підведеш!
Хоробрі духи Шірлі, Стаффорда
І Блонта у мечі моїм: принц Велзький
Тобі тепер загрожує. Ніколи
Він обітници не дає, якщо
Платити не бажає.

(Вони б'ються. ДУГЛАС не витримує і щезає.)

Веселіші,

Мій пане, будьте. Як ідеться вам?
На допомогу Ніколас, сер Госі,
Зове. Теж Кліфтон, — і до цього мчу я.

КОРОЛЬ

Зажди но. Дух переведи. Все ти
Спокутував, що загубив був. Ніжність
Ти виявив тут до життя мого
Й купив мене прекрасним порятунком.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Ой Боже, як нашкодили мені
Ті, що казали: смерть я вашу жду!
Тут з Дугласа нахрапної руки
Її б для вас я міг дістати щойно,
Була б вона певніша за отруту
З усього світу й заощадила б
Для сина зрадницьку його роботу!

КОРОЛЬ

То йди ж до Кліфтона. А я — до Госі.

Відхід: КОРОЛЬ. Вихід: ГОТСПЕР.

ГОТСПЕР

Не помиливсь я? Гаррі Монмавз ти?

ПРИНЦ ГЕНРІ

Говориш так, мов я зрекався б мення.

ГОТСПЕР

Я звуся Генрі Персі.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Бачу, отже,
Найсміливішого бунтівника,
Що зветься цим іменням. Принц я Велзький,
І, Персі, славою, ділитись більш не будем.
Не можуть рухатися дві зорі
В тім самім обширі, в одній орбіті.
Терпіти годі Англії обладу
Подвійну: Гаррі Персі й Велзький принц.

ГОТСПЕР

Напевно, Гаррі, ні. Година б'є,
В якій комусь одному з нас — кінець.
Дай Боже, щоб у зброї ти іменням
Моєму дорівняв!

ПРИНЦ ГЕНРІ

Зроблю його

Сцена двобою. Готспер — Альберт Бассерман, Фалстаф — Вільгельм Д'гельман, Принц Генрі — Алессандро Моїссі. Вистава Макса Райнгардта, Берлін, 1912

Die Zweikampfszene. Albert Basse.mann als Heißsporn, Wilhelm Diegel-mann als Falstaff, Alessandro Moissi als Prinz Heinz. Max Reinhardt-Inszenierung

Ще більшим перш, аніж з тобою розлучуся.
З твого шолома пуп'янки почесні
Зірву я і вплету собі в вінок.

ГОТСПЕР

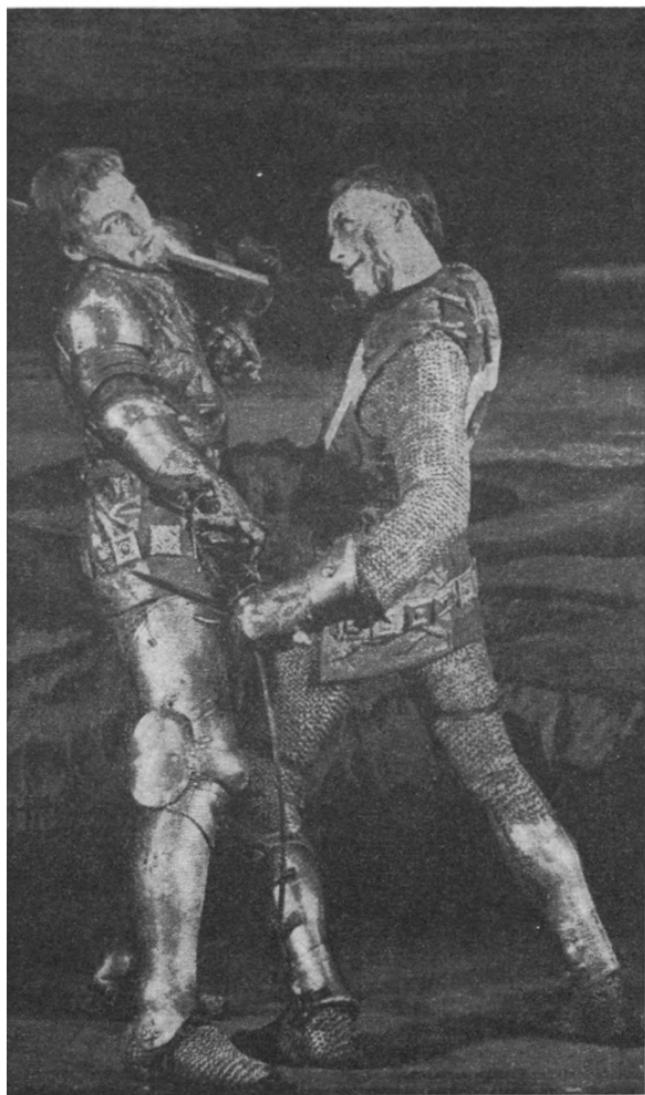
Ну, так. Ці хвастоці терпіти годі.

Вони б'ються. Вихід: ФАЛСТАФ.

ФАЛСТАФ

Правильно, Галю! Отак, просто в нього, Галю! Ні, тут не знайдете ви хлоп'ячої забавки. Можу вас запевнити.

Вихід: ДУГЛАС. Він б'ється з ФАЛСТАФОМ. ФАЛСТАФ падає так, неначе вбитий. Відхід: ДУГЛАС. Тим часом ГОТСПЕР, поранений, падає.

Сцена двобою. Готспер — сер Лоренс Олів'є, Принц Генрі — Майкл Ворр. Театр «Олд Вік», Лондон, 1945

The Duel scene. Sir Laurence Olivier as Hotspur, Michael Warre as Prince Henry. The Old Vic Theatre

Ограбував мою ти юність, Гаррі.
 Та легше втратити життя текуче,
 Ніж знати: на мені здобув ти горду славу.
 Це зранило мої думки страшніше,
 Ніж меч твій — моє тіло. Бо думки —
 Раби життя, життя ж — це часу блазень.
 І ось той свідок світу, час — кінчився...
 О, міг би я сказати й наперед,
 Що лиш долоня смерти, зимна й земляна,
 Замкне язик мій... Годі, Персі, ти
 Вже пил і їжа для — —

Умирає.

Черви, хоробрий Персі!

Прощай, велике серце. Шанобство,
 Погано виткане, як неймовірно страшно
 Воно тут збіглось! Ще як дух це тіло
 Виповнював, були тісні для нього
 Кордони королівства, — а тепер
 Для нього досить кроків двох землі,
 Землі, де ти ось неживий лежиш
 І де нема вже воїна живого
 Такого більш. Якби ти був для дружби
 Чутливіший, не був би я так гірко
 До тебе запопадливий. Нехай же
 Моя прихильність щира приховає
 Твоє скалічене лице... Тобі я вдячний,
 Що цей виконую прекрасний звичай.
 Прощай. Візьми свою на небо вартість.
 Ганьба ж твоя хай спить з тобою в гробі,
 Не значена у напис на надгробку.

(Він помічає ФАЛСТАФА на землі.)

А це ще що? Гай-гай, старий знайомий!
 І не могло усе це м'ясо вкупі
 Затримати в собі життя хоч трошки?
 Прощай, мій бідний Джеку! Більше б я
 За кращою людиною жалів.
 Та й за тобою б шкодував я більше,
 Якби ще йшлося мені про суету...

Шляхетну дичину вловила нині смерть.
Та ось найгладша тут звалилась шкереберть.
Тож заки ляжеш похоронних мар на версі,
Лежи в крові отут — при благороднім Персі.

Відхід: ПРИНЦ ГЕНРІ.

ФАЛСТАФ (устає) Похоронних мар на версі? Як ти мене сьогодні вкладеш на похоронні мари, я даю тобі дозвіл узавтра посипати мене порохом і навіть із'їсти. Кленуся кров'ю, це був саме час удати з себе мертвого. Бо інакше гарячий, сварливий, ну і, скажімо, розлютований шотляндець повівся б зо мною як шаленець. Я сказав: удати? Я брешу, я не вдавав. Бо саме вмерти, ось що значить удавати. Мертва людина тільки вдає, що вона людина. Вдавати мертвого, коли насправді людина жива, — це досконале відтворення справжнього життя. Найкраща складова частина хоробрости — обережність. Я врятував собі життя за допомогою цієї найкращої складової частини. Чорт забирай, я боюся цього гарматно-порохового Персі, хоч він і мертвий! Ну, а що буде, коли й він теж удає, і ось тепер устане? Заклинаюся святою вірою, я боюся, що він може вдавати краще, ніж я. Ні, краще вже я зроблю його безпечним. Авжеж і тоді присягнуся, що це я вбив його. Бо чого ж би й йому не встати так само добре, як мені? Ніхто не може заперечити, крім очей, а мене ж бо ніхто не бачить. *(Коле мертвого у стегно.)* Отож, хлопче, з новою раною у вашому стегні — ходімо разом зо мною.

Бере ГОТСПЕРА на плечі. Вихід: ПРИНЦ ГЕНРІ і ПРИНЦ ДЖОН.

ПРИНЦ ГЕНРІ Ходімо, брате Джоне. Ти хоробро
Цілинний меч твій посвятив.

ПРИНЦ ДЖОН Чекай!
Хто це такий? Чи не казав мені ти,
Що цей гладун був мертвий?

ПРИНЦ ГЕНРІ Та казав же!

Скривавлений і бездиханний, він
Простягся на землі, я сам це бачив.
А ти живий? Ти не фантазія?
Промов же, прошу! Бо очам своїм
Не віримо без вух. Ти не здаєшся?

ФАЛСТАФ

О ні, я — певна й безповоротна річ. Я ніяка не подвійна людина. Отож, якщо я не Джек Фалстаф, то я тільки мішок. А це ось вам Персі, маєте. *(Кидає мертвого на землю.)* Якщо ваш батько виявить мені шану, добре. Якщо ж ні, то нехай уб'є собі другого Персі сам. Я хочу бути або графом, або герцогом. Запевняю вас.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Але яким то робом? Я ж Персі сам убив у двобої, а тебе бачив мертвого.

ФАЛСТАФ

Ти? Боже, Боже, як страшно цей світ брехні підпав! Я згоден з вами, що я лежав і що я не ди-хав. Але таким же був і він! А тоді ми схопились обидва раптово, в одну й ту ж мить, і би-лися добру годину за шрусберійським годинни-ком. Якщо мої слова викликають довіру, добре. Якщо ж ні, то на голови тих, що мають нагсроджувати хоробрість, упаде гріх. А я ось готовий умерти, доведивши, що це саме я і ніхто інший поранив його у стегно. Якби він та був живий і спробував це заперечити, то, чорт забирай, я дав би йому проковтнути шматок мого меча.

ПРИНЦ ДЖОН

Це дивна розповідь, що я почув.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Цей приятель теж дивний, брате Джоне. Бери ж собі на плечі знов тягар Шляхетний, ради мене, і брехню Твою, якщо вона щаслива буде, Позолочу я словом.

(Сурми.)

Це на відступ!

Звістують сурми: день належить нам!
Ходімо, брате, вглиб, де битва йшла,
Побачим, хто живий, хто мертвий з друзів.

Відхід: ПРИНЦ ГЕНРІ та ПРИНЦ ДЖОН.

ФАЛСТАФ

А я піду, як вони говорять, по нагороду. І того, хто нагородить мене, нагородить Бог. І якщо я стану великим, то хочу водночас і поменшитись. І я прочищу собі шлунок, покину пити і життиму так охайно, як то й належиться шляхтичеві.

Відхід.

5

Поле битви.

Сурми. Вихід: КОРОЛЬ, ПРИНЦ ГЕНРІ, ПРИНЦ ДЖОН, ВЕСТМОРЛЕНД із полоненими ВУСТЕРОМ та ВЕРНОНОМ.

КОРОЛЬ

Тож досконалу кару бунт знайшов.
Злосердий Вустере, чи не послав я
Прощення, ласку й вияви любови
Для всіх вас? Ти ж посмів це затаїти?
Зловжив довір'я небожа свого?
Трьох лицарів по нашій стороні
Убито нині, згинув граф шляхетний, —
Жили б численні тут створіння людські,
Якби як християнин вість поніс
Ти щиро поміж нашими військами.

ВУСТЕР

Я це вчинив для власного рятунку.
Прийму тепер свою покійно долю,
Без жадних спроб уникнути її.

КОРОЛЬ

На смерть ведіте Вустера, і Вернон
Розділить участь з ним. Про інших винних
Розважим ще собі.

(Відхід: ВУСТЕР і ВЕРНОН, ведені вартою.)

Що чути в полі?

Сцена перемоги. Король — Павль Вегенер, Принц Генрі — Алессандро Моїссі, Фалстаф — Вільгельм Дігельман. Вистава Макса Райнгардта, Берлін, 1912

Die Siegeszene. Paul Wegener als der König, Alessandro Moissi als Prinz Heinz, Wilhelm Diegelmann als Falstaff. Max Reinhardt-Inszenierung

ПРИНЦ ГЕНРІ

Шотляндець Дуглас, лорд шляхетний,
Побачивши в звороті денне щастя,
Смерть Персі благородного й утечу
Людей його безладну й страхоногу,
Цобіг за ними, та з гори зірвався
Й побився тяжко. Вловлено його,
І зараз він в моім наметі. Ваша
Величносте, вас прошу я, дозвольте
Мені розпорядитись ним.

КОРОЛЬ

Від серця.

- ПРИНЦ ГЕНРІ Тоді, Ланкастерський мій принце, брате Джоне,
Належить вам шляхетна щедрість ця:
Ідіть до Дугласа і передайте
Йому озволення без викупу
Йти на волю. Він свою хоробрість
Сьогодні на верхах шоломів наших
Нам показав, навчив нас шанувати
Високість і у наших ворогів.
- ПРИНЦ ДЖОН Я вдячний за доручення, мій пане,
І передам його негайно.
- КОРОЛЬ Тсж нам лишилось поділити сили.
Ви, сину Джоне, й ви, кузене Вестморленде,
У напрямку на Йорк ідіть найшвидше,
Норземберленда і прелата Скрупа
Там перестріньте: заклопотані
Вони, як чули ми, повстанням. Я ж бо
І ви, мій сину Гаррі, йдем у Велз —
З Глендауером та графом Марчем битись.
Ще день один такий, і всякий бунт
На цій землі дощерця втратить ґрунт.
Щасливий перший крок надалі будь нам збудом,
Щоб не вспокілись, аж доки все здобудем!

Відхід.

Друга частина

Part 2

ДІЮТЬ:

РОЗГОЛОС

КОРОЛЬ ГЕНРІ IV

ПРИНЦ ГЕНРІ ВЕЛІЗЬКИЙ, після КОРОЛЬ ГЕНРІ V

ПРИНЦ ТОМАС ГЕРЦОГ КЛЕРЕНС

ПРИНЦ ДЖОН ЛАНКАСТЕРСЬКИЙ

ПРИНЦ ГАМФРІ ГЛОСТЕРСЬКИЙ

ГРАФ ВОРІК

ГРАФ ВЕСТМОРЛЕНД

ГАУЕР

ГАРКОРТ

ЛОРД ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ

СЛУГИ ЛОРДА ВЕРХОВНОГО СУДДІ

ГРАФ НОРЗЕМБЕРЛЕНД

СКРУП, АРХИЄПИСКОП ЙОРКСЬКИЙ

ЛОРД МОБРЕЙ

ЛОРД ГАСТІНГС

ЛОРД БАРДОЛФ

СЕР ДЖОН КОЛВІЛ

ТРЕВЕРЗ

МОРТОН

СЕР ДЖОН ФАЛСТАФ

БАРДОЛФ

ПІСТОЛ

ДЖУРА ФАЛСТАФІВ

ПОЙНС

ПЕГО

ШЕЛЛО

САЙЛЕНС

ДЕВІ, слуга ШЕЛЛО

МОЛДІ

ШЕДДО

ВОРТ

ФІБЛ

БУЛКАФ

ФАНГ

СНЕР

} сини КО-
РОЛЯ

} по стороні КОРОЛЯ

} супротивники КОРОЛЯ

} прибічні НОРЗЕМБЕРЛЕНДА

} судді на селі

} жовніри-рекрути

} судові виконавці

ОДВІРНИЙ у Воркворзькому замку
ФРЕНСІС, слуга-подавальник
ЛЕДІ НОРЗЕМБЕРЛЕНД
ЛЕДІ ПЕРСІ, удова ГОТСПЕРА
ПАНІ КВІКЛІ, ХАЗЯЙКА шинка «Кнурова голова»
ДОЛ ТІРШІТ
ЛОРДИ, ПОЧЕТ, ОФІЦЕРИ, ЖОВНІРИ, ГІНЦІ, ПОДАВАЛЬНИКИ,
СЛУГИ тощо.

ПРОЛОГ

*Воркворз. Перед НОРЗЕМБЕРЛЕНДОВИМ замком.
Вихід: РОЗГОЛОС, увесь замальований язиками.*

РОЗГОЛОС

Повідтикайте вуха! Хто ж їх затикає,
Як голосно говорить розголок?
Від сходу на зів'ялий захід я,
Собі конем поштовим вітер мавши.
Вістую справи, нині розпочаті
На глобусі земному. Язиками
Своїми мовою кожденною
Брехню я людям голошу, їм вуха
Фальшивими вітками забивавши.
Про мир я говорю, коли злоба,
Сховавшись за спокій, ранить світ.
Хто ж, як не я, не розголок, готує
Уявний страх і захист проти нього,
В той час коли великий рік напук
Геть іншим лихом від тирана Марса?
Бо розголок це та сопілка,
Що в неї дме підозра, заздрість, хитрість,
Та ще й так легко дме, що грати може
На ту сопілку і потвора з головами
Без ліку — многота безладна й змінна.
А втім, навіщо тіло славнозвісне
Своє я розшматовую отак
Перед домашнім господарством власним?
Чому тут розголок? А ось чому:
Біжу попереду я перемоги,
Що на кривавім полі Шрусбері
Піднесла вгору Генрі короля,
А молодого Готспера розбила
І загасила полум'я повстання
Самою ж кров'ю бунтарів. Чого ж

Це заманулося мені спочатку
Тут правду говорити? Таж моя
Повинність оглашати щонайперше,
Як Генрі Монмавз був убитий гнівом
Шляхетним Готсперового меча
І як то перед лютим Дугласом
Король схилив помазану главу
На щонайнижчий рівень смерти. Це
Розголосив я в селах і містечках
Від Шрусберійського бойовища
І аж до виточеної червою дірки
У камені нерівнім, де лежить
Норземберленд старий, Готсперів батько,
Недужого вдававши. І біжать
Відомості, й ніхто новин інакших,
Крім тих, що я вістую, не приносить!
Гей, небезпечніша брехлива втіха
Цих язиків од злої правди лиха!

Відхід.

ДІЯ ПЕРША

1

Там само.

Вихід: ЛОРД БАРДОЛФ.

ЛОРД БАРДОЛФ Хто браму стереже?

(Вихід: ОДВІРНИЙ.)

Де граф?

ОДВІРНИЙ

А як

За вас сказати?

ЛОРД БАРДОЛФ

Бардолф лорд чекає.

ОДВІРНИЙ

Ласкавий пан пішли гуляти в сад.
Постукайте, будь-ласка, у ворота,
І він вам сам відчинить.

ЛОРД БАРДОЛФ

Ось іде він.

Вихід: НОРЗЕМБЕРЛЕНД.

НОРЗЕМБЕРЛЕНД

Які новини, лорде? Бо тепер
Хвилина кожна мусить стати батьком
Подій якихось. Дикі ці часи —
Мов кінь, що від годівлі зріс у силу
Й зірвався з прив'язу, і мчить скажено,
Перекидаючи поперед себе все.

ЛОРД БАРДОЛФ

Шляхетний графе, з Шрусбері приніс я
Новини певні.

НОРЗЕМБЕРЛЕНД

Боже дай, щоб добрі!

ЛОРД БАРДОЛФ Так, добрі. Кращих серце й не бажало б.
Король поранений на смерть, а син ваш,
Мій лорде, вдатно, за одним лиш змахом
На місці принца Генрі зарубав.
Обидва Блonti впали від руки
Міцної Дугласа. А з принцем Джоном
І Стаффорд з поля втік, і Вестморленд.
Незграбний Гаррі Монмавза той кнур,
Сер Джон, у сина вашого у брані.
О, день такий прекрасний, так здобутий,
Ще не з'являвся для окраси часу
Від Цезаревих днів!

НОРЗЕМБЕРЛЕНД Хто це звістив вам?
Ви з поля битви? Просто з Шрусбері?

ЛОРД БАРДОЛФ Я говорив, мій лорде, з очевидцем.
Шляхетного він роду, з добрим менням,
Тож новину подав як щиру правду.

НОРЗЕМБЕРЛЕНД Ось мій слуга, якого ще в вівторок
Послав я по новини, йде сюди.

ЛОРД БАРДОЛФ Його я випередив у дорозі,
Мій лорде. Він напевно більш не знає,
Ніж хтось, хто вже від мене все почув.

Вихід: ТРЕВЕРЗ.

НОРЗЕМБЕРЛЕНД Ну, Треверзе, що доброго приносиш?

ТРЕВЕРЗ Мій лорде, сер Джон Амфрвіл з добрими
До вас вернутись вістями звелів —
Мене він кращим обігнав конем.
Та ось за ним пригнався другий шляхтич,
Украй знеможений і на коні
Скривавленому. Перевівши подих,
Він запитав, кудюю шлях на Честер.
Від нього взнав я долю Шрусбері!
Повстанців — він повів — спіткало лихо,
Остроги в Персі юного схолили!
І, на питання інші не ждучи,
Пустив повіддя, вкляк до гриви, рвачко
Всадив остроги аж по коліщатка

Коневі бідному в тремтячі боки
І так погнав, немов дорогу жер...

НОРЗЕМБЕРЛЕНД Що? Повтори! Сказав: остроги в Персі
Холодні? Лихо впало на повстанців?

ЛОРД БАРДОЛФ Послухайте, мій лорде. Якщо син
Не переміг ваш, гонором кленуся:
Своє віддам баронство за шовкове
Мереживо! Тож годі.

НОРЗЕМБЕРЛЕНД А чого ж
Говорить шляхтич той, який прибув
Туди по Треверзі, такі он речі?

ЛОРД БАРДОЛФ Хто? Він? Та може він, сволота, вкрав
Того коня, на котрім їде, й бовкнув
На вітер язиком, життям кленуся!
Он, гляньте, ще новини.

Вихід: МОРТОН.

НОРЗЕМБЕРЛЕНД Чоловік цей
Чолом, мов аркуш титульний у книзі,
Віщує драму. Виглядом такий
Буває берег, на якому води
Гуляли ненаситні тількищо
Й свого лишили свідків панування.
Кажі ж бо, Мортоне: ти з Шрусбері?

МОРТОН Я втік із Шрусбері, шляхетний пане.
Там смерть ненависна свою наділа
Огідну машкару — злякати наших.

НОРЗЕМБЕРЛЕНД А син же мій? А брат? Та ти тремтиш,
І щоки в тебе сполотніли: швидше,
Аніж язик, вони вістують вістку
Нерадісну. Захекана, понура
Людина з поглядом смертельним теж
Отак біля Пріямового ліжка
Завісу відшморгнула у тривожну
І глупу ніч, аби тим сповістити,
Що половина Трої у вогні, —
Й Пріям вогонь побачив, слів не чувши.

Так само й я довідався скоріше
Про Персі смерть, ніж твій язик промовив.
Ти хтів сказати, мабуть: так і так
Ваш син вчинив, а брат ваш так і так,
А Дуглас благородний дуже бився
Ще перед тим — ти вухо хтів мое
Жадібне їх відважними ділами
Наповнити і аж тоді зідхнути
Й спинити слух мій після тих похвал
Уже ударом справжнім: брат ваш, син
І інші — мертві.

МОРТОН

Дуглас... він живий.

І брат ваш поки ще... Та син шляхетний — —

НОРЗЕМБЕРЛЕНД Так, він помер. Ось бачите, який
Швидкий язик на здогад щодо тих
Речей, яких не знати він хотів би,
Але які інстинктом прознаються
Із виразу очей у другого:
Те сталося, чого боявся він!
Та ні бо, Мортоне, ти чарівну
Скажи твому графові брехню.
Хай буде це зневага, — та за неї
Багатим я тебе зроблю.

МОРТОН

Даремно.

Великі для моїх ви заперечень:
Ваш розум непомильний, страх ваш — вірний.

НОРЗЕМБЕРЛЕНД Так. Але й досі не сказав ти: Персі мертвий.
Тяжке признання бачу я в очах.
Хитаєш головою, ніби гріх
Чи страх казати правду не велять.
Якщо убитий, то кажи. Ця мова
Образлива не буде, що про смерть
Повість. Грішить лиш той, хто наговори
На мертвого складає, а не той,
Хто каже: він умер. Та й так звичайно
Носій сумних вісток тяжку повинність
Виконує, бо глас його завжди
Гуде понурим дзвоном похорону
І знов недавню смерть на очі зводить.

ЛОРД БАРДОЛФ Я й здумати не можу, лорде мій,
Що син ваш мертвий.

МОРТОН

Я шкодую дуже,
Що мушу запевняти вас у тому,
Чого не хтів би бачити. Так, бачив
Я сина вашого скривавленим —
Він був утомлений і кволо відбивався
І дух насилу переводив... Бачив,
Як Гаррі Монмавз Персі з ніг звалив,
Ніколи не чутливого до страху, —
Життя його повік уже не встане.
В кількох словах: загинув той, який
Охоти піддавав селянам навіть
У таборі своїм. Прославлений,
Відвагою все військо надихав він
І гартував жовнірів дух. Ослаб він, —
То й решта не утрималась і так,
Мов оливо важке чи річ якась,
Важка сама собою, покотилась
У неймовірній швидкості згори.
В загині Готспера був людям нашим
Важений поштовх бігти, — та ще й так.
Що їх стріла не наздогнала б навіть,
Якби туди летіла, де жовніри
Рятунок сподівалися знайти.
Тоді то й бранцем став шляхетний Вустер.
Ба — і шотляндець теж, кривавий Дуглас.
Чий добре в січі вироблений меч
Вбивав подоби короля аж тричі:
Не витримав і спину повернув,
Втікаючи ж, спіткнувся з переляку
Й потрапив у полон. І в підсумку
Король одержав перемогу й вислав
Негайно вам назустріч, лорде мій,
Із юним на чолі Ланкастером
Та з Вестморлендом сили. Ось новини.

НОРЗЕМБЕРЛЕНД На горювання часу маю досить.
Та ліки містяться в самій отруті!
Я був би занедужав, будши дужим,
А от, захворівши, знайшов я засіб

І на поліпшення. Це так, як той
Нещасний з кволими від лихоманки
Суглобами, які, немов петельки,
Під тягарем життя звисають у безсиллі,
Із нетерплячки виривається
В тих, що його тримають, — так і я
З моїми членами, які ослабли
Від горя, а тепер, під'юджені
Тим самим горем, тричі виростають
У власній силі... І тому набік
Геть затишну оцюю милицю!
Надіванка з бляшок, що крицею
Посднані, орукавичить руку
І стане їй опорою. Так само
І обвиванці геть! З них сторожі
Для голови занадто легковажні
У час, коли на неї ціляться
Побідами насичені принци:
Хай і чоло залізо обів'є.
І хай година, послана злобою,
Щоб супитися на Норземберленда
Розлюченого, вже тепер надійде!
І небеса нехай цілують землю!
І дикому потопові нехай
Рука природи більш не ставить меж —
Нехай це робить смерть! І хай цей світ
Від кону довший більш не буде, хай
Задовольняється в повільній дії,
Хай дух перворожденця Каїна
Тут зацарює в грудях кожного,
І кожне серце хай схиляється
На закривавлені шляхи, і кін
Кінцем нехай стає, а тьма нехай
Обернеться запоною над мертвим!..

ТРЕВЕРЗ

Напруга пристрасти вам шкодить, лорде.

ЛОРД БАРДОЛФ

Не розлучайте з честю мудрість, графе
Мій дорогий.

МОРТОН

На ваше лиш здоров'я
Спирається життя союзників,
Що люблять вас. Воно зруйнується,

Коли здоров'я пристрасті бурхливій
Ви віддасте. Таж припустили ви
Всю змінність на війні і врахували
Можливості всілякі, лорде мій,
Раніше, ніж сказали: починаймо!
Ви ж думали, що від ударів долі
Упасти може й син ваш. Небезпеку
Ви ж бачили, яку проходить він
На гостряках її, де можна швидше
В безодню ринути, ніж через неї
Перехопитись. Ви ж були свідомі
Того, що тіло в нього може бути
Побите і поранене, що дух
Його стрімучий поривав на стежку,
Де небезпека зноситься найвище, —
І все ж сказали ви йому: «Вперед!»
Ніщо, хоч гальмувало, не спинило,
Цю дію, що народжувалась тяжко.
То що ж це трапилось тепер, що ви
Заповзялись так відчайдушно, коли те
Лиш здійснилося, що передбачалось?

ЛОРД БАРДОЛФ

Для нас, які заздалегідь себе
На згубу віддали, немає більше
Вже ризика на небезпечних цих морях,
Де з десятих врятується один лиш.
Ми йшли на ризик, щоб здобути виграш,
До небезпеки втративши повагу,
І ось тепер, повалені, на карту
Все ставим знов: і тіло, і добро.

МОРТОН

Давно пора. І, пане мій шляхетний,
Я певну чутку чув і переповідаю
Правдиво: добрий архієпискуп Йоркський
Повстав також з потугами, що добре
І вишколені, і озброєні.
Це чоловік, який людей до справи
Сподвоєним переконанням в'яже.
Мій лорде, син ваш мав для битви військо
З людей, мов тінь: їх плоть була лиш — вигляд.
Одне бо слово тільки «бунтівник»
На дві частини дію розтинала —
На душі і тіла. Жовніри бились

Під примусом і неохоче, ніби
П'ючи якісь підсилювальні ліки.
Здавалось тільки нам, що їхня зброя
По нашому воює боці, справді ж
Те слово «бунтівник» тримало їхні
І душу, й дух замерзлими, неначе
В ставку рибину зимньої пори.
Але тепер повстання надихає
Своєю вірою архієпископ.
Він щирістю та святістю думок
В одне з'єднає тіло й душу. Він
Повстання ще підситить дорогою
Кривавицею Річарда, її
З плит кам'яних у Помфреті зішкрібши.
Тоді і чвара, і її причина
Благословенні небом будуть. Людям
Повідає архієпископ: землю
Катує Болінгбрук, як проїздить
По ній конем, — скривавлена земля
Повітря ловить, до життя пручавшись.
Тож і значні, і незначні ідуть
До архибіскупа.

НОРЗЕМБЕРЛЕНД

Я знав про це й раніше,
Та, правду кажучи, тодішне горе
Його з душі моєї вимело.
Ходімо в хату. Кожен думку хай
Подасть про щонайкращу путь до помсти.
Ми поговоримо і про безпеку.
Листи порозсилати друзям треба
Найшвидше. Не було ніколи їх так мало,
І ще ніколи нам їх так не бракувало.

Відхід.

Лондон, вулиця.

Вихід: ФАЛСТАФ із ДЖУРОЮ, який несе меч і щит.

ФАЛСТАФ Гей, хлопче-велетню, а що говорить лікар про мою сечу?

ДЖУРА Він говорить, пане, що сеча сама собою — добра, здорова сеча. Але той, говорить він, що є її власником, — той може мати й більше недуг, аніж стільки, скільки він знає про них.

ФАЛСТАФ Люди всякої масти дуже задаються з того, що оглядавши мене в моєму поясі, мають нагоду посміятися. Мозок у цієї погано замішаної глини, тобто в людини не здатний винайти щонебудь смішніше, ніж те, що я сам про себе винаходжу або вже винайшов. Я не тільки сам дотепний на сміх, але й виглядом своїм спричиняю сміх та дотепи інших. Ось я йду поперед тебе. Я немов та свиня, що вигнала всіх своїх поросят, крім одного. Якщо принц дав мені тебе у джури для якоїсь іншої мети, а не для того, щоб ти мене краще вирізняв, то я думаю, чи це не покарання? І тоді ти, скурвої віри корінчику мандрагори, ти більше пристосований до того, щоб я зносив тебе на моєму брилі, аніж щоб ти терся коло моїх п'ят. Я ще й по цей день не оправляв самоцвітів. Вас я теж не оправлю ні у золото, ані в срібло. Я приберу вас у руб'я та й пошлю назад до вашого хазяїна — для самоцвітіння. А недоцвіт, отой принц, хазяїн ваш, що в нього ще навіть підборіддя не обросло, ніколи не зацвіте ані одним волоском. Уже швидше в мене на долоні виросте борода, ніж у нього на щоках. А він ще насмілюється говорити, що в нього лице поважне, як то в кожного короля! Ич! Ні, кажу я, Бог дасть йому бороду тоді лише, коли Богові заманеться. Але дарунок це буде недоречний. Він триматиме його для королеподібности в обличчі, і голяр не заробить на його бороді й півшилінга. Та й ще він куку-

рікає, що він чоловіком ще тоді записаний, коли його батько школяриком був. Ич! Він може підтримувати свою гідність, наскільки йому бажано, але для мене її вже досить, можу його запевнити... Ну, що сказав майстер Дамблтон про отлас на мій куций плащ і шаравари?

ДЖУРА

Він сказав, пане, що ви маєте йому кращу поруку дати, аніж Бардолф дав. Він сказав, що не хоче ані вашого підпису, ані його. Каже, що засада безпеки не дозволяє йому цього.

ФАЛСТАФ

Так тоді будь він проклятий. Він ненажера, ненаглитник, і я молю Бога, щоб йому в пеклі язик попекли. Ич, скурвої віри Ахитофель! Яке ж то підле всепередбачення в цього негідника! Щоб ото шляхтич, якого йому послала доля в руки, та ще сам ставав під поруку? Ич, скурвої віри син! Ви ж подумайте, цей голомозий не ходить інакше, як у високих черевиках і з отакою зв'язкою ключів при поясі. А коли людина хоче з ним чесно мати справу, то він ще й комизиться — поруки, бачте, вимагає. Та нехай мені краще покладуть до рота пацючої отрути, аніж щоб я йому поруку давав! Я сподівався, що він мені пришле двадцять два локті отласу, як справжньому лицареві, а він мені посилає поруку. Гаразд, він може спати заporучено. Він має ріг достатку, а від легковажності його жінки той ріг навіть світиться. Тільки що він не має ліхтаря, щоб сам міг присвітити, коли треба. А де Бардолф?

ДЖУРА

Він пішов у Смізфілд купити коня вашій милості.

ФАЛСТАФ

Я купив Бардолфа у церкві святого Павла, а він мені хоче коняку у Смізфілді купити! Мені ще треба б посватати жінку в одному відомому будинкові, то був би я тоді і обслугований, і оконячений, і оженячений.

Вихід: ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ та його СЛУГИ.

- ДЖУРА Сер, ось іде той пан, який затримав був принца за те, що принц його за Бардолфа вдарив.
- ФАЛСТАФ Зачекай трошки, я його не хочу бачити.
- ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Хто це йде он туди?
- СЛУГА Фалстаф, з дозволу вашої милости.
- ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Це той, що мав стати до відповіді за грабунок?
- СЛУГА Той, мій пане. Але він після того, як я чув, добре вислужився під Шрусбері. Він іде оце з дорученням до принца Джона Ланкастерського.
- ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Що, у Йорк? Гукніть його сюди.
- СЛУГА Сер Джоне Фалстафе!
- ФАЛСТАФ Скажи йому, хлопче, що я глухий.
- ДЖУРА Ви мусите говорити голосніше, бо мій пан глухі.
- ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Авжеж, я не сумніваюся, що він неспроможний слухати нічого доброго. Іди, шарпни його за лікоть. Я повинен з ним говорити.
- СЛУГА Сер Джоне!
- ФАЛСТАФ Що? Такий ще молодий, а вже старцює? Чи немає тобі воєн? Чи бракує тобі роботи? Чи королеві вже не треба підданців? Та й бунтівники — чи й вони не потребують жовнірів? Хай це буде й сором з якогось боку, але — тільки з одного. Дід — гірше ймення, ніж бунтівник, можу тебе запевнити. І бажаю, щоб ти виправився.
- СЛУГА Та ні, ви помиляєтеся в мені, пане.
- ФАЛСТАФ А то чому? Хіба я сказав, що ви чесна людина? Уже не говоривши про мою лицарську і про моє жовнірство, я збрехав би просто мою горлянку, якби твердив щось отаке.
- СЛУГА Я прохаю вас, пане, ви таки не говоріть про вашу лицарську і про ваше жовнірство, а дозвольте й мені сказати, що ви брешете вашою

горлянкою, коли думаєте, що я щось інше, як чесна людина.

ФАЛСТАФ Щоб я тобі дозволив так сказати? Щоб я не говорив про те, що виросло разом зо мною? Коли ти дістанеш такий дозвіл від мене, можеш мене повісити. Але коли ти його дістанеш не від мене, то повісь себе сам. Ти, собача гриво! Геть відсіля!

СЛУГА Але ж, сер, мій пан хотіли б говорити з вами.

ФАЛСТАФ А-а! Добрий мій пане! Дай Боже вашій милості доброго часу сьогодні! Я радий бачити вашу милість у доброму здоров'ї. Я чув, як говорили, що ви, ваша милосте, недужі. Тепер ви трошки поширшали, і то, мабуть, завдяки порадам лікарів. Сподіваюся, що ви вийшли на вулицю не без їхнього дозволу? Ваша милосте, таж ви ще далеко не чисті від вашого парубоцтва, хоч від вас уже трошечки й чадить віком. Хе-хе, чується, так би мовити, деякий солоний присмак часу, що? О, я найпокірніше благаю вашу милість, зробіть святою своєю турботу про здоров'я.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Сер Джоне, я розшукував вас перед вашим походом до Шрусбері.

ФАЛСТАФ Це приємно, ваша милосте, це дуже приємно. Я чув, що їх величність повернулися з Велзу трохи розладовані.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Я не говорю про їх величність. Ви не повинні були зникати, коли я вас розшукував.

ФАЛСТАФ А все ж, а все ж про їх величність. Я чув, що вони впали в якусь скурвої віри апоплексію?

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Гарзд. Ласка Господня над ним. Я прохаю вас дозволити говорити з вами, і то саме про вас.

ФАЛСТАФ Ця апоплексія, як я собі думаю, являє якусь форму летаргії, за дозволом вашої милости. Це щось наче форма сну у крові, це скурвої віри якийсь гуд у вухах.

- ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ** Що ви мені говорите про неї? Нехай вона собі буде тим, чим є.
- ФАЛСТАФ** Вона походить від великого, надмірного горя. А так само — від науки, яка спричинює турботи мозку. Я читав про причини її ознак у Галена. Це рід глухоти.
- ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ** Я думаю, що радше ви впали в якусь недугу. Ви не хочете слухати того, що я вам говорю.
- ФАЛСТАФ** Дуже правильно, мій лорде, дуже правильно. Навіть більше, ніж правильно. Я недугую, за вашим дозволом, не на неслухання, а на недугу не помічати того, що мене найбільш турбує.
- ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ** Якби вам дати в п'яти, це полагодило б увагу й ваших вух. Але мені не йдеться про те, щоб стати вашим лікарем.
- ФАЛСТАФ** Мій лорде, я, щоправда, такий же бідний, як Іов, але я не такий терплячий, як він. Ваша милість можете мені послужити всього лише порцією тюрми, так би мовити, — в повагу до бідности. Та навряд чи я виконуватиму ваші приписи. Мудра людина вміє поділити порцію на двадцять частин.
- ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ** Я шукав вас, бо в мене була справа проти вас. Ішлося про риб вашого життя, і саме з цього приводу я й хотів, щоб ви прийшли й поговорили зо мною.
- ФАЛСТАФ** Один учений, знавець законів нашої землі, відраїв мене. І я не прийшов.
- ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ** Гаразд. Але це ж правда, що ви, сер Джоне, живете великопаскудно.
- ФАЛСТАФ** Той, хто застібається спряжками мого пояса, не може жити малопаскудно.
- ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ** Але ж засоби, засоби ваші тоненькі! А витрати он які великі.

- ФАЛСТАФ** Ох, як хотів би я, щоб було навпаки: щоб засоби були більші, а поясниця тонша.
- ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ** Ви збиваєте на манівці молодого принца.
- ФАЛСТАФ** Молодий принц збива мене на манівці, а не я його. Я хлоп з великим черевом, а він мій собака з фальшивим нюхом.
- ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ** Ну, гаразд. Я не хочу ятрити недавно загосну рану. Та все ж ваші заслуги в день Шрусбері лише зовсім трошечки позолотили ваше нічне геройство при Гедсгілі. Мусите дякувати тільки нашому часові: його неспокій заспокоїв вашу справу.
- ФАЛСТАФ** Мій лорде?
- ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ** Та оскільки тепер усе гаразд, то тримайтеся так і надалі. Не викликайте вовка з лісу.
- ФАЛСТАФ** Викликати вовка так само погано, як і винюхувати лисицю.
- ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ** Ех, нагадуєте ви мені свічку, яка згоріла кращою своєю частиною.
- ФАЛСТАФ** Помилка, мій пане: я весь із лою, а не з воску. Я лойова свічка, бенкетна. Я свічка грубуватої роботи, та ще й такої грубуватої, що грубшає з кожним днем.
- ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ** З кожного вашого білого волосу повинно б гідне обличчя вбачати.
- ФАЛСТАФ** Помилка, мій пане: гідне обличчя не вбачають, а вмачають.
- ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ** Ви мандруєте за юним принцем сюди й туди, неначе його злий ангол.
- ФАЛСТАФ** Помилка, мій пане: ангол це щось легесеньке, з крильцями. А мою вагу, здається, можна визначити, навіть не вживаючи ювелірної ваги. Як злого ангола, мене таки важенько не то що в обліт, а й просто в обіг пустити. Але що я мушу

при тому ствердити: чим важча добродина, тим менше на неї важить наш час. Це бо час влучних гандлярів, і справжня хоробрість обернулася сьогодні на водія-ведмежатника. Духовий зміст залишився тільки у шинкарів, а простір їхнього розуму пролягає на полях рахунків. Інші добрі ознаки людини відсутні. Навіть такі, які мусіла б утворювати злоба нашого дня. Їх нема, а ті, що є, не варті агрусового зернятка. А зрештою, ви, старенькі, не розумієте, чим живемо ми, юнаки. Жар нашого життя ви міряєте гіркотою вашої жовчі. А ми ж то саме в розквіті нашої молодости! Ну, і — мушу признатися — авжеж, таки трошки пустуємо...

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ І ви ставите своє ймення у список юнаків, тоді як насправді ви вписані у старість за всіма її ознаками? Ви з вашими сльозоточивими очима? З сухуватими руками? З білою бородою? З тонкуватими ногами? Із збільшеним животом? З хрипким голосом? З рвачким подихом? З подвійним підборіддям? З розумом, що осамітнюється і старішає кожною своєю часточкою? І ви ще називаєте себе юнаком? Соромтеся, соромтеся, соромтеся, сер Джоне!

ФАЛСТАФ

Мій лорде, я вродився о третій годині пополудні. І коли я вродився, я вже мав біленьку голівку й кругленьке черевце. А щодо мого голосу, то я його втратив, голосно співаючи в церковному хорі. Доводити далі мою молодість я не маю охоти. Старий я єдиним: розумінням і розсудом. А той, хто взявся б зо мною плигати — ставлю тисячу марок, хай і не береться, бо програє. А щодо поплъовухи, що її вам дав принц, то він її дав як нечуйний принц, а ви її одержали як тонкочутливий лорд. Я його картав за це. І юний лев кається. Та от штука: кається він не в попелі й не у власяниці, а в нових шовках і у старій винниці.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Гаразд. Пошли Господи принцеві кращого компаньйона!

ФАЛСТАФ Пошли Господи компаньйонові кращого принца!
Я ніяк не можу звільнити своїх рук від нього.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Гаразд. Король розділив тепер вас із принцем Генрі. Я чув, що ви йдете з принцем Джоном Ланкастерським супроти архієпископа та графа Норземберленда.

ФАЛСТАФ Атож. Я завдячую це вашому милому й тонкому дотепові. Та глядіть мені всі разом, ви, що тут цілуватимете пані Спокій удома, молитесь мені, щоб наші армії та не зішлися гарячого дня. Бо, їйбогу, я беру з собою тільки дві сорочки, — і ніяк не думаю пітніти аж занадто. А вже коли випаде гарячий деньок, і мені трапляється чимнебудь вимахувати, то вже краще нехай я попомахаю пляшкою. Як ні, то щоб я вже більше плюнути не зміг! А то дивись ти, не встигне якась небезпека виринути, як уже мене зараз і штовхають на неї. Таке трапляється тільки з англійською нацією. Якщо має якусь добру річ, то неодмінно робить її спільним набутком. Коли вам потрібно, щоб я був старою людиною, то — прошу, нехай буде так, але тоді дайте мені відпочити! Про одне благаю Бога: щоб мення мое не було таке страшне для ворогів, як воно є зараз. І краще було б, якби смерть мене із'їла іржею, аніж отакою шмульганиною у вічному тяганні.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Гаразд. Чесні, чесні, чесні будьте, — і Бог благословить ваш похід.

ФАЛСТАФ А чи ви б, ваша милосте, не позичили мені тисячу фунтів на мое обладнання до походу?

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Ані пенні, ані пенні. Ви дуже круто берете навпоперек і не досить терплячі, щоб нести хреста. Прощавайте. Привітайте мого кузена Вестморленда.

Відхід: ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ та СЛУГИ.

ФАЛСТАФ Коли я це зроблю, то нехай тоді одержу москотульки отією довбнею, що її піднімають аж трое.

Людина так само не може розділити старість і скнарість, як і юні пустощі та розпустощі. Але перше гостить гостець, а друге пражать пранці. І обидва ці цаблі життя ось таким робом випереджують мої прокльони їм. Хлопче!

ДЖУРА

Пане?

ФАЛСТАФ

Чи є гроші в моему гаманці?

ДЖУРА

Так, гроші є. Сім грошів. І ще два пенси.

ФАЛСТАФ

Я не можу дістати ліків на сухоти цього гаманця. Уже беру з нього повільніше й повільніше, але недуга невігойна. Йди, неси цього листа до мого Ланкастерського бога, цього до принца, цього до графа Вестморленда, а оцього до старої пані Урсули. Щотижня присягав я їй одружитися, — і то ще з того часу, як я помітив у себе на підборідді сиву волосину. Отож, гайда! Ви знаєте, де мене шукати.

(Відхід: ДЖУРА.)

Можливо, що то пранці працюють на гостець. Можливо, що то гостець іде в гостину до пранців. Не знаю, але щось із того веселиться над моїм великим пальцем на нозі. А втім, воно не шкодить, що я кульгаю. За підставу до того я маю війну. Тож тим більш виправданою буде моя пенсія. Розумна голова вміє використати все на світі. Свої недуги я оберну на свої потуги.

Відхід.

Йорк, у палаці АРХИЄПИСКОПА.

Вихід: АРХИЄПИСКОП, ГАСТІНГС, МОБРЕЙ і ЛОРД БАРДОЛФ.

- АРХИЄПИСКОП Тож ви про наших дій причини чули
І знаєте про наші наміри.
Я прошу вас, мої шляхетні друзі,
Всі висловити ваші сподівання.
Найперше, лорде маршале, вам слово.
- МОБРЕЙ Підтримую повстання повнотою
Я в правоті його. Та знати хтів би,
З якими силами відважний опір
Ми королеві можемо вчинити.
- ГАСТІНГС Наш збір теперішній росте в реєстрах:
Добірних тисяч з двадцять буде в нас.
Найбільшу ж ми плекаємо надію
На ті підсилення, що їх могутній
Норземберленд пошле, у кого серце
Образою негасною палає.
- ЛОРД БАРДОЛФ Тоді, мій лорде Гастінгсе, стоїть
Питання так: чи наші двадцять тисяч
Із лишком зможуть стримати навалу
Без військ великого Норземберленда?
- ГАСТІНГС Із ними — зможуть, так.
- ЛОРД БАРДОЛФ Ото ж то й є.
Без помочі його слабкі ми надто.
Мій висновок такий: не варто нам
Загонитись далеко, доки ми
Не маємо ще тої допомоги.
Такі бо задуми криваволиці
Вже ж не повинні мати ґрунтом сповид,
Припущення й надії лиш на поміч.
- АРХИЄПИСКОП Так, слушно, лорде Бардолфе. Тим Готспер
Наш юний саме й впав під Шрусбері.
- ЛОРД БАРДОЛФ Мій милостивий пане, в чергу став він
З надією, глитаючи повітря
Тих обіцянок допомоги. Він

Лестив себе видовищем потуги,
Що виявилася мізернішою,
Ніж мрія наймізерніша його.
З уроєнням великим, що властиве
Всім божевільним, він повів на смерть
Потуги власні й сам стрибнув наосліп
У пропад.

ГАСТІНґС

Але, вибачення прошу,
Надія на ймовірність теж не шкодить.

ЛОРД БАРДОЛФ

Авжеж, якщо обставини війни
Примусять діяти притємом. Та все ж
Те саме це, що й ранньої весни
Надіятись на пуп'янків плоди,
Не бравши до уваги, що мороз
Побити може пуп'янки. Коли ми
Захочем будуватись, то місцевість
Оглянем спершу і накреслим плян —
І, дім вбачаючи заздалегідь,
Оцінюємо вартість будування.
Коли ж довідаємося, що далі
Робити неспроможні ми, то інший
Зготуємо ми плян — або й відкинем
Можливість будувати взагалі.
Тож як уважнішими мусимо
Ми бути в данім випадку, коли
Державу цілу зруйнувати хочем,
Щоб іншу збудувати! Ось тому
В усі обставини ввійдімо, справі
Модель зробімо і під неї згоду
Підґрунтям непохитним підведемо.
Питання зважувати мусять люди,
Що знають справу й можуть прознавати,
Чи витривалість виявиться в працях,
Чи треба починати — чи лишити.
Інакше сила наша — на папері:
Ми рахуватимемо тільки ймення,
А не людей справдешніх. Над спроможність
Не можна здійснити й модель будинка:
Як сил достане лиш на половину
Будови, то залишиться стояти
Оголений той недоробок-пустка

Для того, щоб оплакували хмари
Його під тиранією зими.

ГАСТІНҐС Припустимо, що сподівання наші,
Прекрасні в задумі, породять нам
Дідей мертвонароджених. Так само
Припустимо, що в наші лави той,
Хто мав прийти кінцево, вже прийшов.
Я все ж гадаю: досить ми могутні,
Щоб дорівнятись королівським силам.

ЛОРД БАРДОЛФ Чи ж має двадцять п'ять він тисяч тільки?

ГАСТІНҐС Навпроти нас, мій лорде Бардолфе,
Ніяк не більше. Лютий час його
Присилував чинити в три руки:
Супроти Франції одна потуга,
Йде на Глендауера друга, — й третя
Щойно супроти нас. А ще ж до того
Знесилений король не тільки тим,
Що діє в три руки, а й тим, що скрині
У нього порожнечею гудуть.

АРХИЄПИСКОП А те, що він з'єднати сили зможе
Докупи в міць одну супроти нас,
Жахати нас либонь не мусить.

ГАСТІНҐС В разі
Він це зробив би, оголив би спину,
І Франція і Велз його б кусали
За п'яти. Ні ж бо, не турбуйтесь тим.

ЛОРД БАРДОЛФ А хто повинен їх вести сюди?

ГАСТІНҐС Таж Вестморленд і принц Ланкастерський.
Він сам і Генрі Монмавз — проти Велзу.
Хто ж проти Франції його заступить,
Не знаю певно.

АРХИЄПИСКОП Так тоді вперед!
Оголосімо нашого повстання
Причини скрізь і всюди. Вибір власний
Держави спричинив її хворобу:
Об'їлась ненажерлива любов!
Те мешкання непевне й хилитке,

Що має підмурівком серце юрб.
О натовпе скажений, що за голос
Ти мав, як, бивши криком небеса,
Вітав ти Болінгбрука, що не був
Тоді ще тим, чим став з твоєї ласки!
Глитнув ти по-звірячому, — і ось
Тепер ти так ним повен, що бажаєш
Його вже викинути геть. Собако,
Так само в тебе й з Річардом владарним!
Бажаєш нині знов глитнути те,
Що виригнув, і виєш від бажання...
На що ж покластись можна в цьому світі?
Хто Річардові смерти при житті
Бажали, ті тепер коханцями
Його могили стали... Ти піском
На голову його прекрасну кидав,
Коли він гордим Лондоном ішов,
Зідхавши, в Болінгбрука по п'ятах,
А ось тепер кричиш: «Віддай но, земле,
Нам короля того, цього ж — візьми!»
Такий бо дивогляд бажань: прекрасне
Минуле і майбутнє — не сучасне!

МОБРЕЙ

В похід! Злютуймо лави в кожній ланці!

ГАСТІНГС

Нам час велить, і ми — його підданці.

Відхід.

ДІЯ ДРУГА

1

Лондон, вулиця.

Вихід: ХАЗЯЙКА шмика ПАНІ КВІКЛІ, ФАНГ і СНЕР.

- ХАЗЯЙКА Пане Фангу, чи ви скаргу записали?
- ФАНГ Я її записав.
- ХАЗЯЙКА А де ж ваш помічник? Чи дужий він? Чи він може стати до цього?
- ФАНГ Гей, а де ж то Снер?
- ХАЗЯЙКА Ох Боже! Пане Снере, добрий пане Снере!
- СНЕР Тут я, тут я.
- ФАНГ Снере, ми мусимо заарештувати сера Джона Фалстафа.
- ХАЗЯЙКА Еге ж, добрий пане Снере. Я оскаржила його й усіх, що з ним.
- СНЕР При цьому може трапитися й так, що підприємство декому з нас коштуватиме життя. Бо він буде колотися.
- ХАЗЯЙКА Ой лишенько! Та будьте ж обережні! А так, а так, він мене у власному домі як шпигнув, ще й так по-звірячому! Бо їйбо, він як витягне зброю, то тоді вже й лад увесь погас: буде колотися, мов той диявол. Не дивитиметься ні на чоловіків, ні на жінок, ні на дітей.
- ФАНГ Ну, ну. Коли вже я з ним зчіплюся, то я не зважатиму на його шпигачку.

ХАЗЯЙКА Ні? Я теж ні. Я стану на допомогу.

ФАНГ Йно я його згребу, то вже не вирветься з моїх кліщів.

ХАЗЯЙКА Я пропаду через його від'їзд. Кажу вам правду, він на моєму рахунку вже й межі загубив. Добрий пане Фангу, тримайте його міцно. А ви, добрий пане Снере, не дайте йому втікати. Він недавно пішов за той ріг, де пиріжки продають, купити собі кульбаку, нехай ваша мужність здорова буде. І ще наймирений був поснідати в «Лепардовій голові», на Лумберській вулиці, а потім піти до пана Смуза, отого, що шовками торгує. І прохаю я вас, раз я його оскаржила, а моя кривда відома на цілий світ, нехай його притягнуть до відповідальности. Сто марок — та це ж гроші для бідної, самотньої жінки! Де ж то можна їх збуватися! А я ж то давала, давала та й давала. А він же мене дурив, дурив та й дурив. Та все від одного дня до другого, від одного дня до другого, аж сором здумати. Ні, ні, то вже й геть-то непорядно у таких стосунках. Тож треба бути не жінкою, а ослякою чи якою там тварюкою, аби терпіти отаку наругу від мерзотника. Он він уже йде, он-он-о. А й той горілчаний ніс із ним, негідник Бардолф. Заступіться, заступіться, пане Фангу, пане Снере... За мене, за мене заступіться...

Вихід: ФАЛСТАФ, БАРДОЛФ і ДЖУРА.

ФАЛСТАФ Ну що, як? Чия кобила здохла? В чому справа?

ФАНГ Сер Джоне, я арештую вас на скаргу пані Квіклі.

ФАЛСТАФ Щоо? Ах ти ж шахраю! Геть відсіля! Витягай меча, Бардолфе. Відрубай негідникові голову, а цю повію відтягни туди, де стікає вода.

ХАЗЯЙКА Мене? Відтягнути туди, де стікає вода? Я, я відтягну тебе туди, де стікає вода! Ти, ти, ти, байстрюча шельмо! Рятуйте! Убивають! Убивають! Ах ти ж сисун медовий, ах ти ж негідник! То це

ти хочеш убити Божу й королівську справедливість? Ах ти ж чоловікодав! Ах ти ж жінкодав!

ФАЛСТАФ Бардолфе, тримай їх...

ФАНГ Рятуйте! Рятуйте!

ХАЗЯЙКА Люди добрі, подайте рятунок! Подайте два рятунки! То ти не хочеш? Не хочеш? Не хочеш, ти, конопляне сім'я?

ФАЛСТАФ Геть, ти, посуднице, смоктійко смердюча! Я тобі зараз геть чисто всю макітру вимету...

Вихід: ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ та його СЛУГИ.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Що тут таке? Хто порушує спокій? Гей!

ХАЗЯЙКА Добрий пане, будьте милостиві до мене і захистіть мене!

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Що це таке, сер Джоне? Що за сварка? Чи ж тут бо ваше місце, час і справа? В дорозі ви до Йорку мали бути... Лишіть! Чого це ви його опали?

ХАЗЯЙКА Ох, вельмишановний лорде... За вашим милостивим дозволом, я бідна вдова з Істчїпу, а його мають арештувати по скарзі моїй.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ А на яку суму?

ХАЗЯЙКА Ох, більше, як на суму, мій лорде, більше, як на суму. За все, що я маю. Їв він у шинку і в мене в хаті. Втаскав усе, що маю, у це гладке своє черево... Як ти мені не вернеш хоч би щось, то я на тобі їздитиму щоночі, мов та примара.

ФАЛСТАФ А я гадаю, що це я на тобі примарою їздитиму. Та тільки тоді, коли відповідне місце знайдеться, щоб вилізти на тебе.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Що ви верзякасте, сер Джоне! Сором! Чи то ж можливо, щоб добре вихована людина могла накликати на себе таку бурю вигуків? Чи вам не сором, що доводите бідну вдову до отакого

галасу на вулиці? Чи не сором, що вона мусить галасувати за власним добром?

ФАЛСТАФ

Ну, та й яку-таку велику суму я тобі винен?

ХАЗЯЙКА

Господи! Та як ти людина, то ти винен мені й самим собою, а ще й грішми на додачу... Ти ж мені клявся над золотим келихом, отим, що з хвигурами, як ото ми сиділи у моїй Дельхвинській кімнаті коло круглого столика при коминку. Якраз у середу було те, о Вшесній неділі, а ще принц тобі голбву розбив був, за те, що ти зрівняв його батька з якимось співаком із Віндзору. А ти клявся мені тоді, а я промивала рану, клявся, що посватаєш мене і зробиш мене панею, своєю жінкою. Може не так? А тоді ще прийшла добра жінка Кіч, жінка різникова, що ще називала мене кумою Квіклі, що оцету приходила позичати, та ще говорила, що має добру миску раків. А ти ще захотів їх трохи з'їсти, а я сказала, що то погано їсти раки на свіжу рану, бо воно вадить, і ти не їв. То чи тоді, як вона собі пішла по східцях наниз додому, чи ти не казав мені, щоб я не дуже кумалася з такими злиднями, бо, мовляв, швидко мене звати почнуть «мадамою»... І чи не цілував ти мене, і чи не наказував мені принести тридцять шилінгів? Ось я тобі тепер кладу твою присягу та й на твою совість. Що, хіба не так було?

ФАЛСТАФ

Мій лорде, це бідна божевільна душа. Вона розповідає людям скрізь, що її найстарший син подібний до вас. Колись вона була у статках, а ось тепер воістину від злиднів здуріла... А щодо оцих дурних судових виконавців, то я прохаю порушити справу супроти них.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Сер Джоне, сер Джоне! Я добре знайомий з вашою звичкою перекручувати факти і зводити все на помилкову дорогу. Але ні ваш самовпевнений вигляд, ані зграя слів, що так нахрапно рине з вас, не здолають вибити мене з рівноваги. Як з усього видно, ви використали легковаж-

ний дух цієї жінки і вживали разом і гаманець, і її саму як особу.

ХАЗЯЙКА От їйправо, так, мій лорде...

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Прохаю помовчати. Заплатіть їй, сер Джоне, все, що ви їй винні, і візьміть назад сподіянну їй ганьбу. Перше ви можете залагодити щирими грішми, друге — щирим каяттям.

ФАЛСТАФ Ласкавий пане! Не хотів би я наражатися на приниження, лишивши їх без відповіді. Нахрапністю назвали ви благородну відвагу? Гаразд. Виходить, що людина, яка чемно вклониться й геть нічого не скаже, то вже вона й чесна? Ні, мій лорде, при всьому тому, що я пам'ятаю за свій сумирний обов'язок перед вами, я не буду вашим прохачем. А бувши заклопотаним при виконанні приспінного королівського діла, я заявляю вам, що бажаю звільнитися від ваших судових виконавців, он що.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Ви говорите так, наче той, хто має силу вчинити шкоду. Але ліпше доведіте ділом, що добра слава вашого мення відповідає правді, і задовольніте цю бідну жінку.

ФАЛСТАФ Хазяйко, а йди но сюди.

Відводить її на бік. Вихід: ГАУЕР.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Ну, що нового, пане Гауере?

ГАУЕР Король, мій лорде, й Генрі, Велзький принц, Зближаються. Папір цей решту скаже.

Подає листа.

ФАЛСТАФ Кажу як шляхтич.

ХАЗЯЙКА Та ви й раніше так говорили.

ФАЛСТАФ Кажу як шляхтич. Ходім, годі вже про це.

ХАЗЯЙКА Заклинаюся святою землею, по якій ходжу, я му-

ситиму закласти моє срібло й ті запони, що ото висять у їдальні.

ФАЛСТАФ

Для того, щоб пити, потрібно склянки, склянки. А на стіни потрібно гарненьких та хупавих та жартівливих картинок. Ну от, наприклад, про блудного сина. Абож про німецьке полювання, акварельними фарбами. І це буде тисячу разів ліпше, ніж оті запони коло ліжка, засиджені мухами, та побиті молем занавіски. Ну, ну, нехай це буде й десять фунтів, а добудь де тільки можеш... Ех, не мала б ти такої вдачі, то ліпшої баби не було б у цілій Англії! Іди та вмий своє лице, та візьми свою справу назад. Іди, ти не повинна отак-о гедзатися зо мною. Чи ти ж мене не знаєш? Іди ж бо, йди. Я знаю, що то тебе під'юдили на таке.

ХАЗЯЙКА

Сер Джоне, та прошу ж вас, нехай буде двадцять ноблів. Бо як Бог рятує, так правду кажу: доведеться віддати в заклад срібло.

ФАЛСТАФ

Ну то й годі, як так. Я ще якось викрутюсь, а ви лишайтесь дурною.

ХАЗЯЙКА

Добре, ви матимете гроші, хоч я й закладу свою сукню. Та я сподіваюся, ви ж прийдете вечеряти? А тоді вже колись усе разом заплатите, чи так?

ФАЛСТАФ

Таж я ще збираюся жити! (До БАРДОЛФА.) Іди з нею, йди з нею, не пускай її з ока.

ХАЗЯЙКА

Чи ви хотіли б зустрітися за вечерею з Дол Тіршіт?

ФАЛСТАФ

Ані слова більше... Нехай прийде.

Відхід: ХАЗЯЙКА, БАРДОЛФ, ФАНГ і СЕР.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Я почув найкращі новини.

ФАЛСТАФ

А як вони звучать, найкращий лорде, оті новини?

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Де ночував король цієї ночі?

Інша вулиця в Лондоні.
 Вихід: ПРИНЦ ГЕНРІ та ПОЙНС.

- ПРИНЦ ГЕНРІ Йй-богу, я страшенно втопився.
- ПОЙНС Дійшло аж до цього? А я гадав, що втома не сміє торкатися ні однієї людини високої крові.
- ПРИНЦ ГЕНРІ А проте вона торкається. Моя високість червоніє, зізнававшись в цьому, але, немає ради, зізнається. Що, може й моє бажання трошки пива — теж підле?
- ПОЙНС Принца не повинно так поверхово навчати, щоб йому на думку спадала така мішанка, як пиво.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Мабуть тоді й мій принцівський апетит був не принципово вихований. Бо, слово чести, мені спадає тепер на думку лише бідне твориво «трошки пива». Але справді, такі сумирні міркування віднімають у мене любов до моєї високости. Так, може, це теж зневага для мене — пам'ятати твоє мення? Чи впізнавати взавтра твоє обличчя? Чи помічати, скільки пар шовкових панчохів ти маєш, скільки таких, а скільки отаких, а скільки кольору бросливи? Чи вести облік твоїх сорочок, так тих, що ти носиш, як і тих, що ти їх не носиш, а лише ними задаєшся? Але все це краще знає господар дому, де грають у м'яча. Він знає це значно краще, ніж я. Бо коли ти не гилиш м'яча баланом, то можна спостерігати дуже низький відплив у твоїй білизні. Тоді той Нідерлянди, долішня частина, залишаються без роботи, і твоє голляндське полотно проїдається. Так буває з усіма, хто здебільшого не робить нічого великого. І бозна, чи ті, що зазіхають на твою подерту білизну, успадкують своє царство. А втім, повитухи твердять, що діти невинні свого народження. Ось так збільшується світ, і родичання силоміць могутніє.

дила таким битим шляхом, як твоя. Тим то й усяка людина подумала б на мене, що я дурисвіт. Ану скажи бо, яка святебна ідея змусила тебе так про мене думати?

ПОЙНС Ну... Бо ви непристойно поводитися. Бо ви прив'язані до Фалстафа.

ПРИНЦ ГЕНРІ І до тебе.

ПОЙНС Е, то вже ні! Заклинаюся світлом сонця, у мене добра слава. Я можу про себе слухати всіма моїми вухами. Найгірше, що про мене можуть говорити, це те, що я другий у родині. І ще те, що я правдивий друга моїх рук. Цим двом речам, що їх я признаюсь, я справді не можу зарадити. Але побий мене грім, сюди йде Бардолф.

Вихід: БАРДОЛФ і ДЖУРА.

ПРИНЦ ГЕНРІ І той хлопчик, що я його дав Фалстафові. Я дав йому християнина, а ось побачу, чи гладкий негідник не перевернув його у малпу.

БАРДОЛФ Нехай Бог милує вашу милість.

ПРИНЦ ГЕНРІ І вашу, найшляхетніший Бардолфе.

БАРДОЛФ (до ДЖУРИ) Та йдіть же вперед, ви, доброчесний осле, сором'язливий дурню! І чого то ви червонієте, і то якраз тепер? У чому справа, дівчиновидий вояче? Чи то вже така величезна справа — позбавити дівоцтва сулію вина?

ДЖУРА Ласкавий пане, ось він який. Оце тількищо він покликав мене, покликав через ґрати, а ґрати були червоного кольору. І я, їй-богу, не міг відрізнити його обличчя від тих ґратів. Аж потім я спостеріг його очі. Та все-одно можна було подумати, що то він зробив дві дірки в шинкарчиній новій спідниці та й позирає крізь них.

ПРИНЦ ГЕНРІ Ну? Що я кавав? Хіба цей хлопець не навчився чогось?

- БАРДОЛФ Іди звідси геть, ти, скурвий сину, ти, двоногий крілику!
- ДЖУРА Іди звідси геть, ти, підлий виплоде Алтеїного сну!
- ПРИНЦ ГЕНРІ Розтлумач нам, хлопче, що то за сон?
- ДЖУРА А то, мій лорде, Алтеї, бачте, снилося, що вона вродила головешку жару. Ну, то я й назвав його сном Алтеї.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Таляра варте добре тлумачення. Маєш, хлопче.

Дає йому гроші.

- ДЖУРА Ох, щоб мені зберегти такий добрий пуп'янок без червоточини! Гаразд, тут шість пенсів для збереження.
- БАРДОЛФ Якщо ви його не повісите, то шибениця занедужає.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Ну, як твій пан, Бардолфе?
- БАРДОЛФ Йому йдеться добре, ласкавий пане. Він чув, що ваша милість прибуваєте до Лондону, і передав для вас листа.
- ПОЙНС Бачте, як поштиво передав. А як здоров'я вашого пана?
- БАРДОЛФ Тілом здоровий, пане.
- ПОЙНС Звичайно, лікаря потребує не тіло його, а невмируща частина. Та це, здається, його не зворушує. Він хоч і кородиться, але не вмирає.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Я дозволяю цій пухлятині бути зо мною за панібрата, як і моему собаці. От він і утримує за собою своє місце. Гляньте но, що він пише.
- ПОЙНС (*дивиться через ПРИНЦЕВЕ плече*) «Джон Фалстаф, лицар — —» Він використовує кожну нагоду, щоб повеличатися. Якраз так роблять деякі королівські родичі: ніколи не траплялось їм вколоти голкою пальця, щоб при тому не сказати, що це

кров королівська тече. Як же то так? — питає хтось, нібито не розуміючи. І відповідь зараз же готова, мов у того прошака, що скидає бриля: я, мовляв, пане, бідний королів родич.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Авжеж, коли вони хочуть з нами породатися, то на це знайдуть родовід аж від Яфета. Та читай листа.

ПОЙНС

«Сер Джон Фалстаф, лицар, синові короля, наступникові свого батька, Генрі Принцеві Велзькому, вітання — —» Гей, та це ціле посвідчення!

ПРИНЦ ГЕНРІ

Тихо. Читай далі.

ПОЙНС

«Я бажаю наподобитися шляхетним римлянам щодо стислоти — —» Це він, мабуть, має на увазі своє дихання: його справді стисла ядуха. «— — Я поручаю себе тобі, я поручаю тебе і я полишаю тебе. Не дуже панібратствуй з Пойнсом. Він уже настільки зловживає твоєю прихильністю, що скрізь божиться, мовляв, ти посватаєш його сестру Нел. Як буде в тебе час дозвілля, то покайся, коли можеш, і прощавай. Твій і не твій, що залежить від принагідного твого ставлення до мене: Джек Фалстаф для моїх приятелів, Джон для моїх братів та сестер, Сер Джон для всієї Європи.» Мій лорде, я вмо-чу цього листа у вино і змушу його з'їсти.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Це означало б змусити його з'їсти власні слова. Але чи справді ви так зо мною поводитесь, Неде? Я маю посватати вашу сестру?

ПОЙНС

Чом би й ні! Боронь Боже дівку від чогось нижчого. Тільки що я ніколи так не говорив.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Гаразд. Отак ми граємо блазнів часу, а духи мудрощів сидять у хмарах та й сміються з нас. Чи ваш пан тут, у Лондоні?

БАРДОЛФ

Так, мій лорде.

ПРИНЦ ГЕНРІ

А де він їсть? Невже старий кнур харчується все ще з старого корита?

- БАРДОЛФ На старому місці, мій лорде. В Істчпі.
- ПРИНЦ ГЕНРІ А в якому товаристві?
- БАРДОЛФ З Ефесянами, мій лорде, з старої церкви.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Їдять з ним і жінки якісь?
- ДЖУРА Ні, мій лорде. Ніяких жінок. Тільки стара пані Квіклі та ще одна панна, називається Дол Тіршіт.
- ПРИНЦ ГЕНРІ А це ще що за така язичниця?
- ДЖУРА Підходяща, пристойна пані, мій лорде. І родичка могому панові.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Мабуть, така родичка, як парафіяльна телиця міському бугаєві. Чи ми б не застукали їх коло вечері, Неде?
- ПОЙНС Я ваша тінь, мій лорде. Я йду за вами.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Хлопче, і ви, Бардолфе! Тож ні слова вашому панові, що я вже у місті, добре? Ось вам за ваше мовчання.

Дає їм гроші.

- БАРДОЛФ Я не маю язика, пана.
- ДЖУРА Щодо мене, пане, то я його маю. Але я тримати-му його у послуху.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Прощавайте ж. Гайда!

(Відхід: БАРДОЛФ і ДЖУРА.)

Ця Дол Тіршіт — мабуть, добре битий шлях.

- ПОЙНС Переконаний, що такий самий, як між Лондоном та Сент Олбенсом.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Слухай но, як би то нам побачити Фалстафа вночі — отак, в його правдивому вигляді, коли він відданий сам собі? Але щоб він нас при тому не бачив?

*Леді Персі — Маргарет Лейтон.
Театр «Олд Вік», Лондон, 1945*

*Margaret Leighton as Lady Percy.
The Old Vic Theatre*

ЛЕДІ ПЕРСІ

Але тоді аж, як від короля
Вони терен здобудуть, аж тоді лиш
До них приеднуйтесь. Ви дужче дужчим
Так зробіть, як то ребро гострїнь
Підсилює в ножа. Заради нас

І нашої любови — хай самі
Найперше спробують. Таж син ваш першим
Поліг, від чого й стала я вдовою.
О, хоч би як я довго ще жила, —
Життя й очей не стане, щоб мені
Оплакати ту пам'ять дорогу,
Щоб виростити з сліз галузку в небо
На мужа честь шляхетного мого.

НОРЗЕМБЕРЛЕНД Ну, годі вже. Ходіть зо мною. Дух мій —
Немов приплив морський, що піднесеться
На мить одну — і вже шумить назад.
З архієпископом я дуже хтів би
Зустрітись, але тисячі причин
Мені тримають. Я в Шотляндію рушаю:
Там я пробуду, поки вислід змагу
І час утворять нашу перевагу.

Відхід.

4

Істцін, кімната у шинку «Кнурова голова».
Вихід: ФРЕНСІС та інший ПОДАВАЛЬНИК.

ФРЕНСІС Якого чорта ти сюди притаскав? Таж знаєш, що
сер Джон терпіти не може печених яблук.

ПОДАВАЛЬНИК А й правда. Принц якось поставив перед ним
миску отаких яблук та й каже: он тут іще п'ять
сер Джонів. Ну й сміху! А тоді ще ізняв бриля
й говорить: «Поручаю, — каже, — поручаю себе
шістьом круглим, сухим та зів'ялим лицарям.»
Ну, а той, звісно, й розсердився. Та може вже ж
забув?

ФРЕНСІС Ну, нехай. Накривай на стіл. Та поглянь, може
можна де найти Снікову банду. Панна Тіршіт
саме в охоті послухати трошки музики. Біжи.
Там дуже задушно, де вони вечеряли, вони зго-
товилися вже вийти відти.

ПОДАВАЛЬНИК Слухай но, а ти ж знаєш, що тут зара буде принц із паном Пойнсом? Вони хтять надіти наші куртки й хвартухи, а сер Джон щоб не знав. Бардолф казав.

ФРЕНСІС Оттакої! Ох то ж і штука буде, щоб мене грім побив! Ну й хитра ж витівка буде!

ПОДАВАЛЬНИК То я погляну, чи найду Сніка.

Відхід: ПОДАВАЛЬНИКИ. Вихід: ХАЗЯЙКА та ДОЛ ТІРШІТ.

ХАЗЯЙКА Ось тут, серденько, найкраща тімпература, ййбо. Ходіть, ваш пульсик б'ється, як ліпше й не бажати. А личко ж у вас, мов тая рожка, ййбо, таке свіженьке та червоненьке. А й правда, то ще від того, мабуть, що ви хильнули отого канарського. А воно ж таки чудове, чи не так? Аж душу проймає та отак-о підстьобує, чи не так? А що вже запахує! А кров ворушить ще заки вступиш вимовити: «Ох, що воно таке?» Ну, то як ви чувствуетесь?

ДОЛ Краще, ніж було... Ху-у-у!

ХАЗЯЙКА Оце добре! Як настроїй добрий, то воно варте золота. Он іде сер Джон.

Вихід: ФАЛСТАФ співаючи.

ФАЛСТАФ Як перший раз Артур до двору — —
Спорожни но там уринал.

(Відхід: ФРЕНСІС.)

Він гідний був король — —
Ну, як почуваетесь, панно Дол?

ХАЗЯЙКА Трохи було занудило. Йй бракує переляків. А так нічого, гаразд.

ФАЛСТАФ Така й уся її секта. Як їх не перелякати, то вже й слабують.

- ДОЛ Ви, замазуро! Чи то й уся втіха, що від вас маю?
- ФАЛСТАФ То ви виробляєте замазур, панно Дол.
- ДОЛ Я їх виробляю? Ненажир і хвороба їх роблять, не я.
- ФАЛСТАФ Сількісь, ненажер помагає робити кухар. Ну, а ви то помагаєте робити хвороби, Дол. Ми ловимо від вас, Дол, ми ловимо від вас такі дарунки, моє бідне добротинство, такі дарунки — — Погодьтеся, погодьтеся з тим.
- ДОЛ Авжеж: хапаєте наші ланцюжки та перли.
- ФАЛСТАФ Гей, ланцюжки та перли та намиста — — Ви ж знаєте, хто хоробро служить, той повертається з поля кульгаючи. Хоробро служити це — пертися наперед, пробивати пролом тим списом, що його хоробро нахилено наперед. Ну, а тоді хоробро бігти до лікаря, а потім чоловік сидить хоробро вдома, обтяжений пригодою.
- ДОЛ На шибеницю вас, замурзаний їжаку, на шибеницю!
- ХАЗЯЙКА Ййбо, це у вас стара поведенція. Ви ніколи не зустрічаєтеся так, щоб не сваритися. Ййбо, правду кажучи, ви обое-рябое, неначе дві сухі грінки, що одна на другу схожа. Бо що одно з вас має, того друге не має, а вдвох ви не зносите одно одного. А мусіли б зносити, ййбо, мусіли б. Котресь із вас, кажу, мусіло б носити на собі друге. То ви, Дол, мусите на собі його носити, бо з вас посудина, як то кажуть, слабша, та ще й порожня.
- ДОЛ Та чи ж може слабка посудина знести на собі отаку повну бочку? То ж ціле підприємство з бёрдоським вином. Я не бачила ще корабля, щоб отак був вином навантажений. Та гаразд. Ходи до мене, Джеку, я хочу з тобою приятелювати. Ти ж ідеш на війну. Ох, чи побачусь я з тобою ще коли, чи ні, до того всім байдуже.

Вихід: ФРЕНСІС.

- ФРЕНСІС Пане, хорунжий Пістол чекає внизу. Хотів би з вами говорити.
- ДОЛ Повісити того задаваку! Такого брудного рота нема в усій Англії.
- ХАЗЯЙКА Коли він задавака, та ще й брудноротий, то не пускайте його сюди. Ні, заклинаюся вірою своєю, я мушу жити з моїми сусідами, я не хочу задавак. Я ще маю славу без опороку і добре своє найкраще мення. Замкніть двері, сюди не ходять задаваки. Я ще не жила покищо так, щоб тепер мати в себе задавак. Та прохаю ж вас, двері замкніть.
- ФАЛСТАФ Чуєш, хазяйко?
- ХАЗЯЙКА Вгамуйтеся, прохаю вас, сер Джоне. Ми не пустимо сюди ніякого задаваку.
- ФАЛСТАФ Та чуєш ти, то мій хорунжий! То значить: прaporkоносець.
- ХАЗЯЙКА Тринди-ринди, сер Джоне. Не верзійте мені такого. Задавака, що прапор носить, ані-ні не поточиться в мої чотири стіни. Он пан Тізік казав мені, а то й не далі, як минулої середі, казав, «я в добрій, каже, вірі, сусідко Квіклі», їйбо, так і казав, а ще й наш батюшка був, Дамб. Ну й каже: «Сусідко Квіклі, каже, пускайте тих людей, що виховані, про вас, каже, погано говорять.» Отак сказав. Я можу сказати й чого. «Бо, каже, ви чесна жінка, ви потребуєте доброї юпінії про себе, тому, каже, возьміте до уваги, щоб пускали гостей добрих, каже, а не задавацьку кумпанію.» Ні, ні, тут не буде він. Ви б перехристилися й поблагословили його, коли б почули, як то він казав. Ні, ні, не хочу я ніяких задавак.
- ФАЛСТАФ Та слухай ти, хазяйко, він не задавака. Він су-мирний брехун. Їйправо, він дасть себе ляскати,

як цуцика. Він не задаватиметься навіть перед гиндичкою, як та напизиться на нього. Поклич його, хлопче, сюди.

Відхід: ФРЕНСІС.

ХАЗЯЙКА Кажете, тільки брехун? Ну, тоді добре. Чесним людям я мою хату не замикаю. Але задавак не терплю. Щоб моя правда так жила, зо мною кольки робляться, коли хтось задаваку згадує. Чуєте, панове, як мене трясе? Бачите докази? Тож будьте певні.

ДОЛ А таки так, справді трясе.

ХАЗЯЙКА Може не трясе? Трясе, трясе. Трясуся, неначе осиковий лист. Не можу витерпіти задаваку.

Вихід: ПІСТОЛ, БАРДОЛФ і ДЖУРА.

ПІСТОЛ Добри вечір, і з вами Бог, сер Джоне!

ФАЛСТАФ Гостинно просимо, прапорonoсцю! На, Пістолє, маєш тут кухоль вина. Я наладую ним тебе, а ти розладуйся на мою хазяйку.

ПІСТОЛ Я розладуюсь кулями двома, сер Джоне.

ФАЛСТАФ Кулями не вийде, Пістолє. Вона непробивна для пістолів. Її тим не образите.

ПІСТОЛ Тоді на вас, о панно Доротєє, — тоді, дозвольтє, розладуюсь я на вас.

ДОЛ Розладуєшся на мене? Я зневажаю вас, негідний компаньйоне! Ах ти ж злидень, ах ти ж плісінь. Геть руки! Ти й сорочки порядної на собі не маєш. Я таки наїдок, та не для вас, а для вашого пана, чув?

ПІСТОЛ Я знаю вас, дівичє Доротєє.

ДОЛ Забирайся ти, торбохвате! От їйбо так і жбурну тобі кухля у щелепу. Ще й заграє, ич, слимак ти запліснявілий. Пляшка ти пивна, ручка від корзини, крутіяка смердючий! Забирайся геть,

кажу. З яких то пір, ой світоньку мій милий, з яких то пір отак рознахрапився? Таж тільки дві бурульки на плечах, а можна подумати, що ти-сяча.

- ПІСТОЛ Дозволь мені, мій Боже, доти жити, аж поки в неї комір відрубаю і помну!
- ФАЛСТАФ Не треба, Пістолі. Я хотів би, щоб ви нас залишили, щоб не обтяжували нашого товариства, Пістолі.
- ХАЗЯЙКА Ні, добрий копитане Пістолі, тут не можна, милий копитане Пістолі.
- ДОЛ Копитан! Ти одворотний, проклятий брехун, а не копитан. І не соромишся, коли тебе копитаном кличуть? Та якби у моїй душі були копитани, то тії копитани так би тебе змолотили копитами, що забув би ти й мення, що їх собі взяв не заробивши. Ви, копитан? Ви раб. Чого? А от чого: бо рвеш брижі в бідної повії у розпутному домі, он чого. Він копитан! Та повісити його, падлюку! Він живе з самих сухих хлібних шкоронок та з сливок запліснявілих, отаких-о-о, ве, ве, ве! Копитан! Світку милий, та коли на таку падлюку кажуть «копитан», то й слово стає огиджене. А то ж таке гарне слово: «копитан»! Ні, ні, справжні копитани мусять висловитися проти того, щоб їх мення бруднили.
- БАРДОЛФ Слухай но, найдобріший прапороносцю, йди відсіля.
- ФАЛСТАФ Дол, а ходи но сюди.
- ПІСТОЛ Ні, не зроблю цього! Капрале Бардолфе, її я міг би розірвати. На ній помщусь, я прагну бути помщеним.
- ДЖУРА Прошу тебе, послухайся, йди собі.
- ПІСТОЛ Ні, спершу прагну проклятою бачити її: аби Плутон своєю власною рукою її потяг у озеро прокляте, в пекельну глибину Еребу, і щоб там він найогиднішими муками її та й мучив! Несіте гак

і шнур сюди, кажу я. Геть, геть, собаки! Гетьте, наволоч! А чи немає тут Ірени?

ХАЗЯЙКА

Добрий копитане Пістоле, заспокойтеся. Уже дуже пізно, справді. Та благаю ж вас, не дратуйтеся.

ПІСТОЛ

Ви тільки гляньте, що за гумореса!
Чи Азії тим випещеним шкапам,
Що тільки тридцять миль на день проходять,
Цезарі й Ганнібали-Канібали,
Троянці грецькі ще й троянські греки —
Рівня? О ні, вже краще хай прокляття
На них із їхнім князем Цербером
І хай вже краще небеса гарчать!
За дріб'яз чи бруднитимемо пальці?

ХАЗЯЙКА

Ой Боже ж мій, які гіркі слова

ВАРДОЛФ

Ідіть собі, прапороносцю, бо буде знову з того гармидер.

ПІСТОЛ

Да вигибають люди, мов собаки!
Да сипляться корони, наче шпильки!
Кажіть мені: нема Ірени тут?

ХАЗЯЙКА

Божуся вам, копитане, тут нікого такого немає.
Ой лишенько, чи ви ж думаєте, я б вам її відмовляла? Заради Бога, будьте тихше.

ПІСТОЛ

Тоді насичуйся і гладшай, о прекрасна
Моя ти Каліполіс! Дай вина нам.
Si fortuna me tormenta, sperato me contenta.
Чи налякають залпи нас? О ні!
Хай вогнепалить ворог злий — дарма!
Вина, о серце, а сама — лягай.

(Знімає й відкладає меч.)

Чи ми вже сповнилися по самі гудзики й перебуваєм при кінцевім пункті, і жадного et cetera не буде?

ФАЛСТАФ

Пістоле, я хотів би супокою.

ПІСТОЛ

Мій лицарю премилый, твій кулак я поцілую.
Що, хіба не зріли ми семизір'я?

ФАЛСТАФ Хлопче, а дай но мені мою рапіру.
ДОЛ Ой, я прошу тебе, Джеку, я прошу тебе, не треба рапіри.
ФАЛСТАФ Ану — униз по східцях!

З рапірою насувається на ПІСТОЛА.

ХАЗЯЙКА Та й милений же мені гармидер! Присягаюся, вже більше не триматиму шинка. Буде вже з мене тих знемог та переляків. Ой, а то вже станеться душогубство! Ой! Ой! Сховайте вашу оголену зброю, сховайте вашу оголену зброю!

Відхід: БАРДОЛФ та ПІСТОЛ борюкаючись.

ДОЛ Джеку, заспокійся, прошу тебе. Негідника вже нема, він щез, як дим. Ах ти ж, мій маленький відважний байстрюченьку!

ХАЗЯЙКА Він вас у пах не вразив? Мені здалося, що він прошив вам живіт.

Вихід: БАРДОЛФ.

ФАЛСТАФ Що, випер його за двері?

БАРДОЛФ Еге ж, пане. Він п'яний у димину. Ви пошкодили йому, пане, плече.

ФАЛСТАФ А чого він ліз до мене?

ДОЛ Ах ти ж, мила моя маленька шельма! Бідна моя малпочко, як же ти спітнів. Іди до мене, я витру тобі мордочку. Дурненький мій, я й справді тебе люблю, їйбогу. Та ти ж відважний, як троянський Гектор, ти вартий п'ятьох Агамемнонів, ти в десять разів ліпший, ніж дев'ять героїв. Ах ти ж, пустунчику мій!

ФАЛСТАФ От негідник! Я розірву його, як стару ковдру.

ДОЛ Зроби це, зроби! Як ти це зробиш, я візьму тебе під нову ковдру.

Вихід: МУЗИКИ.

- ДЖУРА Музики прийшли, пане.
- ФАЛСТАФ Нехай грають. Грайте, панове. Дол, сядь мені на коліна. Такий негідний раб, подумати тільки! А шкода, випорснув від мене, наче живе срібло.
- ДОЛ Ах, коли ти його переслідував, ти був такий величний, як дзвіниця. Ну, кажи мені ти, чистесенький різдвяний кабанчику, коли ти вже перестанеш битися вдень і колотися вночі? Коли вже почнеш латати своє літне тільце для небес?

Вихід: у глибу кону з'являються ПРИНЦ ГЕНРІ та ПОЙНС, перебрані на слуг.

- ФАЛСТАФ Цить, моя люба Дол. Не прорікай, неначе мертва голова. Я забороняю тобі говорити про мій каюк.
- ДОЛ Слухай но, а що за вдача у принца?
- ФАЛСТАФ У принца? Вдача? Та яка в нього може бути вдача! Вдача доброго дурнуватого парубка. Він мусів би скласти іспит у пекаря, з нього був би добрий хліборіз.
- ДОЛ Але кажуть, що Пойнс дуже розумний.
- ФАЛСТАФ Дуже розумний? Пойнс? Та цю малпу повісити треба. Його розум такий грубий, як тюксберійська гірчиця. Розуму він має не більше, ніж дерев'яний молоток.
- ДОЛ Ну а чого ж тоді його принц любить?
- ФАЛСТАФ А того, що в них ноги однаково тонкі, і що він добре кидає диска, і їсть морських в'юнів та кріп, і п'є із свічок недогарки, щоб дістати на дні гноти, і грає у довгої лози з хлопчачками, і скакає через з'єднані стільці, і по-майстерному божитися, і ходить навшпиньки у черевиках, що їх ніби з вивісок познімав, і не зводить ні з ким сварки, бо боїться сміливо розмовляти, і має ще багато таких стрибучих обдаровань, що вияв-

Хазяйка — Пагай, Фалстаф — Вільгельм Дігельман, Доллі Тіршіт — Ельза Бассерман, Джура — Екерсберг. Вистава Макса Райнгардта, Берлін, 1912

Pagay als Frau Hurtig, Wilhelm Diegelmann als Falstaff, Else Bassermann als Dortchen Lakenreißer, Eckersberg als Page. Max Reinhardt-Inszenierung

ляють сприт тіла й кваліть розуму, і тому то принц його й терпить, бо принц і сам такого роду парубок, і якби їх покласти поруч на терези, то треба тільки волосинки, щоб переважила та чи та шалька.

ПРИНЦ ГЕНРІ Ну, то не повідрубувати вуха цій колесній маточині?

ПОЙНС Його слід витріпати на очах його волочашої.

ПРИНЦ ГЕНРІ Ти тільки подивись, як дідуган лащить, коли вона чухає йому потилицю. Як папуга.

ПОЙНС Чи це не диво, що бажання переживають можливості аж на стільки років!

ФАЛСТАФ Поцілуй мене, Доллі.

- ПРИНЦ ГЕНРІ Сатурн і Венера цей рік у з'єднанні. Що пише на цей випадок календар?
- ПОЙНС Дивіться но, а й той його вогненний трикутник, Бардолф, він і собі шепочеться з старим реєстром свого пана, з його записною табличкою, з його пам'ятковими нотатками.
- ФАЛСТАФ А ти не влєсливо мене цілуєш?
- ДОЛ Та їйбогу ж, я цілую тебе від найщирішого серця.
- ФАЛСТАФ Ох, старий я вже, старий я вже.
- ДОЛ Я люблю тебе більше, ніж когось із тих підлих жовтодзьобів.
- ФАЛСТАФ З якої матерії ти бажала б собі спідницю? Я одержу гроші в четвер, але очіпочок ти вже взавтра матимеш. Заспівай но якоїсь веселої. Скоренько, бо вже стає пізно. А тоді підемо спати. А коли я відйду, то ти мене й забудеш.
- ДОЛ Ой, не кажи так, бо їйбогу плакати му. Ось побачиш, я й раз у гарно не вдягнуся, аж поки ти не повернешся. Дочекайся тільки кінця.
- ФАЛСТАФ Як там з вином, Френсісе?
- ПРИНЦ ГЕНРІ та ПОЙНС *(виступаючи наперед)* Зараз, зараз, пане!
- ФАЛСТАФ А-а, короля нешлюбний сину! А ти чи не Пойнс, його брат?
- ПРИНЦ ГЕНРІ Ти, земна куле гріховних країн, яке ти життя провадиш?
- ФАЛСТАФ Краще, ніж ти. Я шляхтич, а ти он пиво носиш.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Воістину так, пане. Але я не тільки пиво ношу. Ми прийшли винести вас — за вуха.
- ХАЗЯЙКА Ой Боженьку мій, то то ви, ваша милосте? Прибули вже до Лондону? Ой, та й просимо ж вас гостинно, нехай Бог благословить твоє миле обличчя! Ісусоньку мій, то то ви прибули вже з Велзу?

- ФАЛСТАФ Скурвий ти сину, мішанко величності з боже-
віллям! Кленуся оцим легеньким тілом і цією
важкою кров'ю, що сидить у мене на колінах:
мені приємно тебе привітати!
- ДОЛ Що таке, гладкий ви дурню? Що ви мелете?
- ПОЙНС Мій лорде, от побачите, він усе оберне на жарт
і уникне вашої помсти. Ви повинні вхопити його
зопалу.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Гей ви, салотопе! А що це ви таке говорили тут
на мене перед цією чесною, доброчинною, вихо-
ваною жінкою?
- ХАЗЯЙКА Нехай же Бог благословить ваше добре серце.
А вона ж бо така справді й є, от їй-богу!
- ФАЛСТАФ А хіба ти чув мене?
- ПРИНЦ ГЕНРІ Так, я чув. І ти мене впізнав, так само, як і тоді,
коли тікав при Гедсгілі. А говорив лише для то-
го, щоб випробувати моє терпіння.
- ФАЛСТАФ Ні в якому разі! Я й не гадав, що ти був на під-
слухах.
- ПРИНЦ ГЕНРІ А як ні, то, значить, ти мав намір за моєю спи-
ною зневажити мене. І тоді я вже знаю, як по-
вестися з тобою.
- ФАЛСТАФ Ні, Галю, я не зневажав тебе. Кленуся честю, не
зневажав.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Ти не зневажав мене? Не називав мене учнем
пекаря і хліборізом, і ще не знаю чим?
- ФАЛСТАФ Ні, Галю, я не зневажав тебе — —
- ПОЙНС Не зневажав?
- ФАЛСТАФ Ні, Неде, не зневажав. Мій чесний Неде, я не
зневажав його в душі моїй. Я говорив лише на
нього усяке перед цими волочащими, але тільки
для того, щоб волочащі не закохалися в нього,
бо з того була б біда. Ось так було. А робивши
так, я турбувався про його добру славу, турбу-

вався як товариш і як вірнопідданий. Ось як воно було. І твій батько тільки подякував би мені за це. А в душі я вас не зневажав, Галю, не зневажав, Неде, ні, мої хлопці, я не зневажав вас.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Добре, тепер дивися. Хіба не чистий страх, хіба не звичайне боягузтво змушують тебе кривдити цю добродішну пані, щоб налагодити з нами знов? Чи вона ж волочаща? А чи й твоя хазяйка з волочащих? І чи й твій оцей хлопчик з волочащих? І чи й чесний Бардолф, чие благоговіння аж горить у нього на носі, теж волочащий?

ПОЙНС

Відповідай, ти, трухлява колодо, відповідай!

ФАЛСТАФ

Злий враг затаврував Бардолфа навіки, без рятунку. З його пики він зробив таємну кухню, де Люципер тільки те й робить, що смажить п'яниць. Щодо хлопця, то він, звичайно, має над собою доброго ангола. Але й нечиста сила ним теж обладує.

ПРИНЦ ГЕНРІ

А жінки?

ФАЛСТАФ

А жінки? Одна з них уже в пеклі і горить бідною душею своєю. Щождо другої, то їй я винен гроші. Чи вона за це проклята, я не знаю.

ХАЗЯЙКА

Ні, ні, за це не проклята, я вас запевняю.

ФАЛСТАФ

Ні? Ну, то й я думаю, що ні. Тим робом ми з нею й розквиталися. Але стривай. Он що: є інше обвинувачення супроти тебе. У твоєму шинку страждає м'ясо. Воно страждає від того, що його їдять, і то якраз тоді, коли закон держави забороняє ці страждання. І ось я й гадаю: саме за це ти завеш.

ХАЗЯЙКА

Таж усі харчівні так роблять! І що там, зрештою, значить одно плічко або два баранини на цілий піст?

ПРИНЦ ГЕНРІ

Ви, пані — —

ДОЛ

Що ви кажете, ваша милосте?

ФАЛСТАФ Його милість каже щось таке, проти чого все його м'ясо бунтує.

Чути стукіт у двері.

ХАЗЯЙКА Хто то стукає так голосно? Френсісе, ану глянь но.

Вихід: ФРЕНСІС відчиняє і вводить ПЕТО.

ПРИНЦ ГЕНРІ Що таке, Пето? Що нового сталося?

ПЕТО Король, ваш батько, вже в Вестмінстері. Із півночі туди примчало з двадцять Гінців утомлених, знеможених. А я в дорозі капітанів стрів, Спітнілих, без шапок, — гатили в двері Шинків, сер Джона Фалстафа шукавши.

ПРИНЦ ГЕНРІ Кленуся небом, Пойнсе, час коштовний Ледаче гаємо, — а туча-буря Повстань зринає з чорного туману Й на голови оголені нам крапле... Гей, меч і плащ! Фалстафе, надобраніч.

Відхід: ПРИНЦ ГЕНРІ, ПОЙНС, ПЕТО та БАРДОЛФ.

ФАЛСТАФ Ех, найсмачніший шматочок ночі залишився. а ми повинні звідси йти і залишити його непокуштованим.

(Чути стукіт у двері.)

Головкою!

(Вихід: БАРДОЛФ.)

Що там таке? В чому справа?

БАРДОЛФ Ви мусите негайно вийти надвір. Там з двадцять копитанів на вас чекає.

ФАЛСТАФ (до ДЖУРИ) Заплати музикам, хлопче. Прощавай, моє хазяйко. Прощавай, моя Доллі. Бачите, мої добрі дівчата, як то розшукують заслужених людей.

Незаклопотані можуть собі спокійно спати, а от людей діла завжди кличуть до діла. Прощавайте, добрі мої дівчата. Якщо мене не пошлють зараз, я ще побачуся з вами перед відходом.

ДОЛ

Ой, я аж говорити не можу, так мое серце заходиться! Ну як не трісне! Милий Джеку, та гляди ж себе там.

ФАЛСТАФ

Прощавайте, прощавайте.

Відхід: ФАЛСТАФ і БАРДОЛФ.

ХАЗЯЙКА

Ну та вже ж, прощавай. Довго знала я тебе: як ото пристигне стрючковий горох, то це вже буде ма'ть двадцять і дев'ять років. І був з тебе найчесніший та найвірніший серцем чоловік. Ех, прощавай, нема ради!

БАРДОЛФ (зовні) Панно Тіршіт!

ХАЗЯЙКА А що там таке?

БАРДОЛФ (зовні) Скажіть панні Тіршіт, щоб ішла до мого пана.

ХАЗЯЙКА Ой, біжи, Дол, біжи... Біжи, добра Дол...

Відхід: ДОЛ хлипаючи, за нею ХАЗЯЙКА.

ДІЯ ТРЕТЯ

1

Вестмінстер, у палаці.

Вихід: КОРОЛЬ у нічному одязі і СЛУГА.

КОРОЛЬ

Покличте графів Воріка та Серрі.
Та спершу хай вони перечитають
Оці листи та обміркують добре.
Зробіть це хутко.

(Відхід: СЛУГА.)

Як багато тисяч
Найвбогіших моїх підданців зараз
Відпочивають сном... О сні! О ніжний
Мій сні! Відгучлива природи нянько,
Як я тебе сполохав, що моїх
Повік не отяжила й в забуття
Мої чуття не кинула ти стрімко!
Чому ти, сні, в задимлених хатах
Так витягаєшся і на полу,
Втихавши під гудіння мух нічних,
А в величі кімнати запашні,
Під дорогі завіси не приходиш
Почути милий наспів колисковий?
Морфею мій тупий, чому лягаєш
Ти в постіль просту та гідку, минавши
Кімнату сну у короля, немов
Нічного сторожа, що б'є вночі на гвалт?
Ти в юнги на головокрутній щоглі
Стуляєш очі, колисаєш мозок,

Король — Вільям Чарлз Мекреді (1793—1873)

William Charles Macready as the King

Під час, коли вітри перегинають
Верхи голів потворні хвиль убивчих,
Що з гуркотом глухим до хмар летючих
Чіпляються й в гармидері отому
Спроможні й смерть збудити. Сторонничий
Ти, сні! Спочинок мокрому до нитки
Морському хлопчаків ти даєш,
Та ще й під лютий час, — а от у тиші
Нічний ти відмовляєш королеві.
Що ж, люди добрі, — спить! У сні вам охорона:
За вас не спить важка на голові корона.

Вихід: ВОРІК і СЕРПІ.

- ВОРІК Вітаю їх величність добрим ранком.
- КОРОЛЬ Вже ранок, лорди?
- ВОРІК Вже на другу йде.
- КОРОЛЬ Тоді і вас із добрим ранком. Лорди,
Читали ви, що я вам передав?
- ВОРІК Читали, мій королю.
- КОРОЛЬ Тож відчули,
Як тіло королівства прогнило?
Недуга вже до серця підступає.
- ВОРІК Як розстроюдене саме лиш тіло,
До добра рада й трошки медицини
Відновлять сили. Вірте, мій королю:
Норземберленд небавом прохолоне.
- КОРОЛЬ О Боже, що один лиш сам читаєш
Ти книгу долі! Та якби то можна
Й для нас було б переворотам часу
Рівняти гори з ґрунтом, а важкою
Своею формою натомлені
Материки в моря перетопивши,
Поширювати пояс берегів
На стегнах у Нептуна! Випадки
Сміються з нас, наповнюючи келих
Відмінами напоїв різних нам.
Якби щаслива юність наперед
Крізь розвиток подій та й прозирала
Загрозу згуби й кожную небезпеку,
То, книгу враз захрюпнувши, померла б.
Ще й десять років не пройшло, як Річард
З Норземберлендом друзями були
Затрапезними, — а по двох роках
Пустились воювати! Вісім років,
Як Персі був моїй душі найближчий,
Мов брат, моїми справами трудився,
Любов, життя — все клав мені під ноги:
Бож саме через мене й Річардові
У вічі кинув виклик він. Здається,

Хтось був при тому з вас? (До ВОРИКА.) Либонь,
кузене

Мій Невіле, то ви? Норземберлендом
Доведений до сліз, промовив Річард
Слова тоді пророчі: « Ти — драбина,
Норземберленде, по якій на трон
Мій добереться родич Болінгбрук.»
А це ж тоді й на мислі ще не мав я!
Будь свідком Бог: державна лиш конечність
Мій добереться родич Болінгбрук.»
«Ще прийде час», так далі він провадив,
«Ще прийде час, коли дозріє гріх
І вибухне гнилизною!» Словами
Такими він передсказав тоді
Сучасний дружби нашої розрив.

ВОРИК

Це всіх людей історія життя:
Вона й в часах померлих теж відбита.
Хто спостеріг, пророкувати може
Найближчий збіг речей в загальних рисах, —
Отих речей, які ще не ввійшли
В життя, які у зерні ще, у кволих
Початках сховані лежать. Так речі
Час, мов курчат, висиджує в гнізді.
І саме на конечності такій
Міг Річард передбачення кріпити,
Мовляв, могутній той Норземберленд,
Фальшивий з ним, фальшиве зерно й далі б
Вирощував, — і був би фальш бездонний,
Якби не ви.

КОРОЛЬ

Чи все ж це доконечне?
Гаразд, зустріньмо це як доконечність.
Якраз те слово кличе нас тепер.
Архиепископ і Норземберленд,
Як кажуть, мають тисяч п'ятдесят?

ВОРИК

Того не може бути, мій королю.
Таж розголок, неначе гук луни,
Подвоєє в зростанні страхом числа.
Йдіть спати, ваша милосте, вас прошу.
Життям кленуся, пане мій, що сили,
Вже послані, звитяжать дуже легко.

Для втіхи ж більшої я сповіщу вас
Про те, що я тепер довідався певно:
Глендауер помер! Були два тижні,
Ваша величносте, недужі ви.
І ці часи незатишні, звичайно ж,
Побільшували зло.

КОРОЛЬ

Хай буде так.

Та лиш війну домашню збудем з рук, —
В Землі Святій походу збудим гук.

Відхід.

2

Перед домом судді ШЕЛЛО у Глостерширі.

*Вихід: ШЕЛЛО та САЙЛЕНС із різних сторін із СЛУГАМИ,
у глибу кону МОЛДІ, ШЕДДО, ВОРТ, ФІВЛ та БУЛКАФ.*

- ШЕЛЛО Проходьте, проходьте, проходьте, пане. Дайте мені вашу руку, пане, дайте мені вашу руку. Раненько рухаєтесь по дорозі. Як мається мій добрий кум Сайленс?
- САЙЛЕНС Доброго ранку, добрий куме Шелло.
- ШЕЛЛО А як мається моя кума, а ваш постельний друг? І ваша прекрасна донечка, а моя хрищениця Оленка?
- САЙЛЕНС О, неначе чорний дрізд, куме Шелло.
- ШЕЛЛО І як світ стоїть, закладаюся, що мій кузен Вільям став уже добрим школярем-латинником. Чи він ще в Оксфорді?
- САЙЛЕНС Атож, пане, і на цілковитому моєму утриманні.
- ШЕЛЛО Отже, незабаром він уже до правничої школи перейде? Його років я вже був у Сентклементській школі, де, я гадаю, ще й понині говорять про шаленого Шелло.
- САЙЛЕНС Вас, куме, тоді звали Шелло-дужак.

- ШЕЛЛО Авжеж, авжеж, якось мене вже та звали тоді, авжеж. Бо я був хлопець хоч куди і де завгодно. Одного й того самого часу там були: я, маленький Джон Дайт із Стаффордшіру, чорненький Джордж Бер, тоді Френсіс Пікбон, тоді один із Котсволду, Білл Сквілл... Гай-гай, таких завоїстих, як ми були, вже ніде нема. У нас на обліку були всі повії, і крапці з них нам цілком були підпорядковані. А Джек Фалстаф, теперішній сер Джон, був тоді хлопчак, був джурою у Томаса Мобрея, герцога Норфолкського.
- САЙЛЕНС Оцей самий сер Джон, куме, що ходить сюди час до часу і жовніврів набирає?
- ШЕЛЛО Той самий, той самий сер Джон, той самісінький. Пам'ятаю, він на моїх очах біля воріт школи провалив голову Скогенові. Я сам був і гетьто ще невеличким хлопцем. А того самого дня я бився з якимось Сімсоном Стокфішем, що продавав садовину за Грейзіном. Ісусе, Ісусе, які ж то божевільні дні провели ми тоді... і яка сила моїх старих знайомих за цей час перемерла!
- САЙЛЕНС І ми всі за ними рушимо, куме Шелло.
- ШЕЛЛО А так, а так, рушимо, рушимо, справді рушимо. Ох, так, так. Смерти, як псалмопівець говорить, не минути нікому, всі помруть... А по якій ціні пара волів на Стемфордському ярмарку?
- САЙЛЕНС Їйбогу, куме, не знаю, я там не був.
- ШЕЛЛО Ні, ні, від смерти не втечеш. Чи старий Дабл з вашого міста ще живий?
- САЙЛЕНС Помер, помер.
- ШЕЛЛО Ісусе, Ісусе! Так добре з лука стріляв — і вмер! Прекрасно давав стріл. Джон Гант дуже його любив і завжди багато ставив на нього... Умер! А поціляв ганчірку і за двісті вісімдесят, і навіть двісті дев'яносто кроків. Бувало тільки диуєшся. А почому тепер барани?

- САЙЛЕНС Це як які барани. Десятків два добрих баранів будуть варті з десять фунтів.
- ШЕЛЛО То кажете, старий Дабл помер?
- Вихід: БАРДОЛФ і ДЖУРА.*
- САЙЛЕНС А ось ідуть двоє підлеглих сер Джона, як мені здається.
- ШЕЛЛО Доброго ранку, чесні шляхтичі.
- БАРДОЛФ Прошу вас, скажіть, хто тут буде суддя Шелло?
- ШЕЛЛО Я є Роберт Шелло, пане. І небагатий дідич цього графства, і один із королівських суддів. Чого ви від мене бажали б?
- БАРДОЛФ Копитан мій, сер Джон Фалстаф, вам передєє свое шанування. Небом божуся, ставний з нього чоловік і нестеменний ватажок.
- ШЕЛЛО Пане, він мені приемність тим чинить. Я давно його знаю як доброго вояка. Ну, то як же добрий лицар живе? І осмілюся спитати ще, як пані, його дружини, здоров'я?
- БАРДОЛФ Вибачайте, пане, воякові треба призвичаюватися без дружини.
- ШЕЛЛО Це справді, пане, добре сказано. Вельми добре це було сказано. «Воякові треба призвичаюватися — — » Дуже добре. Хороші слова, похвальні слова, дуже, дуже похвальні. «Призвичаюватися!» Походить від «звичайно», а також від «звичка», «звичай» і навіть «обичай». Дуже добра фраза, дуже хороша фраза.
- БАРДОЛФ Вибачайте, пане, я вимовив лише слово, а ви звете «хвразя». Присяйбі, й я не знаю, що то хвразя. А слово мое я можу й мечем довести, що воно жовнірське слово, і то таке добре слово, що як його скажуть, то наказ іще сильніше гучить. «Призвичаюватися». Я чув таке слово. Це виходить, як ви кажете, людині призвичаювати-

ся, то значить призвичаюватися. Або, як людина призвичаена або гадає так, що — — В нас на те казали: «привикати». Привик, значить і добре.

ШЕЛЛО

Достеменно так... Дивіться, сюди йде добрий сер Джон.

(Вихід: ФАЛСТАФ.)

Дайте сюди вашу добру руку, вашу поважну руку... Слово чести, прекрасний маєте вигляд, і свої роки несете дуже добре. Вітаю дорогого, доброго сер Джона.

ФАЛСТАФ

Гей, та й я радий бачити вас, добрий пане Роберте Шелло! А це пан Шуркард, я гадаю?

ШЕЛЛО

Ні, сер Джоне, це мій кум Сайленс. Він одно-службовець мій.

ФАЛСТАФ

Ах, так? Ну, то, добрий мій пане Сайленсе, вам дуже пасує така мирна посада, чи не так?

САЙЛЕНС

Ви дуже добрі, ваша милосте.

ФАЛСТАФ

Ху, ну й душно сьогодні! А що, панове, чи наготовили ви із півдюжини підходящих рекрутів?

ШЕЛЛО

А як же. Чи не завгодно вам присісти?

ФАЛСТАФ

Будь-ласка. То я хотів би їх побачити.

ШЕЛЛО

Де реєстр? Де реєстр? Де реєстр? Дайте, подивимось, подивимось, подивимось... Так, так, так, достеменно так. То що я хотів сказати? Ага. Пан — — Пан Ролф Молді. Нехай показується, як я викликатиму. Хай виходять, хай виходять, хай буде видно... Де Молді?

МОЛДІ

З вашого дозволу, тут.

ШЕЛЛО

Як гадаєте, сер Джоне? Міцний хлопець, молодий, дужий, ще й з доброї родини.

ФАЛСТАФ

Твоє мення — Молді? Ти, значить, пліснявий?

МОЛДІ

З вашого дозволу, так.

- ФАЛСТАФ Якраз пора настала тебе провітрити.
- ШЕЛЛО Хе-хе-хе... Йй-богу, прекрасно. Речі, що запліснявіли, потребують вітру. Надзвичайно... Справді, добре сказано, сер Джоне, дуже добре.
- ФАЛСТАФ Призначте його.
- МОЛДІ Скільки разів уже мене назначали... Уже б треба дати мені спокій... Моя стара пропаде тепер. Хто буде господарювати вдома? Не треба мене назначати. Тут другим далеко видніше око йти служити, як мені.
- ФАЛСТАФ Тихше, Молді. Ви мусите послужити. Пора, пора тебе й у діло пустити.
- МОЛДІ Пустити? Як то пустити?
- ШЕЛЛО Тихше, чоловіче, тихше. Станьте набік. Чи знаєте ви, де ви перебуваєте? Дальших, сер Джоне? Ну, побачимо. Симон Шеддо.
- ФАЛСТАФ Шеддо означає тінь. Давайте сюди тінь, посидимо у ній. Та з нього, мабуть, і жовнір прохолодний буде.
- ШЕЛЛО Ну, де це Шеддо?
- ШЕДДО Тут я, пане.
- ФАЛСТАФ Чий же ти син, Шеддо?
- ШЕДДО Моеї матері син, пане.
- ФАЛСТАФ Твоєї матері син? Що ж, це не позбавлено ймовірності. І твого батька тінь? Так теж буває. Буває, кажу, так, що в сина й краплі батькової крові не знайдеш.
- ШЕЛЛО Подобається він вам, сер Джоне?
- ФАЛСТАФ Тінь знадобиться на літо. Призначте й його. Нехай наші книги будуть переповнені тіннями.
- ШЕЛЛО Хома Ворт.
- ФАЛСТАФ Де він?

- ВОРТ Тут, пане.
- ФАЛСТАФ Тебе звати Ворт?
- ВОРТ Так, пане.
- ФАЛСТАФ Ти дуже обідраний, Ворте.
- ШЕЛЛО Призначити й його, сер Джоне?
- ФАЛСТАФ Ні, це було б зайво. Одіж висить у нього на спині, а ноги, на яких, властиво, мав би триматися тулуб, занадто патикуваті. Ні, його не треба призначати.
- ШЕЛЛО Хе-хе-хе... Ви розумієтеся на тому, пане, ви розумієтеся. Це треба тільки хвалити... Френсіс Фібл.
- ФІБЛ Тут, пане.
- ФАЛСТАФ Фібле, твій фах?
- ФІБЛ Я жіночий кравець, пане.
- ШЕЛЛО Призначити його, сер Джоне?
- ФАЛСТАФ Можна... Був би він і чоловічий кравець, однаково треба було б призначити. А кажи но, скільки ти дірок у ворожих лавах наробиш? Чи стільки ж, скільки наробив у жіночих спідницях?
- ФІБЛ Нароблю, скільки зможу, пане. Але не більше, як зможу.
- ФАЛСТАФ Добряче сказано, добрячий жіночий кравче, добряче сказано, відважний мій Фібле. Бачу, що ти будеш хоробрий, як розлютована голубка і як велика доблесна миша. Призначте й жіночого кравця, пане Шелло, призначте його з усією заповідливістю.
- ФІБЛ Я дуже хотів би, пане, щоб і Ворт пішов.
- ФАЛСТАФ А я, бачиш, дуже хотів би, щоб з тебе був не жіночий, а чоловічий кравець. Тоді ти міг би так заштопати Ворта, що він став би годящий для

походу. А так він негодящий. Я його й звичайним жовніром зробити не можу, бо жовнір — це провідник багатьох тисяч. Це робитиме потужний Фібл, і на тому він повинен задовольнитися.

- ФІБЛ Я задовольнюся на тому, пане.
- ФАЛСТАФ Дуже тобі за це зобов'язаний, високошановний Фібле. Хто далі?
- ШЕЛЛО Петро Булкаф із лугу.
- ФАЛСТАФ Так? Ану покажіть його, який він?
- БУЛКАФ Тут я, пане.
- ФАЛСТАФ Гей, та цього Булкафа отакими-о булками годувати. Це добрий бичок. Призначте його так, щоб Булкаф аж забулькав.
- БУЛКАФ Ой Боженьку ж мій! Ой-ой-ой, добрий пане мій копитане!
- ФАЛСТАФ Що? Не встигли тебе призначити, а ти вже й рєвеш?
- БУЛКАФ Ой Боженьку мій! Та я ж людина недужа, пане!
- ФАЛСТАФ Яка ж то недуга в тебе?
- БУЛКАФ Простуда вчепилася. Кашляю, пане. Кашель опав мене на королівській службі, як ото я дзвонив на коронації.
- ФАЛСТАФ То нічого. Підеш на війну в теплому халаті. Я дістану тобі його. Ми проженем простуду і зробимо з тебе такого, що ще твої друзі дзвонитимуть про тебе. Всі вже?
- ШЕЛЛО Викликали двох лишніх. Вам належитья лише чотирьох. А тепер — будь-ласка до моєї господи на сніданок.
- ФАЛСТАФ Хай буде так. Випити я з вами вип'ю, а гаятися на те, щоб їсти, не буду... Слово честі, я радий, що вас побачив, пане Шелло.

- ШЕЛЛО О сер Джоне, а пам'ятаєте, як то ми цілу ніч провели у вітряку в Сент-Джорджфілді?
- ФАЛСТАФ Ох, і не згадуйте про те, пане Шелло, і не згадуйте.
- ШЕЛЛО Весела ніч тоді була, що? А чи Ганна Найтвортк ще жива?
- ФАЛСТАФ Жива, жива ще, пане Шелло.
- ШЕЛЛО Ніяк вона не могла від мене відгребтися.
- ФАЛСТАФ Ніяк, ніяк, то правда. Недурно ж вона й говорила, що не може знести загребутого пана Шелло.
- ШЕЛЛО Бачить небо, я її міг просто до люті доводити, аж кров кипіла. А вона тоді добре волочаща була. Чи тримається вона ще?
- ФАЛСТАФ Стара, стара, пане Шелло.
- ШЕЛЛО Так, так, вона вже мусить постарітися. Та вона нічого іншого й вибрати не могла, як тільки стати старою... Стара, стара, певно що стара... У неї ж був уже Робін Найтвортк від старого Найтвортка — раніше навіть, ніж я опинився у Сентклементській школі.
- САЙЛЕНС Себто: п'ятдесят п'ять років тому?
- ШЕЛЛО Еге ж, куме Сайленсе. Ех, коли б то вам довелося те бачити, що ми з цим лицарем бачили! Чи добре я сказав, сер Джоне?
- ФАЛСТАФ Атож. Ми таки слухали опівночі усі дзвони, пане Шелло.
- ШЕЛЛО А слухали, а слухали. Справді, сер Джоне, ми їх слухали... У нас було гасло: «Рубай, хлопці!» Ну й — рубали. Ох, і як же рубали! Та ходімо до мене на сніданок, теж трошки підрубаємо. Боже, які то дні на віку нам траплялися!.. Ходім же, ходім.

Відхід: ФАЛСТАФ, ШЕЛЛО та САЙЛЕНС.

БУЛКАФ Добрий пане, пане капрале Бардолфе, станьте мені другом! У мене є сорок шилінгів хранцузькими коронами для вас. Повірте, пане, що мені йти на війну — однаково, що повіситись. Якби то справа тільки про мене, то я й не турбувався б. А он турбуюся, бо не хочу з приятелями розлучатися, щоб вони не горювали. А за себе я не турбуюся, ні. Тільки за приятелів.

БАРДОЛФ Добре. Ставай набік.

МОЛДІ Не заради себе, добрий пане капрале, а заради моєї старої станьте мені за приятеля. Замовте слово за мене, пане капрале. Хазяйці моїй нема буде кому робити, як я піду в жовніри. Вона стара і допомогти собі не в силі. А за те матимете сорок шилінгів, пане, ось тут вони.

БАРДОЛФ Добре. Ставай набік.

ФІБЛ А я — нічого! От їй-богу, чесне слово, смерти я не боюся. Що вмерти? Вмерти — раз, і нема. Прийдеться ж Богові сплатити колинебудь, що я повинен умерти. Я й ніколи не боявся. Коли мені доля вмерти — гаразд, хай так буде! Коли ні — теж добре. Немає ані одного доброго чоловіка, що не служив би своєму принцеві. Нехай усе йде такою дорогою, якою йде. А той, хто вмер у цьому році, той у майбутньому році забезпечений від смерти.

БАРДОЛФ Ех, добре сказано! Ти славний хлопець.

ФІБЛ Ні, ні, я маю душу не похливу.

Вихід: повертаються ФАЛСТАФ, ШЕЛЛО та САЙЛЕНС.

ФАЛСТАФ Ну, пане, котрі то будуть у мене?

ШЕЛЛО Котрі завгодно, котрі завгодно. Виберіть собі чотирьох.

БАРДОЛФ Пане, на одне слово... Я одержав три хунти, аби звільнити Молді та Булкафа.

- ФАЛСТАФ Гаразд, іди.
- ШЕЛЛО То котрих же ви хочете, сер Джоне?
- ФАЛСТАФ А ви самі мені виберіть.
- ШЕЛЛО Добре. Тоді нехай будуть: Молді, Булкаф, Фібл, Шеддо.
- ФАЛСТАФ Молді й Булкаф? Та що ви! Ні, ні. Щодо вас, Молді, то ви лишайтесь вдома, доки взагалі не будете здатні служити. А щодо вас, Булкафе, то навпаки: запопадливо ростіте, аж доки виростете на потрібний розмір. А тим часом ви мені обидва непотрібні.
- ШЕЛЛО Сер Джоне, сер Джоне, та ви самі собі шкодите. Вони ж найкращі, а я хотів би, щоб ви мали таки найкращих.
- ФАЛСТАФ Чи не хочете, пане Шелло, навчити мене, як вибирати рекрутів? Чи мені клопіт до їхнього зросту, м'язів, статур? Мені аби хоробрий був, пане Шелло. Ось, наприклад, Ворт. То дарма, що вигляд у нього підстаркуватий. Він буде орудувати зброєю так, як ото коваль молотом гатить. А рухатиметься сюди й туди ще швидше від того, що носить пивне відро. А Шеддо, тінь свого батька, має замість фасу профіль. Він коїтиме ворогові неподоланні труднощі: в нього так само тяжко буде поцілити, як у лезо ножа. Він не має для поцілу ані однієї справжньої площини. А коли під час бойових операцій постане проблема відступу, то хто швидше втікати, як оцей кравець жіночий, Фібл? Ні, давайте мені хлопців непрезентабельних. Презентабельних презентуйте собі. А дай но, Бардолфе, Вортові мушкета.
- БАРДОЛФ Ось маеш, Ворте. Держи скісніше. Так, так, так...
- ФАЛСТАФ Ну, орудуйте вашим мушкетом. Ну, гарненько! Так, так, так... Гаразд. Дуже добре. Прекрасно. Давайте мені саме отаких маленьких, худеньких, кривеньких, підстаркуватих та пожолобле-

*Фалстаф — сер Ралф Річардсон.
Театр «Олд Вік», Лондон, 1915
Sir Ralph Richardson as Falstaff.
The Old Vic Theatre*

них! Чи так я кажу, Ворте? Слово чести, з тебе розкішна шельма, Ворте. Держи, тут для тебе шістка за це.

ШЕЛЛО

А все ж не майстер він ще. Не вмів він ще діяти зручно, ще не вмів. Пам'ятаю, як був я ще у

Сентклементській школі, то на Майл'н'Грін, — а я там грав сер Дагонета в дійстві про Артура, — то був там один невеличкий, рухливий чоловічок. Так отой умів орудувати зброєю! Повернеться — і так, і так, і сюди, і туди, та все: пах, пах, пах! Скорчить убік — і знов тут! За все життя не доводилось мені бачити другого такого.

ФАЛСТАФ То добре. Але й ці хлопці ще знадобляться, пане Шелло. Ну, то нехай Бог береже вас, пане Сайленсе. Не буду витрачати багато слів. Прощайте, панове, обидва. Дякую вам красно. Я мушу ще з дюжину миль пройти вночі. Бардолфе, дайте жовнірам обмундування.

ШЕЛЛО Сер Джоне! Нехай Господь вас благословить і нехай проквітнуть усі діла ваші, а нам нехай буде тільки мир. Заїздіть до мене, як вертатиметеся додому, — старе знайомство поновимо. Може й так станеться, що я поїду з вами і до королівського двору.

ФАЛСТАФ Я бажав би, щоб так сталося, пане Шелло.

ШЕЛЛО Я дав слово і я додержу його. Як то кажуть: слово — це людина. Прощайте. Приїздіте.

ФАЛСТАФ Прощайте, мої панове.

(Відхід: **ШЕЛЛО** та **САЙЛЕНС.**)

Вперед, Бардолфе. Ведіть людей.

(Відхід: **БАРДОЛФ** з **РЕКРУТАМИ.**)

Як вернусь, то ще доберусь до цих суддів. Суддю Шелло я вже бачу до дна. Боже, Боже, і чому ми, дідугани, отак ретельно служимо порокові брехні? Ось, наприклад, цей худощий суддя. Наплів він мені дичавини про своє парубоцтво та про свої подвиги розпусні на Гарнбульській вулиці, — а тим часом у нього кожне третє слово брехня. Він її частіше підносить вам до вуха, ніж підносять данину падишахові. Таж

пам'ятаю я його з Сентклементської школи! Він тоді був страшенно подібний до людини, яку після вечері вирізали з шкуринки сиру. А голий, так божуся білим світом, скидався він на роздвоєну редьку, що на ній хтось вирізьбив химерну пичку. І таке воно було мізерне, що його ширини й довжини навіть низькоокий не міг би зауважити. Він мені завжди нагадував примару голоду. А сластун же був, ну просто тобі малпа. Повії так і називали його: мандрагора. Він не давав їм спокою. Та моди наздогнати він ніколи не міг. Своім зачуханим бабам співав він пісень, що їх навчився з насвистів у візників, а при тому ж і клявся, що це пісні його, бачте, уяви — або пісні з його веселущих ночей. І от тепер цей колодач гріха став дідичем та ще й так говорить про Джона Ганта, наче той йому побратимом був. Я ж поклястися готовий, що Ганта він бачив усього раз за життя, і то саме он тоді, коли той провалив йому голову за те, що він зашився межи слуги маршалові. Я ж сам і бачив, як його били. І ще сказав я тоді Гантові, що не варт і рук паскудити об таке миршаве. Цього сухаря з усім його одягом дуже легко можна б заховати у в'юнову шкіру. Та де! Йому й піхва для сопілки була б вельми простора. А от нині в нього і земля є, і бики є. Гарзд. Я заведу з ним знайомство, якщо повернуся. І погані будуть мої справи, якщо я не зроблю з нього собі аж два філософічні камені, що самі здобуватимуть мені золото. Бо якщо манюня плітва-рибка становить поваб для старої щуки, то, за законом природи, я не бачу причини, яка перешкодила б мені ковтнути цього суддю. Аби тільки час пристиг! Буде час, буде й рада. І на тому кінець.

Відхід.

Щось може з милою звідси, виден ворог.
З просторів тих, що їх він засягає,
На перший погляд можна оцінити,
Що тисяч тридцять є його.

МОВРЕЙ

Якраз

Ми так і думали. Назустріч!

Вихід: ВЕСТМОРЛЕНД.

АРХИЄПИСКОП

Хто цей озброєний отаман там?

МОВРЕЙ

Мені здається, це — лорд Вестморленд.

ВЕСТМОРЛЕНД

Здоровить і вітає вас від серця
Принц Джон Ланкастерський, наш полководець.

АРХИЄПИСКОП

Кажіте миром, лорде Вестморленде,
Яку мету прихід ваш має?

ВЕСТМОРЛЕНД

Суть,

Мій лорде, слів моїх зверну цілком
До милости я вашої. Якби
Постав цей бунт між нищих, підлих юрб,
Під'юджуваний люттю, ведений
Кривавими молодиками, несений
Голотою й хлопчиськами, — кажу:
Якби проклятий розрух так з'явився
У вродженому образі своєму,
То ви не ви б були, шановний отче,
Й ці лорди не були б тут — прикривати
Своєю честю гідь кривавого повстання.
Чому ж, мій лорде архибіскупе,
Чий трон громадський мир обороняє,
Чиеї борода рука вже срібна миру
Торкнулася, чиї знання й ученість
Теж миром виховані і чиї
Ці білі шати цноту проявляють,
Голубку миру, дух благословенний, —
Чому ж себе так зле ви перекаляли
З цієї мови миру й милосердя
На грубий і гучний язик війни?
Книжки ви панцерами замінили,
Чорнило кров'ю, ратищами пера,

А проповідь духовну — гуком сурем!

АРХИЄПИСКОП

Чому чиню це? — так стоїть питання.
Я відповім: усі недужі ми,
І наш безпутний, ненажерний час
Довів нас до гарячки, через що
Й кривавимося ми. Король наш Річард
Помер, заражений недугою тією.
Але, шляхетний лорде Вестморленде,
Себе не мислю лікарем, не вхожу
У лави вояків як ворог миру.
З'являюсь радше як війни загроза
Я тимчасова — для дієти душам,
Що занедужали від щастя, і для того,
Щоб від загат очистити життєві
Всі наші жили. Слухайте уважніш.
Від нашого повстання шкоду зважив
Я, як і горе те, що край наш терпить:
Нещастя краю переважає.
Ми бачимо, як плине річка часу:
Шорсткою хвилию обставин вирве
Нас із спокою тихого... Образ
Ми маємо реєстр, який хотіли
Давно вже королеві появити,
Та авдієнції не довелось дійти:
Як тільки нас дійме, й ми вносим скаргу, —
Нам доступ ті якраз перепиняють,
Які найбільше дойняли нас. Днів
Минулих небезпеки, що на нивах
Записані ще видимою кров'ю
На пам'ять, і події щохвилинні —
Ось що нам в руки вклало зброю злу,
Хоч зброєю не розбивати мир,
Ані й галузки в нього відчахати
Ми хочемо, лише установити
Правдивий мир — і назвою, і суттю.

ВЕСТМОРЛЕНД

Коли ж то вам перепиняли доступ?
Чим вас король образив? Хто із перів
Під'юджував його супроти вас,
Що ви ось беззаконну книгу бунту
Божистою печаткою скріпили
І освятили лезо різника?

- АРХИЄПИСКОП Зазнав наш спільний брат — держава — кривди,
Зазнав її і рідний брат мій — це
І спричинило те, що став на брань я.
- ВЕСТМОРЛЕНД Направи тут ніщо не потребує,
А якщо й так, то йшлося б не про вас.
- МОВРЕЙ Чому ж то не про нього? Й не про нас
Усіх, які в минулім шкод зазнали
Й страждаем від обставин цих сучасних,
Що руку шкарубку й важку поклали
На нашу честь?
- ВЕСТМОРЛЕНД Мій лорде Мобрей, час
Іде своїми власними стежками,
І ви пізніше ствердите, що він,
А не король усього винні. Втім,
Ви особисто, як мені здається,
Для скарг на кривду ані крихти ґрунту
Не маєте. Чи вас не відновили
В правах шляхетних батька вашого,
Норфолка герцоґа благої пам'яті?
- МОВРЕЙ Яку ж бо втіху має батька честь
У тім, що відродилося в мені?
Король його любив, але під тиском
Державних справ прогнав його із двору.
А ось тоді, коли удвох на конях,
Що дуба стали й від острог іржали,
У крицю Генрі Болінґбрук і він
Убрані важко, іскри кидали
Крізь діри заборол, і сурми грімко
Оглушували їх, тоді, коли
Ніщо уже спинити не могло,
Щоб кинув спис у груди Болінґбрука
Мій батько, — о, коли король жезло
Вже кинув, і життя його повисло
На тім жезлі, тоді мій батько кинув
Себе й життя усіх, кого пізніше
Мечем насильства Болінґбрук підбив.
- ВЕСТМОРЛЕНД Ви, лорде Мобрей, мовите незнатьщо.
Граф Герфорд в Англії тоді мав славу
Щонайвідважнішого шляхтича.

Хто зна, кому б тоді всміхнулось щастя?
Та якби й став ваш батько переможцем. —
Ніколи б щастя з Ковентрі не виніс.
Бо вся країна голосом потужним
Ненавистю кричала проти нього,
А молитви й любов на Герфорда звертались —
Його обожнювали, шанували
Й благословляли більш, ніж короля.
Та це бо відступ від моєї цілі.
Прийшов сюди він принца-полководця
Почути я, на що ви скаржитесь,
І ознаймити, що уділить він
Вам авдієнцію: все те, що накіпіло
У вас, він вислухає, не вбачавши
В вас ворогів.

МОВРЕЙ

Політика керує
Його пропонуванням, не любов.

ВЕСТМОРЛЕНД

Ви, Мобрею, засліплені в гадках.
Не страх, а ласка в цім пропонуванні.
Бож гляньте: наше військо там стоїть,
Я словом чести запевняю, досить
На себе звірене, щоб не страхатись.
У нас бо більше ймень серед військових.
У нас і вишкіл вищий, гідна зброя,
І в нашій справі більше правоти.
Тому то й розум до сердечности нас кличе.
А не примушеність, як вам здається.

МОВРЕЙ

Хай! Все ж відраджую переговори.

ВЕСТМОРЛЕНД

Тим визнаєте помилки ганьбу:
Гнила підстава доторку не зносить.

ГАСТІНГС

А чи достатні повноваження
Принц Джон від батька має, щоб рішати
У справі нами ставлених умов?

ВЕСТМОРЛЕНД

В собі це титул полководця містить.
Мене дивує марний запит цей.

АРХИЄПИСКОП

Тоді візьміте, лорде Вестморленде,
Реєстр. Тут скарги наші головні.
Якщо направиться все пункт за пунктом

І всі до нас причетні, тут та інде,
Що справу нашу спрагло споглядають,
Дістануть виправдання гідним робом,
Якщо меті та волі нашій буде
Запевнене найскорше здійснення, —
То ми ввійдем у береги сумирні
Й рукою миру зв'яжем наші сили.

ВЕСТМОРЛЕНД Це полководцеві я покажу.
Нехай зійдемося, лорди, на вічу
Обох потуг — творити в Бозі мир.
Як ні —рішать мечі.

АРХИЄПИСКОП Будь так, мій лорде.

Відхід: ВЕСТМОРЛЕНД.

МОВРЕЙ У серце щось підказує мені,
Що жаден пакт не забезпечить миру.

ГАСТІНГС Боятися нема чого. Якщо
Його ми укладемо в безпеці
Широких прав, у здійсненні вимог, —
Стоятиме, немов гора скеляста.

МОВРЕЙ Так, але буде ставлення до нас
Таке, що кожен, ба й несправжній привід
І на порожнім ґрунті королеві
Дасть нинішніх подій згадати посмак.
І будьмо й вірні аж до мучеництва ми, —
Все ж дмухатимуть так на нас ретельно,
Що наше зерно злегшиться в полу, —
А зло й добро в нас більш не розмежують.

АРХИЄПИСКОП Ні, ні, мій лорде. Вже король втомився
Підлизами — недоїдками кривд.
Уже помітив він, що вбити сумнів —
Це породити' двох нащадків дужчих.
Тепер він мусить вимести з-за столу
Свого тих шептунів, які про втрати
Йому нагадують. Та й знає він,
Що чисто виполоти неможливо
Цю землю від підозр, бо вороги
Його і друзі посплітались так

Своїм корінням, що як вирвати
Якогось ворога, то похитнеться й друг.
Подібна ця земля до тої жінки,
Яка, розлютувавши чоловіка
Аж так, що йде на неї з кулаками, —
Мерщій дитину схоплює на руки,
І тільки він шарпнеться бити, як вона
Йому дитину поверта навмисне, —
І зависає вся його рішучість.

ГАСТІНҐС

До того ж розмочалив геть король
Дубці на переступцях попередніх.
Йому струменту для нових бракує,
І він тепер, як лев беззубий:
Загрожує, вкусити ж — зась.

АРХИЄПИСКОП

Це правда.

Я запевняю, отже, дорогий
Мій лорде маршале: цей мир нам буде
Тією перебитою рукою,
Що, зрісшися, стає у місці зламу
Ще дужчою.

МОВРЕЙ

Нехай вже буде й гречка.
Он повертається лорд Вестморленд.

Вихід: ВЕСТМОРЛЕНД.

ВЕСТМОРЛЕНД

Принц тут поблизу. Звольте, шляхетство,
На відстані однаковій між військ
Обох зустрінути його високість?

МОВРЕЙ

Преосвященніший владико, з Богом!

АРХИЄПИСКОП

Несіте наш привіт. Ходімо, лорди.

Відхід.

Інша частина лісу.

*Вихід: з одного боку АРХИЄПИСКОП, МОБРЕЙ, ГАСТІНГС
та їхні ПРИБІЧНІ, з другого — ПРИНЦ ДЖОН,
ВЕСТМОРЛЕНД, ОФІЦЕРИ та ПОЧЕТ.*

ПРИНЦ ДЖОН Гостинно просимо, кузене Мобрей.
День добрий, лорде архибіскупе,
І вам, мій лорде Гастінгсе, й усім.
Архиепископе мій Йоркський, личило б,
Звичайно, радше вам скликати дзвоном
До себе паству — слухати побожно
Святе Письмо у вашім викладі,
Аніж з'являться у залізо вкутим,
Будити бубнами бунтівників,
Слова у меч, життя у смерть мінити.
Хто у монашім серці трон посів
І в ласці соняшній його пристиг,
А зловживає королівський захист, —
О, скільки ж може скоїти він шкоди
У затінку великості такої!
Так з вами нині, лорде біскупе.
Заглиблені були ви в Божі книги,
Були Його парламенту промовцем
І голосом самого Бога нам
Здавались ви, так, посередником,
Об'явником святої волі неба,
Повірником між нею й нашим чином
Понурим. Хто б повірив, що поважне
Становище своє так словживете,
Так використаєте ласку неба,
Немов фальшиві діти ймення князя
Для діл безчесних? Ревність Божій справі
Ретельністю ви в бунті підмінили,
Супроти Божого наступника,
Супроти миру звишнього народ
У юрмища ребелії збивавши.

АРХИЄПИСКОП Шановний принце мій Ланкастерський,
Не є я проти миру з вашим батьком,
Як я й сказав до лорда Вестморленда.

Чуття суспільні час бентежний стряс,
Це він нас до потворних форм удатись
Для нашої безпеки змусив. Я
В частинах і у пунктах надсилав
До ваших милостей претенсії
Всі наші — двір зневажив їх. Тож гідри
Дочку, війну якраз оце й вродило.
Щоправда, грізний зір її ще можна
Зачарувати сном, — задовольнивши
Вимоги справедливі. Збувшись сказу,
До ніг величності втамована
Тоді слухняність ляже.

МОБРЕЙ

А як ні,
То битимемось до останнього
За долю нашу.

ГАСТІНГС

І якщо поляжем,
То інша сила нашу справу перейме.
Не поведеться їй, — тоді із ваших
Побід нещастя зродить помсту, й чвара
Ітиме від нащадка до нащадка
На всі часи англійських поколінь.

ПРИНЦ ДЖОН

Мілке занадто, лорде Гастінгсе,
Мілке занадто дно часи в вас мають.

ВЕСТМОРЛЕНД

Ім ваша милість пояснити зволють,
Наскільки схвалюєте їхні пункти?

ПРИНЦ ДЖОН

Всі пункти схвалюю і всі приймаю,
І честю роду рідного кленуся:
Кривотлумачив дехто волю батька
Мого, втручавшись в його думку й владу.
Мій лорде, кривди всі направимо,
Даю в тім слово. Як його вам досить,
То розпустіте армію по графствах,
З яких походить люд ваш, ми ж свою
Розпустимо — й в обличчі військ
Тут спільно вип'єм і обнімемось:
Хай очі всіх несуть додому знак,
Що в нас відновлено любов і дружбу.

АРХИЄПИСКОП

Порукою беру я слово принца.

(Відхід: ВЕСТМОРЛЕНД.)

Мій добрий пане, хай тут промаршують
Обидва наші війська, щоб ми взнали,
З ким мали битись.

АРХИЄПИСКОП

Лорде Гастінґсе,
Ще до розпущення хай тут пройдуть.

Відхід: ГАСТІНґС.

ПРИНЦ ДЖОН

Надіюсь, лорди, сюніч разом будем.

(Вихід: повертається ВЕСТМОРЛЕНД.)

Чому, кузене, військо ще на місці?

ВЕСТМОРЛЕНД

Це наказали офіцерам ви,
Й розійдуться лише на ваше слово.

ПРИНЦ ДЖОН

Обов'язок свій знають.

Вихід: повертається ГАСТІНґС.

ГАСТІНґС

Лорде, військо
Розсипалося наше, мов бички,
Що познімали ярма з них: біжать
На схід, на захід, південь, північ... Так
Ще школяри додому клекотять
Або на забавки...

ВЕСТМОРЛЕНД

Це добра звістка,
І в нагороду, лорде Гастінґсе,
Тебе — як зрадника — я арештую.
Вас, архибіскупе й Мобрею, — теж.

МОБРЕЙ

Чи чесний це, чи справедливий вчинок?

ВЕСТМОРЛЕНД

А ваш союз — такий?

АРХИЄПИСКОП

Тож слово — в друзки?

ПРИНЦ ДЖОН

Я слова не давав. Я обіцяв лиш
На кривди скарги ваші поладнати, —
І чесно це зроблю як християнин.

Та ви, бунтівники, скуштуєте
Належну за такі діла заплату.
Так по-дурному ви збирали сили —
І так безтямно тут їх розпустили.
Біжіть за втікачами, бийте в бубни!
Не ми — це стріли неба вам погубні.
Гей, шиї зрадників хиліте на колодах —
Це гідні ліжка їм, що враз тамують подих.

Відхід.

3

Інша частина лісу.

Сполох. Утеча й гонитва.

Вихід: з різних боків ФАЛСТАФ і КОЛВІЛ.

- ФАЛСТАФ Якщо ваша ласка, пане: як звати вас, якого ви стану і з якої місцевости?
- КОЛВІЛ Пане, я лицар, а моє ймення Колвіл з Долини.
- ФАЛСТАФ Гаразд. Колвіл ваше мення, лицар звання, а місце мешкання — долина. Колвіл залишиться вашим ім'ям і надалі, але званням буде «зрадник», а мешкатимете ви у вземлищі башти. Втім те вземлище досить глибоке, тож ви все ще будете Колвіл у долині.
- КОЛВІЛ Чи ви не сер Джон Фалстаф?
- ФАЛСТАФ Хто б я не був, пане, але я такий же хоробрий, як він. Чи будете ви піддаватися, чи я мушу пітніти через вас? Але гляди, якщо я пітнітиму, то ці краплі поту стануть слізьми твоїх друзів по твоїй смерті. А тому збуди в собі жах, тремти і проси в мене милосердя.
- КОЛВІЛ Я гадаю, що ви сер Джон Фалстаф, і з цією гадкою я піддаюся.
- ФАЛСТАФ Я маю цілу школу мов у своєму череві, і кожна

ця мова не проказує інакшого мення, окрім мого. Якби мій живіт був якоюсь мірою більш байдужий, то був би з мене найрухливіший хлопець на цілу Європу. А так моє черево, моє черево, моє черево мене доводить до руїни. Та ось іде наш генерал.

Вихід: ПРИНЦ ДЖОН, ВЕСТМОРЛЕНД та інші.

ПРИНЦ ДЖОН Гарячка відійшла, більш, не женіться.
Скликайте військо наше, Вестморленде.

(Відхід: ВЕСТМОРЛЕНД.)

Де, Фалстафе, були ви весь цей час?
З'явилися ви, коли вже все скінчилось?
Ох, слово чести, витівки оці
Ще шибениці спину розторощать.

ФАЛСТАФ Дуже мені жаль, милостивий пане, але саме так і може статися. Я ніколи й не знав, щоб нагородою хоробрости було щось інше, крім догани й засуду. Чи ви бува не гадаєте, що я ластівка, що я стріла, що я куля? Чи маю я, бідолашний та старенький, рухатися з швидкістю думки? З надзвичайною бистротою, на межі можливого, але з точністю до одного ціля прилетів я сюди. Я перервав сто і вісімдесят, і то солідних поштових коней. І ось тут, знеможений від їзди верхи, але чистий і незаплямований, хоробро полонив я сер Джона Колвіла з Долини, найлютішого лицаря і найвідважнішого ворога. Про що це говорить? А про те, що він угледів мене і він піддався мені. Так що я можу сміливо сказати слідом за римлянином із гачкуватим носом: прийшов, побачив, переміг.

ПРИНЦ ДЖОН Це сталося більше від чемности з його боку, аніж від заслуги з вашого.

ФАЛСТАФ Я не знаю, але ось він тут стоїть, а тут я напав на нього. І я прошу вашу милість повеліти, щоб цей остаточний подвиг нинішнього дня було за-

Йдіть, Блонте, з ним та добре стережіть.

(Відхід: КОЛВІЛ у супроводі кількох.)

Шановні лорди, а тепер до двору
Ми поспішим, бо — чув я — батько хворий.
(До ВЕСТМОРЛЕНДА.) Кузене, мчіте з вістю на-
перед
Йому на втіху, ми ж — за вами повільніше.

ФАЛСТАФ

Ласкавий пане, прохаю вас дозволити мені їхати
через Глостершір. А ви ж, прибувши до двору,
будьте мені заступником та замовте за мене
добре слово.

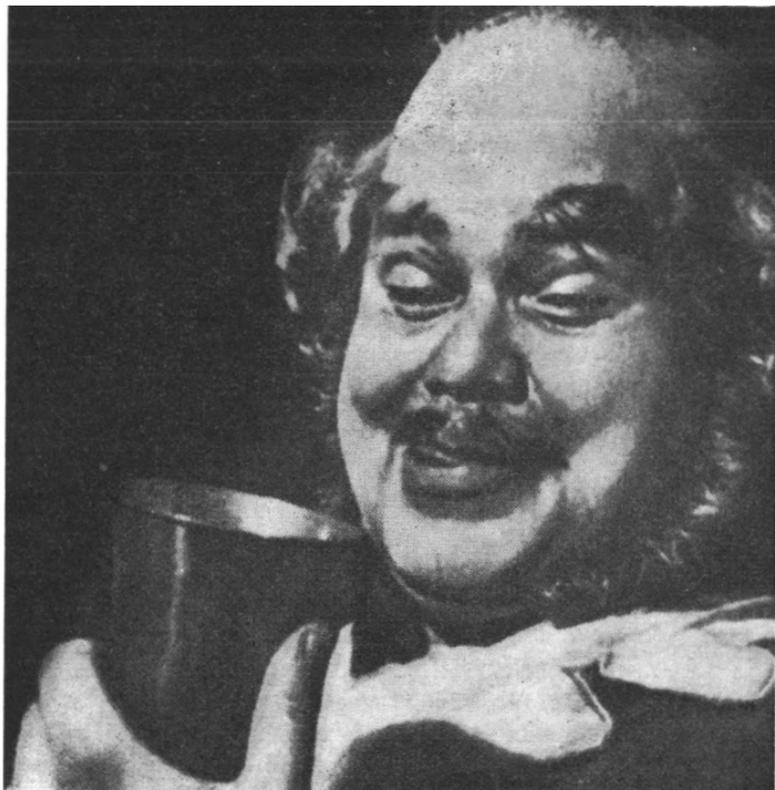
ПРИНЦ ДЖОН

Йдіть, Фалстафе, здорові. Сан велить мій
Не по заслугах прикрасити вас.

Відхід: ПРИНЦ ДЖОН і ПОЧЕТ.

ФАЛСТАФ

А я бажав би, щоб ви для цього досить розуму
мали. Це краще б вам личило, ніж ваше гер-
цогство. Слово чести, цей хлопчина з тверезою
кров'ю не любить мене. І ні одна людина не
спроможна його розсмішити. Втім, це не диво.
Він не п'є вина. З таких сурйозних парубчаків
не буває нічого путнього. Розріджені напої та
сила рибних страв так охолоджують їхню кров,
що вони здобувають якусь чоловічу неміч і коли
одружуються, то продукують самих дівчат. Вони
головним чином боягузи й дурні. Деякі з нас бу-
ли б теж такі самі, якби не вживали пального.
А добрий же херес має подвійну користь. Най-
перше — він увіходить у мозок і висушує всі
дурні й понурі тумани, що його обволікають. Він
робить мозок швидким, кмітливим, гнучким, вог-
нистим, здібним прощати, спроможним снувати
тендітні образи, що передаються голосові, язи-
кові, а відтак стають надзвичайно дотепними.
Друга властивість нашого прекрасного хересу —
нагрівати кров. Сама по собі кров має нахил
студеніти і щохвилини осідати. Без вина й пе-
чінка блідне, а це ознака нерішучості та боя-

*Дітріх Фішер-Діскав в опері Верді «Фалстаф»
Dietrich Fischer-Dieskau in der Verdis Oper „Falstaff“*

гузтва. Херес, розігрівши кров, оббігає всі най-дальші закутини тіла. Він засвічує обличчя, і воно стає маяком, яке закликає до зброї всі частини маленького королівства, званого людиною. І все маленьке жваве товариство в середині тіла збирається до свого капітана, серця, і це останнє, оточене почетом, зростає, надимається і надихає на подвиги. Отже, вся відвага йде від хересу. І воєнні штуки — ніщо без хересу: це він їхній двигун. І вченість це просто нерухомий золотий скарб, що його береже чортяка, аж доки херес не напише з нього докторську дисертацію і не зробить із дисертації десерт. Бо, наприклад, чому принц Гаррі такий хоробрый? А якраз тому,

що він, холодну кров од батька успадкувавши, немов суху та голу ниву, угноїв її, упорав, засіяв, омужнив і скріпив, з найбільшою старанністю пивши добрий і щедрий херес, який робить і гарячим, і відважним. Коли б я мав тисячу синів, то найпершим людським правилом, якого б я їх навчив, було б: не пий води, пий херес.

(Вихід: БАРДОЛФ.)

Ну, що, Бардолфе?

БАРДОЛФ

Армію розпущено. Усе розпливлося.

ФАЛСТАФ

Нехай розпливається. Рушаємо на Глостершір. Там ми відвідаємо пана Роберта Шелло, есквайра. Я вже його трохи впорядкував між великим та вказівним пальцями. Незабаром почну ним і печатати. Ходім.

Відхід.

4

Вестмінстер, кімната у королівському палаці.

Вихід: КОРОЛЬ, ПРИНЦ ТОМАС, ПРИНЦ ГАМФРІ, ВОРІК та інші.

КОРОЛЬ

Як тільки, лорди, Бог скінчить удатно
Війну, що трон кривавить нам, — юнацтво
Ми поведем у вищій бій, з мечами
Свяченими. Під парусами фльота,
Потуги зібрано, й заступників
На час відсутности призначено.
Усе сприяє нашому бажанню,
Лиш дещо сил тілесних нам бракує.
Ба — й бунтарі ще не в ярмі державнім.

ВОРІК

І те, і те направиться небавом
Величності на радість вашій.

КОРОЛЬ

Гамфрі,
Мій сину Глостере, де принц, ваш брат?

ПРИНЦ ГАМФРІ Гадаю, мій велителю, полює
У Віндзорі.

КОРОЛЬ Хто з ним у товаристві?

ПРИНЦ ГАМФРІ Мій лорде, я не знаю.

КОРОЛЬ А його
Брат Томас Клеренс чи не з ним?

ПРИНЦ ГАМФРІ Ні, лорде,
Він тут ось.

ПРИНЦ ТОМАС Батько й пан мій щось бажають?

КОРОЛЬ Нічого, Томасе, окрім добра тобі.
Чому не з принцем, братом ти своїм?
Тебе він любить, Томасе, а ти
Ним нехтуєш. У нього в серці ти
Поміж усіх братів найкраще місце
Посів. Люби його, мій хлопче, й станеш
Ти посередником шляхетним, як умру я,
Між величчю його та іншими
Братами. Тим то не відштовхуй,
Не зневажай його, — не загуби
Його корисної для тебе ласки,
Не будь йому холодним та байдужим.
Люб'язний він, якщо уважні з ним,
Він має співчуття сльозу і руку,
Як Божа днина, щедру ласками.
Та коли вжальять — кременем стає!
Він вдачею примхливий, мов зима,
Мов приморозки в день весни раптові.
Вивчай його. Ні, зизом не дивися
На вади, і з пошаною сприймай
Веселоців у нього вияви.
Коли понурий він — йому дай простір,
Аж доки пристрасті утихомиряться,
Розбиті власним гоном, як на суші
Ухоркується, бившись, риба-кит.
Вивчай же, Томасе, його. Для друзів
Ти станеш захистом, а для братів
Із тебе буде обруч золотий,

Який вмістовище одної крові
Так стягне, що хоч буде в нього час
Лукавих нашептів отруту лити
Міцну, мов вибух пороху в гарматі, —
Не трісне посуд і не протече.

- ПРИНЦ ТОМАС Любити й турбуватись ним я буду.
- КОРОЛЬ Чому ж не в Віндзорі ти, Томасе, із ним?
- ПРИНЦ ТОМАС Не там, він в Лондоні обідає сьогодні.
- КОРОЛЬ Чи знаєш, хто його там супроводить?
- ПРИНЦ ТОМАС З ним Пойнс і ті, що завжди з ним бувають.
- КОРОЛЬ Тучніший ґрунт — вже ж більше й бур'янів!
Шляхетний образ юности моєї,
Мій Генрі — вибуяв з тим зіллям разом!
Тому потойбік смертної години
Мое сягає горе й плаче кров
У серці, щойно уявлю собі
Те безголів'я днів, нікчемство часу,
Що ви побачите, коли засну
Я поруч предків. Бо тоді розпусту
Ніщо не загнуждає, як жадібність
І кров гаряча радити почнуть,
А здружаться сваволя й марнотратство.
Тоді на повні крила полетить він
У небезпеку, в пастку, на погибель...

- ВОРІК Ласкавий мій королю, ви до нього
Несправедливі. Студіює принц
Отих своїх, як вирази незнані.
Щоб мову досконало вивчити,
Слова і сороміцькі треба взнати.
Величність ваша добре знають: щойно
Слова ці вивчено, знаття й огиду кличе,
Яка вживати їх не дасть надалі.
Надійде зрілий час, і принц покине
Те дике товариство, — так, як звичку
До лайки з часом кидають, — і спогад
Про те зразком чи мірою лиш стане,
Що нею він перевірятиме,
Як змінюється в інших зло добром.

КОРОЛЬ

Бджола щільник не легко полишає,
Хоч би й у стерві створений він був.

(Вихід: ВЕСТМОРЛЕНД.)

Це хто? Ти, Вестморленде?

ВЕСТМОРЛЕНД

Панові

Моему зичу я здоров'я! Звістку
Щасливу я приніс: принц Джон цілує
Владарну вашу руку й сповіщає,
Що вже єпископ Скруп, з ним Мобрей, Гастінгс
І всі законом скуті. В піхві меч
Бунтівників. Оливкову галузку
Брунькує мир повсюдно. Про перебіг
Тих справ величність ваша все докладно
З оцього прочитають на дозвіллі.

КОРОЛЬ

О Вестморленде, ти та пташка літа,
Яка на литці у зими співає
Про дня початок!

(Вихід: ГАРКОРТ.)

Гляньте, ще новини!

ГАРКОРТ

Хай Бог від ворогів боронить вашу
Величність! Повстають і падають
Вони, й про це прийшов я сповістити.
Норземберленда графа й лорда Бардолфа
З їх силою англійців та шотландців
Розбив шериф Йоркширу! Звіт про бій
З цього послання zvolите прийняти.

КОРОЛЬ

Чого ж я слабну з добрих цих новин?
Чи повних пригорців обох фортуна скнарить
І злим письмом слова прекрасні креслить?
Живіт здоровій, та без їжі — бідним,
Бенкет — багатим, що без апетиту
І щерьт свою спивати неспроможні!
З новин я мусів би втішатись добрих,
А зір мій слабне... паморочить мозок...
Ох! Ближче підійдіть!.. Мені погано...

ПРИНЦ ГАМФРІ

Хай Бог величність вашу втішить!

ПРИНЦ ТОМАС Батьку
Державний мій!

ВЕСТМОРЛЕНД Бадьорі будьте, пане!
Погляньте вколо себе!

ВОРІК Спокій, принци!
Ви знаєте, що напади з ним часто
Трапляються. Тож оступіться, дайте
Йому повітря. Зараз буде краще...

ПРИНЦ ТОМАС Ні, ні, страждань він довго не знесе.
Земну скорину стерли турби й труд,
Життя крізь неї, рвавшись, прозирає.

ПРИНЦ ГАМФРІ Мене лякає люд, що спостеріг
Недавно неприродних виплідків.
Змінили пори року звичай свій,
Мов рік стрибнув через заспалі місяці.

ПРИНЦ ТОМАС Ріка аж тричі пухла без припливу.
Діди, в часах тямущі, запевняють,
Що так було невдовзі перед тим,
Як пращур наш Едвард заслаб і вмер.

ВОРІК Він опритомнює, тихіше, принци...

ПРИНЦ ГАМФРІ Напевно, цей удар — його кінець.

КОРОЛЬ Перенесіть мене у той покій,
Та обережно, прошу дуже вас...

*(СЛУГИ й ЛОРДИ переносять КОРОЛЯ у внутрішній покій
кімнати і кладуть його на постіль.)*

Хай, любі друзі, тут не буде шуму,
Лиш прошу, щоб чиясь рука люб'язна
Заграла стиха втомленій душі.

ВОРІК Покличте музику сюди в покій!

КОРОЛЬ На подушку мою вкладіть корону...

ПРИНЦ ТОМАС Порожній зір, і сам він відмінився.

ВОРІК Цить! Менше шуму, менше шуму...

Вихід: ПРИНЦ ГЕНРІ.

- ПРИНЦ ГЕНРІ Хто
З вас Клеренського герцога десь бачив?
- ПРИНЦ ТОМАС Я, брате, тут, і сповнений я горем...
- ПРИНЦ ГЕНРІ А то чого? У домі дощ, не зовні?
Що з королем?
- ПРИНЦ ГАМФРІ Йому погано вкрай.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Чи він новини добрі чув? Сказали?
- ПРИНЦ ГАМФРІ Отож вони його й змінили, як почув їх.
- ПРИНЦ ГЕНРІ Якщо він з радощів заслаб, то скоро
Одужає й без ліків.
- ВОРІК Тихше, лорди!
На сон король, ваш батько, навернувся...
- ПРИНЦ ТОМАС До іншої кімнати перейдімо.
- ВОРІК Завгодно вашій милості теж з нами?
- ПРИНЦ ГЕНРІ Я сяду чатувати короля.

(Відхід: усі, окрім ПРИНЦА ГЕНРІ.)

Чого ж лежить на подушці корона
Товаришем постелі неспокійним?
Блискучий клоїт, золота морока,
Що браму сну відкритою тримає
В ночах чування, — ось він спить із нею!
Та ба — й наполовину не так смачно
І не глибоко, як у того, хто
Обвивши лоба грубим обвивальцем,
Хропе всю ніч... Величносте! Якщо
Ти коїш біль своєму носіві,
То ти на нім, немов багатий панцер,
Чий в спеку захист — воякові пекло.
Ось при устах, при подиху лежить
Пухнасте пір'ячко: воно без руху.
Коли б він дихав — пух заколивався б...
Ласкавий пане! Батьку мій коханий!
Це сон глибокий, справді... Це той сон,

Що багатьох уже англійських королів
Геть розлучив із діядемою
Цією золотою... Маш право
На сльози і жалобу, що природа,
Любов і почуття синівське, любий
Мій батьку, многою сплатять. Я ж
На володарну цю корону маю право!
Її я успадкую, твій найближчий
І кров'ю, й ступенем. Ось тут їй місце!

(Вдягає корону на голову.)

Над нею Божий захист. Сили світу,
В одній руці з'єднавшись велетенській,
Не відберуть спадкову честь від мене.
Від тебе взяв її — в будучині
Лишу своїм, як ти лишив мені.

Відхід: ПРИНЦ ГЕНРІ.

КОРОЛЬ *(прокидається)* Гей Ворік! Глостер! Клеренс!

Вихід: ВОРІК з іншими.

ПРИНЦ ТОМАС

Зве король?

ВОРІК

Що зволить мій король? Як вам ідеться?

КОРОЛЬ

Чому покинули мене самого, лорди?

ПРИНЦ ТОМАС

Лишили ми тут принца, мого брата,
Він визвався чувати біля вас.

КОРОЛЬ

Принц Велзький! Де він? Я його не бачу...

ВОРІК

Ці двері ось відчинені — він вийшов — —

ПРИНЦ ТОМАС

Світлицю, де були ми, не проходив — —

КОРОЛЬ

Хто взяв корону з подушки моєї?

ВОРІК

Її ми тут, відходивши, лишили.

КОРОЛЬ

Її взяв принц... Ідіть його шукати!
Спішіться так йому, що сон за смерть

Мою узяв він? Лорде Воріку,
Знайдіть і приведіть його сюди.

(Відхід: ВОРІК.)

З'єднались його вчинок і недуга
Мене кінчити. Бачте, діти, хто ви!
Як швидко міниться природа людська,
Коли метою золото стає!
Дурні ж батьки для того розбивають
Свій сон думками, мозок клопотом,
Кістки — тяжкою працею, громадять,
Побільшують здобуті в інших купи,
Для того і дітей мистецтва вчать
І досвіду військового. Мов бджоли,
Що з квітки кожної беруть хабар,
У воску ніжки, меду повен рот,
Отак і ми все зносимо у вулик.
І так, як бджіл, нас убивають в нагороду!
Гіркий тягар батькам, які відходять...

(Вихід: ВОРІК.)

Ну, де той, що чекати не бажає,
Поки недуга, друг його, скінчить зо мною?

ВОРІК

В сусідній був світлиці принц, мій лорде.
Шляхетні щоки сльози омивали,
І сум його такий глибокий був,
Що й тиранія навіть кровопийна
На вигляд цей свій сполоскала б ніж
У чистих краплях сліз його. Іде він.

КОРОЛЬ

Але чому корону він забрав?

(Вихід: ПРИНЦ ГЕНРІ.)

Іде таки. Сюди, до мене, Генрі!
Кімнату опустіть, лишіть удвох нас.

Відхід: ВОРІК з іншими.

ПРИНЦ ГЕНРІ

Я вже й не думав вас почути ще раз.

Бажання батьком думки мав ти, Генрі.
Я довго при тобі, тебе втомив я.
Так зголоднів ти за моїм престолом,
Уже порожнім, що й вдягаєшся в мій гонор,
На зрілий час не ждавши. Юнь дурненька!
Шукаєш величі, яка тебе роздушить...
Зажди ще трошки. Вітерець легенький
Лиш ледь мою тримає хмарку влади,
Й розвіється вона зтого. День мій
Стемнів. Те вкрав ти, що було б твоїм
За декілька годин — твоїм безвинно!
Я смерти жду, ждання ж затаврував ти.
Своїм життям засвідчив ти: не любиш
Мене ти, хочеш, щоб я вмер, це знавши.
Ти в думці тисячі колодачів
На кам'яному серці вигострив,
Щоб цю мого життя годинку вбити.
Не можеш переждати цю годинку?
Що ж — дій! Копай мені могилу! В дзвони
Звели ударити — та весело!
В них чуй тріумф твого коронування,
А не некролог мій. Слізьми не зрошуй
Мою труну, а з них зроби бальзам
Для голови помазання твоєї.
Мене ти, хочеш, щоб я вмер, це знавши.
Те, що життя тобі дало, — дай червам.
Дорадників моїх повиганяй,
Розбий мої закони, поглузуй
Із зовнішности звичаїв — пора!
Ось Генрі П'ятий коронується —
Тож вгору суета, наниз пошана!
Мужів державних геть, бо двір англійський
З усіх кутків збирає малп ледачих!
А вже й сусіди, збившись купою,
Оцю збиватимуть із себе піну:
Розпусник тут — клене він, п'є, гуляє,
Вночі грабує і вбиває — всі
Старі гріхи новим вершить він робом.
Тож не турбуйтеся більш, сусіди: здвоїть
Видатки Англія і дасть посаду,
І шану, й владу Генрі П'ятому!

А він з намордника мордяку вирве
Й, мов пес роз'юшений, в невинність зуби встро-
мить...

Державо бідна, з громадянських воєн
Заслабла ти! Якщо моя опіка
Твій бунт загальмувати не змогла,
То що ж то буде, коли бунт тобою
Опікуватиметься? Буде з тебе
Ізнов дичавина, замножена
Уся вовками, що з первовіку
Твоїми громадянами були...

ПРИНЦ ГЕНРІ

Простіть мені, велителю. Лиш сльози
Були тут вогкою завадою
Моїм словам. А то — перехопив би
Цю дорогу мені догану перше,
Ніж вислухав би стільки з ваших уст
Сумного. Ось корона. Хай її
Надовго збереже вам Той, Хто власну
Безсмертно носить. Був би я любив
Корону більш, ніж вашу честь і славу,
То хай з колін покірности не встав би!
Та з глибини грудей я вам слухняний.
Бог свідок, що коли сюди ввійшов
І в вашої величности не вгледів
Я подиху, — мені у серце вдарив холод!
Якщо вдаю, то хай в цім дикім стані
Я вмру, не появивши світові,
Який мені не вірить, ту шляхетну,
Задуману від мене перемену.
Ввійшовши, думав я, що вмерли ви,
І, вмерши сам сливе від тої думки,
Мов до чувственої, я до корони
Сказав з докором: «Клопіт і морока,
В тобі приявні, з'їли тіло батька.
Тож, золото найкраще, ти й найгірше.
Те більш коштовне, де тебе найменше,
Те, з чого п'ють життєві ліки. Ти ж,
Найкраща, найславніша, найпочесніша, —
Ти пожираєш носія свого!»
Отак, велителю, обвинуватив
Її я, а тоді на голову

Король — Павль Веґенер. Вистава Макса Райнгардта, Берлін, 1912
Paul Wegener als der König. Max Reinhardt-Inszenierung

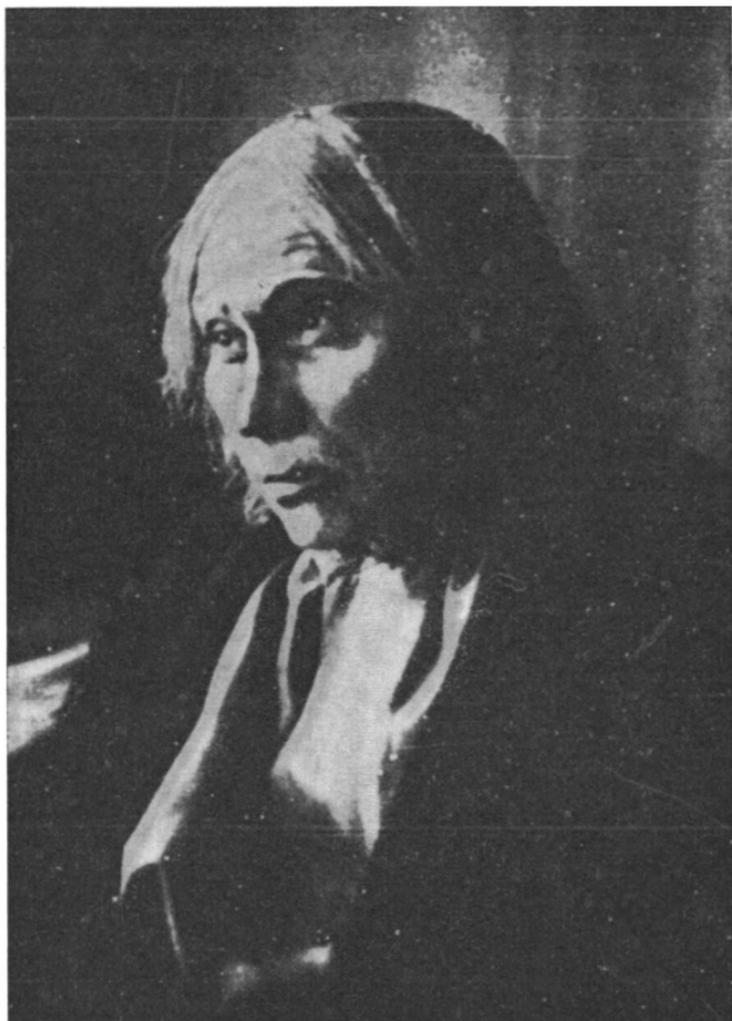
Одяг — як ворога, що на очах
У мене батька вбив: поквитування
Вчинити мав я з ним як спадкоємець.
Та якщо кров споганила мені
Вона якоюсь радістю чи думи
Напнула гордощами, духом бунту

Чи суєти, якщо хоч трошки влади
Запрагнув я, — то хай тримає Бог
Мою від неї голову найдалі!
Тоді, васаль низький, благоговійно
Я перед нею вклякну...

КОРОЛЬ

Сину мій!

Бог в душу вклав тобі корону взяти,
Щоб батьківську любов ти більше виграв.
Ти мудрий, Генрі. Сядь отут при ліжку
Й послухай ради, я гадаю, вже
Останньої, що видихнути зможу.
Бог відає, мій сину, про дороги,
Круті та звертисті, якими я
Прибрюхав до корони оцієї.
Її вагу вантажну голова
Моя спізнала, — випаде тобі
Вона спокійно більш, у кращій славі,
У кращім ствердженні, бо ввесь той бруд.
Яким її досягнуто, зо мною
У землю йде. Це лиш мені вона
Була за честь, оружною рукою
Здобуту, — і багато ще живе
Тих, що мені колоти очі можуть
Своєю поміччю при здобутті її.
Щодня вони троюдили неспокій,
І кров лили, і завдавали ран
Численних мирові. Ці всі жахи,
Ти бачиш, перебув я в небезпеці
Для власного життя. Королювання
Усе мое було той кін, де грали
З таким от змістом драму. Та тепер
Міняє кін мій скін: мою цю здобич
Ти з кращим виглядом посядеш, — ти бо
Ошатність королівську в спадок маєш!
Та хоч стоїш' певніше ти, ніж я,
Все ж ворохобня в пам'яті ще свіжа.
Бо й в друзів тих моїх, що їх і ти
Собі повинен друзям зробити,
Я лиш недавно зуби й жала вирвав.
Вони були підтримали мене
Гвалтовним чином, та могли вони

Король — Павль Вегенер. Вистава Макса Райнгардта, Берлін, 1912
Paul Wegener als der König. Max Reinhardt-Inszenierung

І скинути мене, — щоб запобігти
Можливості цієї, я й знешкодив
І перетяв їх силу. Мав я намір
Їх вести до Землі Святої, — тут бо

ДІЯ П'ЯТА

1

Глостершир, у домі судді ШЕЛЛО.

Вихід: ШЕЛЛО, ФАЛСТАФ, БАРДОЛФ і ДЖУРА.

ШЕЛЛО Кленуся півнем і пиріжком, пане, — ви не виїдете сюніч. Геї, Деві, я ж гукаю тебе!

ФАЛСТАФ Ви повинні вибачити мені, пане Роберте Шелло.

ШЕЛЛО Я не вибачу вам. Ви не будете вибачені. Вибачення не буде дозволене. Тут вибаченню не буде надано значення. Ви не будете вибачені. Геї, Деві!

Вихід: ДЕВІ.

ДЕВІ Тут я, пане.

ШЕЛЛО Деві, Деві, Деві, йди сюди, Деві, йди сюди. Огій, чи кухар Вільям є? Звели йому прийти сюди. Сер Джоне, ви не будете вибачені.

ДЕВІ Ці рецепти, пане, не годяться. Тепер, пане. — чи ми на облозі посіємо пшеницю?

ШЕЛЛО Червону пшеницю, Деві, червону пшеницю... Якби ж то кухар Вільям — — А чи є молоденькі голуби?

ДЕВІ Є, пане. Ось ковалів рахунок за залізо до плуга й за кування.

ШЕЛЛО Підрахуй та заплати. Ви не будете вибачені, сер Джоне.

ШЕЛЛО

Ну, гаразд, гаразд, він скривджений не буде.
До діла, до діла, Деві.

(Відхід: ДЕВІ.)

А де то ви, сер Джоне? Ходіть, ходіть, скиньте
ваші чоботи. Вашу руку, майстре Бардолфе.

БАРДОЛФ

Радий бачити вашу шляхетність.

ШЕЛЛО

Від щирого серця дякую вам, добрий майстре
Бардолфе. *(До ДЖУРИ.)* Будь-ласка, прошу й те-
бе, мій велетню. Ходім, сер Джоне.

ФАЛСТАФ

Я йду за вами, дорогий пане Роберте Шелло.

(Відхід: ШЕЛЛО.)

Бардолфе, поглянь на наші коні.

(Відхід: БАРДОЛФ і ДЖУРА.)

Якби мене розрізати уподовж на частини, то
вийшло б з чотири дюжини отаких цапобородих
патичків, як суддя Шелло. І як це чудово бачи-
ти оте однодушся, що панує між ним та його
слугами. Коли вони на нього дивляться, то й
самі поводяться, мов дурні підсудки. А він, че-
рез постійні взаємини з ними, своєю чергою
перетворюється на судового виконавця. Завдяки
отим взаєминам їхня істота так спільно перемо-
лолася, що вкупі всі вони стали чимсь, наче
одноцілий табун гусей. Був би я хотів підлади-
тися тут у пана Шелло, я міг би здобути серця
його слуг тим, що приписав би їм схожість із
їхнім господарем. Ото б раділи! А йому б тим
догодив, що запевнив би його, мовляв, ніхто його
людьми не може керувати, як він. Доведено, що
кожен — розумний чи дурний — ловиться на
спільний звичай так само, як ото ловлять люди
хворобу одне від одного. І тому кожен мусить
подбати за відповідне товариство для себе. А я

вже складу штуку про цього пана Шелло! Я смішитиму нею принца Генрі протягом такого часу, який потрібен, щоб змінилося шість мод, — і він сміятиметься весь цей час безперервно. Це приблизно той час, за який можна винести чотири судові присуди і відбути два їх виконання. Так, він реготатиме без перерви! Для парубка, який не мав ніколи болю в плечах, багато важить брехня, підтримана легенькою клятьбою, і жарт, проказуваний з понуриим чолом. О, ви побачите, сміх його буде такий потужний, що обличчя його стане подібне до пом'ятого — мокрого й погано складеного плаща.

ШЕЛЛО (з-за кону) Сер Джоне!

ФАЛСТАФ Іду вже, пане Шелло! Я йду вже, пане Шелло!

Відхід.

2

Вестмінстер, у королівському палаці.
Вихід: ВОРІК і ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ.

ВОРІК Судде верховний, лорде мій, як бути?

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Що з королем?

ВОРІК Іде на краще вже:
Його турботам край.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Не вмер ще, сподіваюсь?

ВОРІК Шляхом плоті
Пішов він, і для нас він не живе.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Мене б з собою взяв його величність!
Те, що йому служив я чесно, робить
Мене беззахисним проти образ.

ВОРІК Здається, вас король не любить юний...

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Я знаю це і вже готуюся
Зустріти час новий, страхи якого
Заздалегідь собі я уявив.

*Вихід: ПРИНЦ ДЖОН, ПРИНЦ ГАМФРІ,
ПРИНЦ ТОМАС, ВЕСТМОРЛЕНД та інші.*

ВОРІК Йдуть Генрі мертвого печальні чада...
Якби ж то Генрі, що живе, та мав
Найгіршого з цих принців трьох натуру, —
Шляхетні ницим не дали б тут місця.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Ах, піде обертом усе, боюсь я!

ПРИНЦ ДЖОН Кузене Воріку, вам добрий ранок.

ПРИНЦИ ГАМФРІ та ТОМАС Кузене, добрий ранок.

ПРИНЦ ДЖОН Ми, здається,
Зже й розмовляти розучились?

ВОРІК Ні,
Ще вміємо. Та нас журба німить.

ПРИНЦ ДЖОН Будь мир тому, хто зажурив нас!

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Нам
Хай буде мир, щоб тяжче не журитись!

ПРИНЦ ГАМФРІ Мій добрий лорде, справді, друг помер ваш.
Кленуся, для жалоби ви обличчя
Не позичали: власне в вас воно.

ПРИНЦ ДЖОН Ніхто не знає, чи здобуде ласку.
Лишився вам лиш холодок чекання,
На жаль. Я хотів би, щоб було інакше.

ПРИНЦ ТОМАС Сер Джонові лестити, Фалстафові,
Повинні гідності ви всупереч.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Я чесно все робив, шановні принци,
І безсторонність керувала мною.
Ніколи не побачите, щоб ласки
В обшарпанця запобігав я. Виб'ють
З-під мене ґрунт мій — правду і невинність, —
То я послідую за королем
І оповім, хто й як мене послав.

ВОРІК

Ось принц іде сюди.

Вихід: КОРОЛЬ ГЕНРІ V.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ На добрий ранок!
Хай Бог величність вашу сохрانیть!

КОРОЛЬ Величності нові й блискучі шати
Не так мені легкі, як вам здається.
Брати, у вас в очах і сум, і страх!
Таж це англійський двір, а не турецький,
І не Мурат в Мурата спадкоймить,
А Генрі в Генрі. Втім — журіться, любе браття...
Сказавши правду, це вам личить: горе
Таке в вас королівське, що на серце
Й мені лягає ношею. Журіться!..
Лиш, браття дороге, вагар не більший
Беріть, аніж покладено на всіх нас.
А щодо мене, то кленуся небом:
Не тільки братом, але й батьком хочу
Вам бути я. Любіть мене, а я
Нестиму ваші турби. Смерть оплачте —
Оплачмо разом Генрі... Але Генрі
Для того житиме, щоб ці всі сльози
На стільки ж митей щастя обернути.

ТРИ ПРИНЦИ (разом) Надіємось ми на величність вашу.

КОРОЛЬ Ваш зір відчужений... (До ВЕРХОВНОГО СУД-
ДИ.) А ваш — найбільше...
Гадаєте, що не люблю я вас?

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Величність ваша, певен я, не знайде
Ненависті підвалин справедливих.

КОРОЛЬ Ні? А чи ж міг би принц таких претенсій,
Які я мав, приниження забути?
Англійський спадкоємець — лайку, гану,
Ув'язнення? Чи, може, не було так?
Чи, може, це обмити мала б Лета?

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Особу батька вашого являв я,
Його я владу втілював, — і саме
Як був я заклопотаний законом

Суспільним, вашій милості завгодно
Було забути пост мій і величність
Закону: волю короля в мені.
Ви вдарили мене, коли сидів я
В судійським кріслі. Батькові образа
Була це вашому, — і я невхильно сповнив
Мою повинність, вас в тюрму замкнувши.
Якщо мій вчинок був лихий, то прошу
Тепер, коли ви носите корону,
Собі такого ж сина побажати,
Що кпить із ваших рішень, справедливість
З її поважного сидіння валить,
І право топче, і щербить той меч,
Який безпеку й мир боронить, — більше:
Такого сина, що високий ваш
Ногами попирає образ,
В особі вашого заступника
Глузує з справи вашої. Себе
Тепер на місці батька уявіть
І уявіть, що син ваш так блюзнірчо
Поставився до гідности й законів,
Які ви встановили, ну, а я,
Уповноважений від вас у справі,
Такого сина змушую мовчати.
Це холодно усе розміркувавши,
Мені ваш вирок прокажіте. Ви —
Король, отож скажіть, як вам належить:
Чим я зневажив пост мій чи особу,
А чи повинність панові службову?

КОРОЛЬ

Судде, розважні ви, і ваша слухність!
Носіть і далі терези та меч,
І хай бує ваша гідність, хай
Колись мій син образить вас, як я,
А потім вам підкориться, як я.
Тоді скажу свого словами батька:
Щасливий я, людину мужню мавши,
Яка застосовувати не боїться
На синові моему право, — й теж
Не менше я щасливий, що і син
Високість праву підпорядкував.
Мене ви в'язнили — я теж в'яжу вас:

Ось чистий меч до рук вам — з пригадкою,
Щоб сміливо, правдиво, безсторонньо
Його вживали так, як на мені.
Моя вам ось рука, мені ви батьком
Для юности моєї будьте, я ж
Свій голос вам даю, щоб промовляла
Ним ваша мудра вся досвідченість.
Я прошу, принци, вірити мені:
Мої всі дикі пристрасті зійшли
У гріб із батьком разом — з ним я спільно
Їх сумно пережив. А дух його
Поважний — пробуд свій переживає
В мені, щоб сподівання всього світу
Розчарувати радісно, пророків
Геть присоромити й загальну думку,
Яка мій сповид оцінила нищо, —
Пустити з димом. В суету донині
Строптиво кров моя впливала, — днесь
Вертається назад вона у море,
Щоб з течією сталости змішатись
І плисти у величності річищі.
Тепер парламенту високий двір
Ми скличемо, щоб вибрали достойних,
Статечних членів у державну раду,
Які б велике тіло королівства
Підтримували на такому рівні,
Що личить нації з найкращим урядом.
І хай війна та мир нам підлягають.
(До ВЕРХОВНОГО СУДДІ). Ви, батьку, будете го-
ловувати:

Як я сказав, після коронування
Ми скличемо представників держави.
І якщо буде Бог мені ласкавий,
То не бажатиме ні принц, ні пер,
Щоб Генрі дні Бог зменшив відтепер.

Відхід.

Глостершир, садок при домі ШЕЛЛО.

*Вихід: ФАЛСТАФ, ШЕЛЛО, САЙЛЕНС, БАРДОЛФ,
ДЖУРА та ДЕВІ.*

- ШЕЛЛО Ні, ні, ви мусите побачити мій садок. В альтанці ми з'їмо ранету з минулого року. Я сам щепив. І з тарілочку кмину, і так далі в цьому роді. Ходіть, куме Сайленсе, а потім і в постелю.
- ФАЛСТАФ А їйбогу, ви тут добренько перебуваєте. Так би мовити — в достатках.
- ШЕЛЛО Убого, убого, убого. Самі жебраки, самі жебраки, сер Джоне. Огій, добре повітря! Застеляй столи, Деві, застилай столи, Деві. Ти це добре вмєш, Деві, чи так?
- ФАЛСТАФ А й Деві в вас добре служить. Він вам і слуга, він вам і господар.
- ШЕЛЛО Добрий хлопець, добрий хлопець, дуже добрий хлопець, сер Джоне. Кленуся службою Божою, я таки багатенько випив вина за вечерєю. Добрий, добрий хлопець. А тепер сідайте, а тепер сідайте. Йдіть сюди, куме.
- САЙЛЕНС Ех, ти! А я так думаю — — Сказано, що будемо
Лиш їсти та пити й трудити наш глас
Та Бога хвалити за радісний час:
Як м'ясо дешеве та гарні жінки,
Як ходять здорові там-тут парубки,
То втіха втіх
Нам вічна навіть серед втіх — —
- ФАЛСТАФ Ото мені ще веселе серце! Добрий пане Сайленсе, за це негайно зичу вам здоров'я.
- ШЕЛЛО Деві, дайте вина панові Бардолфові.
- ДЕВІ Найдорожчий пане, сідайте. Я зараз підсяду та кож до вас, найдорожчий пане. Пане джуро, любий пане джуро, сідайте. За ваше здоров'я. Коли не стане м'яса, то надолужуйте питвом. Але — від щирого серця.

Відхід: ДЕВІ.

ШЕЛЛО Будьте веселі, пане Бардолфе. І ви, мій маленький жовнірчику, будьте там веселі.

САЙЛЕНС Будьмо веселі! Жінки все нас лають, —
Чи довгі, чи куці, — вони всі сварливі.
А де парубки — там вино вихиляють,
І сповідь, і піст — у веселім припливі.
 Так будьмо веселі,
 Так будьмо веселі — —

ФАЛСТАФ Ну ніколи б не подумав, що пан Сайленс отакий вогник у собі має.

САЙЛЕНС Хто? Я? Ого-го! У моєму житті я вже був аж двічі веселий. І, крім того, ще один раз.

Вихід: ДЕВІ.

ДЕВІ (до БАРДОЛФА) Ось тарілка товстошкірих яблук для вас.

ШЕЛЛО Деві!

ДЕВІ Ваша милосте? (До БАРДОЛФА.) Я зараз до вас повернуся. (До ШЕЛЛО.) Кухлик вина пане?

САЙЛЕНС В кухлі іскриться вино не нове,
Я його п'ю за коханку мою, —
Серце веселе довго живе — —

ФАЛСТАФ Добре сказано, пане Сайленсе.

САЙЛЕНС І будьмо веселі! Тепер надходить саме найсмачніша часточка ночі...

ФАЛСТАФ Здоров'я і довгого життя вам, пане Сайленсе!

САЙЛЕНС Налиймо 'та й пиймо, налиймо вина!
Я пити беруся аж мило до дна — —

ШЕЛЛО Чесний Бардолфе, гостинно прошу. Якщо ти чогось хочеш, а не скажеш, то це твоя власна провина. (До ДЖУРИ.) Будь-ласка, моя найдорожча маленька шельмо. Так, справді, дуже будь-ласка.

Я п'ю до майстра Бардолфа та до всіх кавалерів Лондону.

ДЕВІ Я сподіваюся побачити Лондон ще раз перед тим, як умру.

БАРДОЛФ Гей, Деві, якби ж то я з вами там зустрівся!

ШЕЛЛО Кленуся службою Божою, ви всі там, ох, як по-виваєтесь. Га, чи не так, майстре Бардолфе?

БАРДОЛФ Ми будемо повні, як горщик із пивом.

ШЕЛЛО Дякую тобі щиро. Дивись, дивись, шельма переп'є тебе. Запевняю тебе. Дивись, дивись, він ані на крок не відстає від тебе. Хіба брешу? Ні, він добре вихований.

БАРДОЛФ Він переп'є мене, переп'є, пане.

ШЕЛЛО Це сказано по-королівському. Нічого не треба, тільки будьмо веселі. Ану подивися, хто там у двері стукає. Гей! Хто там стукає?

Відхід: ДЕВІ.

ФАЛСТАФ (до САЙЛЕНСА, який п'є кучоль по вінця) Гей, тепер ви довели своє право — —

САЙЛЕНС Ти право мені подавай:
На лицаря став мене, й край!

Самінго — —

Хіба не так?

ФАЛСТАФ Достеменно так.

САЙЛЕНС Ну, а чого воно так? Кажіть! Що, хіба й старий чоловік не годен щось зробити?

Вихід: ДЕВІ.

ДЕВІ Коли завгодно вашій милості, то там є певний Пістол. Він стоїть у дворі і має новини з двору.

ФАЛСТАФ У дворі й з двору? Нехай зайде.

(Вихід: ПІСТОЛ.)

Ну, що, Пістолі?

- ПІСТОЛ Сер Джоне, хай спасає Бог вас, пане!
- ФАЛСТАФ Який то вітер та й придув тебе сюди, о Пістолі?
- ПІСТОЛ Не є той вітер злий, що дме надобре. О серця лицарю мого, тепер один з найбільших ти у цьому королівстві.
- САЙЛЕНС Присягаюсь, я теж так гадаю, — за винятком кума Паффа, що живе у Барсоні — —
- ПІСТОЛ Паффа?
Пафф у твій зуб, ти, нищий боягузе!
Сер Джоне, я твій друг і Пістол твій,
І мчав з гармидером я по дорозі,
І звістку ніс, і золоту добу,
І щастя еру, й цінну новину.
- ФАЛСТАФ Прошу ж тебе, перекажи її так по-людському, як говорять люди цього світу.
- ПІСТОЛ Цей світ і його світські варті псюрки!
Про Африку і злотну радість мовлю.
- ФАЛСТАФ Мов, асирійський парубче, новини:
Хай правду взна король Кофетуа.
- САЙЛЕНС І Робін Гуд, і Джон, і пурпур — —
- ПІСТОЛ Що, псяче кодло проти Гелікону?
І глумом добрі вісті б'ють? До фурій
У полу голову сховає Пістол.
- ШЕЛЛО Чесний шляхтичу, я не знаю способу вашого життя — —
- ПІСТОЛ Тому й так лементуєш?
- ШЕЛЛО Простіте мені, пане. Якщо ви, пане, прийшли з двірськими новинами, то, на мою думку, може бути дві стежки: або ви їх розповісте, або ви їх затаїте. Бо бачте, пане, я посідаю в короля певний авторитет.

Суддя Шелло — Пагай, Суддя Сайленс — Арнольд. Вистава Макса Райнгардта, Берлін, 1912

Pagay als Schaal, Arnold als Stille. Max Reinhardt-Inszenierung

- ПІСТОЛ Але в якого короля, паскудо?
Кажі або умри!
- ШЕЛЛО У короля Генрі.
- ПІСТОЛ Але в якого ж Генрі, чортів сину:
Четвертого чи П'ятого?
- ШЕЛЛО У Генрі Четвертого.
- ПІСТОЛ Тоді твій пост і пурхавки не вартий:
Четвертий Генрі все-одно що цар Горох.
Сер Джоне, вже твоє ягнятко ніжне
У нас тепер за короля. Це правда!
Збрехав тут Пістол — хвигу йому дайте!
Що правда — не брехня, мовляв гішпанець.
- ФАЛСТАФ Що? Старий король помер?
- ПІСТОЛ Як цвях у дверях: вмер і вже схолов.

ФАЛСТАФ Бігом, Бардолфе! Сідлай мені коня! Пане Роберте Шелло, вибирайте собі яку хочте посаду в державі, вона — ваша! Пістоле, я тобі подвою тягар почестей.

БАРДОЛФ Який же це радісний день! За моє щастя я не хотів би взяти й лицарства.

ПІСТОЛ Що? Чи не добрі вісті я привіз?

ФАЛСТАФ Пане Сайленсе, в постелю поганяйте. Гей, вкладіть пана Сайленса в постелю! Пане Шелло, лорде Шелло, будь тим, чим бажаєш, я — ключник щастя. Надягай свої чоботи. Ми їхатимемо всю ніч. О найлюбіший Пістоле! Бігом, Бардолфе.

(Відхід: БАРДОЛФ.)

Пістоле, ближче підійди до мене, і ми разом придумаємо щось для твого добра. Чоботи, чоботи, пане Шелло! Я знаю, юний король за мною занедужав. Нехай везуть нас коні, а здобудьте їх у кого хочте. Бо закони Англії стоять тепер до моєї розпорядимости. Благословенні ті, хто були друзями моїми! І горе лордові верховному судді!

ПІСТОЛ Хай яструби злоякісні клюють
Йому легені! Де моє життя
Колишне? — скажуть. Тут! У щастя в лапах!

Відхід.

4

Лондон, вулиця.

Вихід: ХАЗЯЙКА КВІКЛІ, ДОЛ ТІРШІТ і СТОРОЖІ.

ХАЗЯЙКА Ні, ні! Ти, стемний негіднику! Ох, як би я хотіла вмерти, щоб тебе повісили за те. Ти плече мені вивернув.

ПЕРШИЙ СТОРОЖ Чуєш, ти? Судові виконавці передали її мені,

Відкрита місцевість біля Вестмістерського аббатства.

Вихід: два КОНЮХИ, що стелять розгозою.

ПЕРШИЙ КОНЮХ Давай більше, ось сюди давай більше розгози.

ДРУГИЙ КОНЮХ Сурми вже двічі було чути.

ПЕРШИЙ КОНЮХ Це буде дві години, перше ніж вони вийдуть з коронування. Ну, не гайся, не гайся.

Відхід: КОНЮХИ. Гук сурем. Вихід: ФАЛСТАФ, ШЕЛЛО, ПІСТОЛ, БАРДОЛФ і ДЖУРА.

ФАЛСТАФ Ставайте коло мене, пане Роберте Шелло. Я зроблю так, що король негайно виявить вам свою ласку. Я дивитимусь на нього не змигаючи. Я пильнуватиму його. Як він пройдётиме проз нас, то він мені дасть знак.

ПІСТОЛ Мій добрий лицарю, благословення Боже Твоім легеням!

ФАЛСТАФ Іди сюди, Пістоле, ставай позад мене, Ох, якби був час, я звелів би пошити нові лівреї. Я витратив би на те тисячу фунтів, що я позичив у вас, пане Шелло. Але не в цьому справа. Відність моя мене краще показує. Вона доводить, як щиро поспішав я його побачити.

ШЕЛЛО Так, так, достеменно так.

ФАЛСТАФ Вона показує мою гарячу любов до нього, хіба не так?

ШЕЛЛО Достеменно так, достеменно так.

ФАЛСТАФ Мою посвяту йому.

ШЕЛЛО Достеменно так, достеменно так, достеменно так.

ФАЛСТАФ Це показує і те, що я гнався день і ніч. Показує, що я не розмірковував, не опам'ятовувався, не мав терпцю перевдягнутися.

- ШЕЛЛО Так, так, і в цьому найліпша відданість.
- ФАЛСТАФ Стою забруднений від мандрівки! Пітнію від бажання побачити його! Ні про що інше не думаю, тільки про нього! Усі інші справи відсуваю в забуття! Так, неначе не існує ніщо, тільки бажання побачити його!
- ПІСТОЛ Це е *semper idem*, бо: *absque hoc nihil est*: Це е повсюдно й скрізь.
- ШЕЛЛО А так, а так, достеменно' так.
- ПІСТОЛ Мій лицарю, твою печінку благородну Звогну — і лютим учиню тебе: Бо Дол, Гелена дум твоїх шляхетних, В заразливій тюрмі, в кайданах підлих, Затягнена туди Брудною та байдужою рукою. Повстань же, помсто, з чорної печери, Впади з гадюками Алектиного гніву! Бо Дол в ув'язненні. Хоч брудно мовить Пістол, Та правду, як завжди, він мовить чисту.
- ФАЛСТАФ Я визволю її!
- Крики за коном і гуки сурем.*
- ПІСТОЛ Реве тут море, й сурми брязкотять!
- Гуки сурем. Вихід: КОРОЛЬ верхи на чолі походу, ПРИНЦИ, ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ та ПОЧЕТ.*
- ФАЛСТАФ Яса, королю Галь! Мій Галь державний!
- ПІСТОЛ Хай небеса глядять тебе й тримають, Високе чортенятко слави!
- ФАЛСТАФ Мій милий хлопче, Бог тобі опіка!
- КОРОЛЬ Судде верховний, з суетним отим Поговоріте чоловіком.
- ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Ви
При глузді? Знаєте, що мовите?

Заклучна сцена. Фалстаф — Вільгельм Дігельман, Король Генрі V —
Алессандро Моїссі. Вистава Макса Райнгардта, Берлін, 1912

*Schlußszene. Wilhelm Diegelmann als Falstaff, Alessandro Moissi
als König Heinrich V. Max Reinhardt-Inszenierung*

ФАЛСТАФ

Юпітере! До тебе мовлю, серце!

КОРОЛЬ

Тебе не знаю, діду. Видно, ти
Занадто мало молишся. Погано
Волосся сиве дуροцям пасує!
Я довго спав і довго снів такою
Людиною, як ти: така ж стара,
Від ненажерства здута й суетна.
Прокинувшись, мій сон я зневажаю.
Поменшуй тіло — збільшуй каяття!
І ненажерство кинь! На тебе гріб
Пащеку втриє ширше роззявляє,
Аніж на інших. Не відповідай
Мені дурійством. Не гадай, що я
Той самий, що колись був. Знає Бог

І знає світ, що зрікся я себе
Колишнього — і тих, з ким справу мав я.
Лиш як почувеш ти, що знов я збився
На те старе, — приходь і знов навчай
І нагодовуй знов мое розпутство.
А покищо тебе я виганяю
Під страхом смерти аж на десять миль
Укупі з усіма лжевчителями
Від нашої особи. Вам призначать
Утримання, щоб злидні не штовхали
На злочин вас. І щойно ми почуем,
Що навернулись ви, то підтримку
Дамо вам згідно ваших сил і вмінь.
Слів наших здійснення, мій лорде, допильнуйте.

Відхід: КОРОЛЬ і його оточення.

- ФАЛСТАФ Пане Шелло, я винен вам тисячу фунтів.
- ШЕЛЛО Огій, так, сер Джоне. І я проситиму вас, щоб я міг їх узяти з собою додому.
- ФАЛСТАФ З тим буде важкенько, пане Шелло. Та ви не горюйте. Він мене покличе до себе приватно. Він мусить здаватися таким для світу. Не майте жадної обави щодо вашої посади: вас обов'язково висунуть. Я — саме та людина, що може зробити вас великим.
- ШЕЛЛО Я не зовсім розумію, як це може статися. Ви мусили б мене, мабуть, набити соломкою, а зверху зодягти у вашу куртку. Прошу вас дуже, добрий сер Джоне, верніте хоч п'ятсот з моєї тисячі.
- ФАЛСТАФ Пане, я буду такий же міцний, як і мое слово. Усе, що ви чули, була тільки бачність, а не справжність.
- ШЕЛЛО Ось її якраз я й боюся. У тій бачності ви ходитиме аж до смерти, сер Джоне.
- ФАЛСТАФ Не бійтесь бачности. Ходімте зо мною та поснідаєм. Ходімо, поручнику Пістоле. Ходімо, Бардолфе. За мною хутко пришлють уночі.

*Вихід: повертаються ПРИНЦ ДЖОН,
ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ та ОФІЦЕРИ.*

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Тож дійте! Забирайте із собою
Сер Джона й товариство все його.

ФАЛСТАФ Гей, лорде, лорде — —

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Я не маю часу.
Я чути хочу лиш про швидкість вашу.
Вас вислухаю потім. Відведіть їх.

ПІСТОЛ Si fortuna me tormenta, spero me contenta.

*Відхід: ФАЛСТАФ, ШЕЛЛО, ПІСТОЛ,
БАРДОЛФ, ДЖУРА та ОФІЦЕРИ.*

ПРИНЦ ДЖОН Мені продовження це королівське
Подобається. Супровідників
Своїх колишніх забезпечив він,
Та всіх прогнав, аж поки перед світом
Мудрішими й сумирнішими стануть.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Так мусить бути.

ПРИНЦ ДЖОН Свій парламент, лорде,
Король скликає.

ВЕРХОВНИЙ СУДДЯ Так, це має місце.

ПРИНЦ ДЖОН Як думаєте? Ще у цьому році
Ми знов мечі намацаєм при боці
Й у Францію внесем наш вроджений вогонь:
Птах чимсь таким надхнув нам короля либонь.
Ходім, коли завгодно.

Відхід.
